VZGOJA

Revija za učitelje, vzgojitelje in starše | junij 11 | 4,50 EUR

50

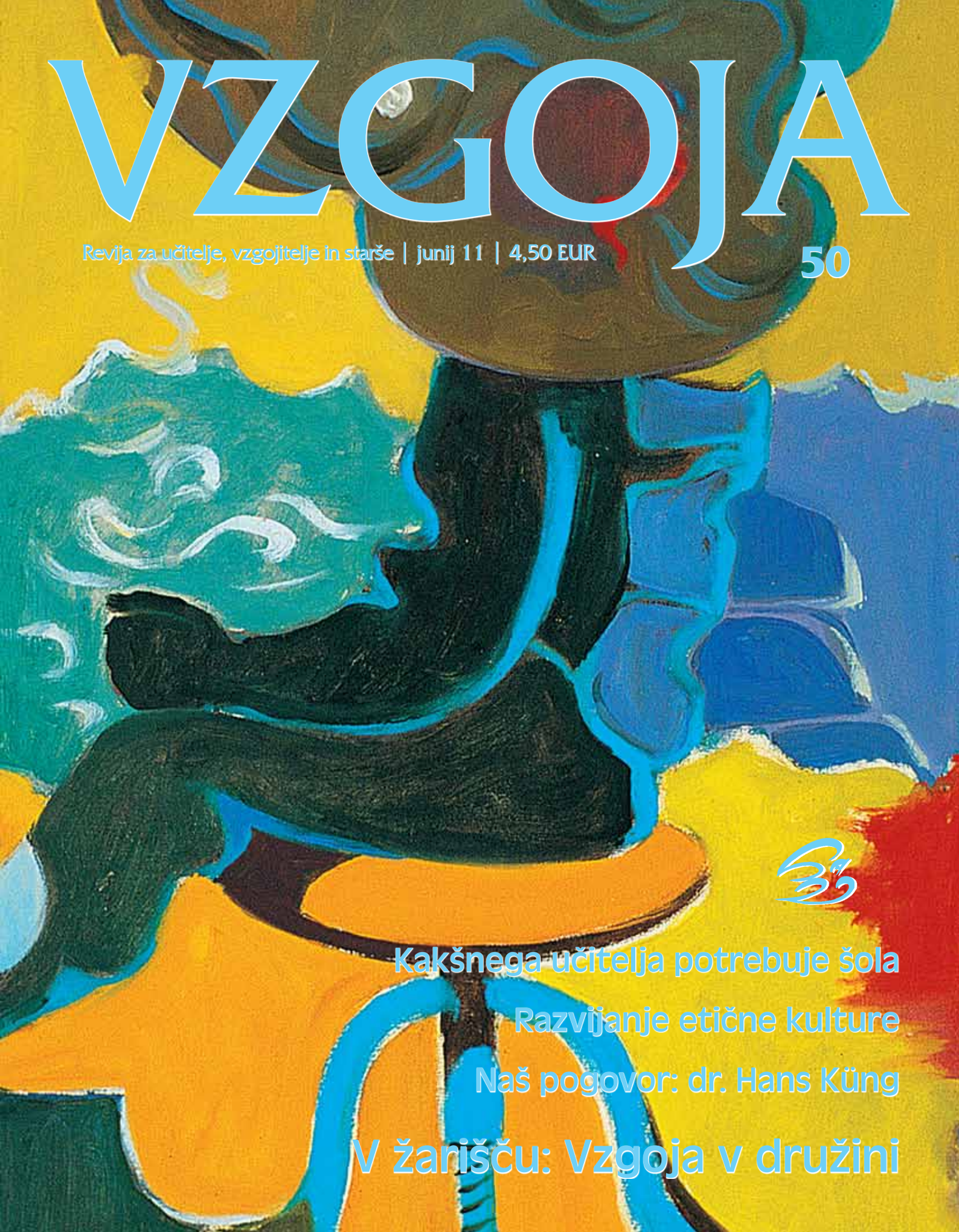

Kakšnega učitelja potrebuje šola

Razvijanje etične kulture

Naš pogovor: dr. Hans Küng

V žarišču: Vzgoja v družini

VZGOJA 50
junij 2011, leto XIII/2

Ustanovitelja in izdajatelja
Društvo katoliških pedagogov Slovenije in Družba Jezusova

Svet revije
mag. Milan Bizant
mag. Zorica Blagotinšek
dr. Helena Jeriček Klanšček
dr. Peter Lah
dr. Viljem Lovše
Marjan Peneš
dr. Bogdan Polajner
dr. Peter Svetina
dr. Peter Vencelj
Marija Žabjek

Odgovorni urednik
mag. Silvo Šinkovec

Uredniški odbor
Erika Ašič
dr. Dejan Hozjan
dr. Petra Javrh
dr. Jana Kalin
dr. Franci M. Kolenec
Karmen Pečarič Podobnik
dr. Andrej Perko
mag. Magda Burger

Naslov uredništva
Vzgoja
Ulica Janeza Pavla II. 13
1000 Ljubljana
01/43-83-983, 031-611-411
revija.vzgoja@rkc.si
silvo.sinkovec@rkc.si
http://dkps.rkc.si

ID za DDV
SI64231160

Transakcijski račun
24200-9003894173
odprt pri Raiffeisen bank

Prelom
Ikona Rozman d.o.o.

Tisk
Schwarz d.o.o.

Lektoriranje
Berta Golob
Barbara Rodošek

Revija VZGOJA izhaja štirikrat letno. Cena izvoda je 4,50 EUR. Naročnina za naročnike v Sloveniji je 18,00 EUR (Evropa: 32 EUR, drugod: 43 USD, v ceno niso všteti stroški bančnega nakazila: 15 EUR). DDV in poštnina sta všteta v ceno. Odpoved naročnine sprejemamo samo pisno za naslednje obračunsko obdobje. Navodila za pisanje prispevkov lahko dobite na uredništvu ali na spletni strani. Nenaročenih prispevkov ne honoriramo. Natisnjenih 2300 izvodov.

ISSN: 1580-0482

Revijo sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport in Ministrstvo za kulturo.

Vrednote: moje, naše in same po sebi

Silvo Šinkovec

Ob besedilu nove Bele knjige za šolstvo se pogovarjamo tudi o vrednotah. Kaj so vrednote? Vrednota je nekaj, o čemer sodimo, da je dobro, vredno truda, kar more izpolniti naše hrepenenje. Vrednote so vedno nekaj pozitivnega, vodijo k temu, kar je *pomembno samo po sebi*.

V sodobni družbi so se kulture med seboj približale. To ustvarja bogastvo različnosti, toda tudi stalne napetosti, zato skušamo gojiti strpen odnos do različnih kultur. Kulturna strpnost je osnovni pogoj za preživetje svetovne družine. Eni kulturi ne želimo dati večjega pomena kot drugi. Ker vsaka kultura raste iz določene filozofije in religije, ki gradi na svojih vrednotah in lestvicah vrednot, so mnogi avtorji mnenja, da ni nekih obče veljavnih vrednot, ampak da so vrednote nekaj relativnega. Človek si je vrednote določil sam, zato so tudi spremenljive in neobvezujoče. Ker so se kulture med seboj pomešale, gojimo vsaj strpnost med različnimi kulturami. Te občutljivosti, etične in etnične strpnosti smo vsekakor veseli. Učimo se spoštovati pestrost in raznolikost kultur ter ob tem spoznavamo njihovo relativnost.

S tem vprašanjem se je soočil že Kohlberg v sedemdesetih letih in zatrdil, da kulturna strpnost ni isto kot vrednotni relativizem. Iz opazovanja različnih kultur lahko sklepamo, da so kulture relativne. Človekovo spoznanje in umeščanje vrednot v kulturo je nekaj relativnega, ne absolutnega. Vrednote same po sebi pa ostanejo vrednote, vredne same po sebi. Da to bolje razumemo, moramo razločevati med osebnimi in družbenimi vrednotami ter občimi vrednotami.

Osebne vrednote predstavljajo to, kar je posamezniku pomembno in vredno. Za posameznika je vredno to, kar je on spoznal za pomembno, kar je del njegovega idealnega jaza, kar se je v njegovem motivacijskem sistemu postavilo v središče, zato je vir motivacije in ga usmerja. Od osebnostnega razvoja (vzgoje) je odvisno, kakšen idealni jaz se oblikuje v posamezniku.

Družbene vrednote predstavljajo to, kar ima neka družba za vredno in pomembno. Predstavljajo globalne cilje neke družbe ali družbene skupine (družina, država, narod, skupnost ...). Dolgoročne cilje si družba postavlja na podlagi tega, kar ima za vredno. Družbe so lahko demokratične ali totalitarne. Ene in druge imajo svojo filozofijo, ki pa jo lahko vrednotimo, ocenjujemo na podlagi občih vrednot. Religije so različne po svoji pojavnosti, toda tudi te lahko vrednotimo po njihovem fundamentalizmu ali karitativni usmerjenosti, pozunanjenosti ali duhovni orientaciji. Obče vrednote pomagajo vrednotiti družbene pojave in družbene strukture.

Obče vrednote ali vrednote same po sebi predstavljajo tisto, kar je vedno vredno, ne glede na kulture in osebna prepričanja. Zato so zavezujoče. Človekovo iskanje bo vedno iskanje, približevanje in odkrivanje dobrega, pravičnega, resničnega itd. Vrednote odkrivamo, spoznavamo in doživljamo v odnosih. Ne moremo trditi, da Triglava ni, ko je zavit v meglo in ga ne vidimo ali če ga sploh ne iščemo. Če ne odkrijemo vrednot in jih ne sprejmemo za svoje, ne pomeni, da jih ni. Vzgojno-izobraževalni sistemi se morajo zavezovati nenehnemu iskanju občih vrednot. Preko kultur, preko spoznanj posameznikov, preko zgodovinske izkušnje.

Teh treh ravni se smemo prezreti. Nekaj je, kar ima posameznik za svoje vrednote, nekaj, kar ima družba za pomembno, nekaj pa so vrednote same po sebi. Na primer, pravičnost cenim in si zanjo prizadevam, ker je to moja vrednota; nekdo drug se za to ne trudi, ker mu to ni pomembno. Vedno pa lahko ocenimo, ali človek ravna pravično ali ne. Neka družba ceni pravičnost, druga pa ne. Toda vedno lahko vrednotimo, ali je družba pravično naravnana ali ni. Kajti pravičnost sama po sebi je vedno vrednota, ne glede na posameznikov odnos ali odnos neke družbe do nje. ■

5

Zorica Blagotinšek:
Vzgoja za red
... V tem obdobju je otrok obdarjen s posebno občutljivostjo, ki ga žene, da osredotoči svojo pozornost na določen vidik v okolju, drugi pa so v ozadju. Za red občutljivo obdobje je eno od najzanimivejših v otrokovem razvoju. Začne se z otrokovim prvim letom in traja približno dve leti, najmočnejše je v otrokovem drugem letu. ...

14

Slavica Trstenjak:
Kaj šola pričakuje od staršev
... Starši naj skupaj z otroki berejo, še posebej pred spanjem, da bo otrok vzljubil knjigo in bo z zanimanjem čakal, kaj je zapisano med platnicami. Otroke naj naučijo osnovnih higienskih navad, obnašanja pri mizi, uporabljanja prijaznih besed, pozdravljanja, varnega obnašanja v prometu. Starši naj dajo otrokom priložnost, da so kljub temu, da so še majhni, lahko koristni pri družinskih opravilih. ...

25

Monja Pust:
Vrednote se niso izgubile
... S sodelovanjem pri projektu dijaki aktivno soobličujejo skupne vrednote v šoli. Postajajo še bolj odgovorni in samostojni, kar jim pomaga pri njihovi osebnostni rasti. Mogoče bomo ugotovili, da smo vrednote, za katere menimo, da se izgubljajo, le uspeli oživeti. ...

41

Franci M. Kolenec:
Slepi in slabovidni učenci v večinski šoli
... Vzgoja in izobraževanje slepih in slabovidnih otrok poteka po izobraževalnem programu s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, kar pomeni šolanje v večinski šoli. Ta program omogoča slepemu in slabovidnemu otroku izobraževanje v znanem okolju in življenje v družini ter s tem naraven potek čustvenega razvoja in socialne vključenosti. ...

Uvodnik
1 Silvo Šinkovec: **Vrednote: moje, naše in same po sebi**

V žarišču: Vzgoja v družini
3 Janja Frelih Gorjanc: **Udomačujem svet: pomagaj mi!**
5 Zorica Blagotinšek: **Vzgoja za red**
8 Nataša Konc Lorenzutti: **Vzgoja za lepoto**
10 Hubert Požarnik: **Do značajnega človeka**
12 Marjana Korošec: **Spolna vzgoja otrok**
14 Slavica Trstenjak: **Kaj šola pričakuje od staršev**
16 Ana Nuša Kern: **Ne, naš pa že ne!**
18 Jožef Ovsenik: **Vzgoja kot samovzgoja**

Duhovna izkušnja
20 Vida Zemljič: **“Slepi spregledujejo, gluhi slišijo”**
22 Berta Golob: **Spoznavanje narave**
23 Giles Cusson: **Ignacijevo dojemanje Boga**

Razredništvo in vzgojni načrt
25 Monja Pust: **Vrednote se niso izgubile**
26 Lidija Šket Kamenšek: **Otroci z ADHD**
29 Iz življenja v šoli: **Zabava med poukom**

Naš pogovor
30 Zvone Štrubelj: **dr. Hans Küng: Gradimo mostove**

Biti vzgojitelj
34 Jurij Šink: **Kakšnega učitelja potrebuje šola**
36 Erika Ašič: **Razvijanje etične kulture v šolstvu**

Vzgojna področja
40 Milček Komelj: **Barviti triptih kalejdoskopskih sanj**
41 Franci M. Kolenec: **Slepi in slabovidni učenci v večinski šoli**
44 Matevž Grenko: **Moda in modne zapovedi**

Prostovoljno delo
46 Lily Schweiger Kotar: **Socialni praktikum**

Izkušnje
47 Lidija Slana: **To sem jaz, to si ti**
48 Marija Čerin: **Učitelj 2.0**

49 Iz življenja DKPS
51 Prebrali smo
52 Napovedni koledar
53 Summary
53 Avtorji

Udomačujem svet: pomagaj mi!

✍ Janja Frelih Gorjanc

"Moč vzgoje je velika. Prek nje lahko vplivamo na to, ali bo otrok znal živeti življenje s polnimi pljuči."
(Margot Sunderland, *Znanost o vzgoji*)

Beseda vzgoja pomeni pomagati rasti, gojiti, voditi, dajati oporo in pa opazovati in se čuditi. Šele ko smo mi, odrasli, odprti za informacije z otrokove strani, jih znamo začutiti, prebrati, razumeti, prevesti v odrasel jezik, lahko vzpostavimo stik, most, dvosmerno komunikacijo: takrat se v odnosu z otrokom lahko začne pretakati življenje.

Vzgoja – enosmerna ali dvosmerna komunikacija (stik)

Vzgoja – tolikokrat uporabljena in zlo-rabljena beseda, ki še danes mnogokrat pomeni enosmerno komunikacijo: starš sem tisti, ki ve, posreduje navodila, vrednote, norme obnašanja in tudi čutenje; otrok je tisti, ki sprejema in uboga. Če se upre, je hitro označen za zahtevnega, neubogljivega, upornega, trmastega ...

Ko posejemo seme na vrtu, ne stojimo nad njim z dvignjenim prstom in ne ukažemo: "Rasti in lepo se obnašaj!" Namesto tega zbiramo informacije, ali ima okolje pravo vlago, zaščito, nego in predvsem čakamo in opazujemo, kako raste in se razvija; rastlino s pozornostjo spremljamo vsak dan, opazimo vsak nov popek in se je veselimo. Zakaj bi bilo pri vzgoji otrok drugače? Kaj niso naši otroci kot seme, iz katerega ne vemo, kaj bo zraslo. Vse, kar lahko naredimo, je, da poskrbimo za okolje, da bo sploh zraslo in se lepo razvijalo. Mi se bomo temu lahko čudili ne glede na to, ali je zrasla vrtnica ali preprosta marjetica.

Beseda vzgoja pomeni pomagati rasti, gojiti, voditi, dajati oporo in pa opazovati in se čuditi. Šele ko smo mi, odrasli, odprti za informacije z otrokove strani, jih znamo začutiti, prebrati, razumeti, prevesti v odrasel jezik, lahko vzpostavimo stik, most, dvosmerno komunikacijo: takrat se v odnosu z otrokom lahko začne pretakati življenje. Za to pa je treba vzpostaviti tudi stik s seboj in s svojimi notranjimi vsebinami: poskrbeti zase in za svoje starševstvo.

Otrokov vstop v svet in vloga staršev

Otrok se v ta svet rodi do konca ranljiv in nezrel, kar velja tudi za centralo otrokovega telesnega, čustvenega, duševnega in duhovnega življenja: možgane. "Že nekaj let nam znanost razkriva, da ključne čustvene sisteme v človeških možganih oblikuje vzgoja, pa naj nam je to všeč ali ne" (Sunderland, 2006). Možgani naših otrok so

> *"Otrokovi možgani so kot banka: več glavnice naložimo, več obresti bodo/bomo prejemali."*

kot najnežnejše seme: vsebuje ves potencial, da postane rodovitno drevo, ne vsebuje pa zagotovila, da bo to zares postalo. Zagotovilo prihaja iz okolja, zato je nujno potrebno, da starši in vzgojitelji poznamo, kako naši odzivi in ravnanja vplivajo na procese v otrokovih možganih. Sliši se klišejsko, a s tem svojim otrokom v življenju lahko priskrbimo tisto, po čemer vsi hrepenimo: srečo.

Vzgoja in otrokovi možgani

Zelo poenostavljeno lahko možgane razdelimo na tri dele: razvojno najstarejši in pri rojstvu razviti so t.i. **plazilski možgani**. Skrbijo za golo preživetje samega telesa in za preživetje otroka v svetu, zato so povezani z instinktom 'beg ali boj' in tako nujno z impulzom strahu, ki je že del t.i. **sesalskih možganov**. To so čustveni možgani in so v precejšnji meri razviti že ob rojstvu. Nadzorujejo plazilske možgane in se povezujejo s t.i. **racionalnimi možgani**, ki pa so ob rojstvu še nezreli. Razvoj povezav v racionalnih možganih je ključno povezan s t.i. čustveno odzivno vzgojo.

Glavni sistemi, s katerimi se otrok rodi, je sistem za bes, strah in ločitveno stisko, saj so ključni za otrokovo preživetje. Otrok ob vstopu v svet še ne more uporabljati racionalnega dela možganov, saj povezave še niso vzpostavljene.

Otrokov svet in jezik

Prva otrokova beseda, s katero sporoča svoje počutje, je jok, katerega se starši in vzgojitelji prepogosto ustrašimo. Jok je intenzivno dejanje, s katerim nam otrok prenese svojo stisko (strah, jezo, žalost, osamljenost, telesna počutja), da bi jo začutili in mu jo pomagali obvladati, saj sam še nima mehanizmov, da bi jo obvladal sam. Naše odraslo telo z vsemi zmožnostmi in sposobnostmi je usposobljeno stisko prenesti, jo obvladati in jo pomiriti tudi pri otroku. Ob našem telesu se telo otroka uči, da stiska ni nekaj, česar se je treba bati in kar je

neobvladljivo. Ob nas se uči, da stisko lahko prenese in obvlada. Da pa bi se to naučil, potrebuje veliko vaje, časa, ljubeče pozornosti ...

Vzgoja in sočutje – iz otrokovega sveta v odrasli svet

Da bi to lahko naredili, moramo otrokovo počutje, prijetno ali neprijetno, začutiti, se ga zavedati, poimenovati, česar ne moremo storiti brez sočutja (ne usmiljenja!). Ko ob otrokovem besu in jezi tudi sami postanemo jezni (ker mislimo, da otrok izsiljuje, je zahteven, noče razumeti itn.) in nemočni, lahko to jezo tako kot otrok odigramo: ga naderemo, kritiziramo, se od njega odvrnemo, ga celo kaznujemo, udarimo. Tako se bo otrok naučil, da je njegova stiska nevarna, saj izgubi stik z nami, povzroči, da smo nanj jezni ipd., kar doživlja kot fizično bolečino, hkrati pa s stisko ostaja sam. Tako bo ta čutenja začel blokirati in potiskati v telo, stiska se bo kazala na druge načine (npr. močenje postelje, nemir, depresija, agresivnost, bolezen).

Če pa stisko prepoznamo kot otrokovo realno in upravičeno stisko (kar vedno je), preko sočutja prepoznamo, kako se otrok počuti, skupaj z otrokom najdemo pot, da stisko potolažimo: verjamemo mu, da je jezen, ker mu npr. nismo dovolili pojesti bombona pred kosilom, mu nismo dovolili igre z nevarnim predmetom, ker mora iti v vrtec. Lahko ga pomirimo: "Vem, da si jezen, tvoja jeza je upravičena. Tudi jaz bi bil jezen, če bi moral v vrtec, ker bi bil raje doma z mano. Glej, v vrtcu boš samo del dneva in boste delali to, pa to in to. Potem te že pridem iskat in bova popoldan delala to in to. Veš, tudi jaz te bom pogrešal in se veselil najinega skupnega popoldneva. Dobro me stisni in me vzemi malo s seboj, tudi jaz bom tebe."

Foto: Peter Prebil

> *Otrok sem. Potrebujem brezpogojno ljubezen, skrb, prostor in čas, identiteto ter starše.*

S tem otroku stiske ne odvzamemo, mu pa pomagamo graditi racionalne poti obvladovanja te stiske, racionalne možgane. Najboljše sredstvo pomiritve je naša bližina, dotik, sočutno prigovarjanje (takrat se v možganih sprostijo hormoni sreče). Tako se otrok stiske v življenju ne bo bal, ampak mu bo izziv, saj jo obvlada. Ko bodo te poti dovolj utrjene, se bo otrok zmožen umiriti in potolažiti tudi sam.

Vzgoja in starševstvo

To je vzajemni proces učenja: Svoje otroke učimo tisto, kar se nam zdi pomembno in prav je tako. Hkrati pa se tistega dela starševstva in vzgoje, ki se ga iz najrazličnejših razlogov nismo mogli naučiti od svojih staršev, lahko naučimo od svojih otrok. Kateri je tisti del, pa nam sporoča otrok sam tako, da nas kot starše spravlja v stisko. *Npr. moj otrok je velikokrat jezen, sama ne vem, kaj bi s to jezo, saj je bila pri nas doma nezaželena. Kako je bilo meni, kaj sem potrebovala takrat? To lahko dam svojemu otroku, čeprav sama nisem dobila. S tem pomagam reševati otrokovo stisko, hkrati pa rešujem svojo nerazrešeno bolečino.*

Vzgoja in starševstvo je ritem aktivnega in pasivnega (dopuščajočega): Svojega otroka 'pasivno' spremljam, se mu čudim, dopuščam, se ga veselim itn. V tem ustavljenem času globoko počivam, sem v stiku s seboj in s svojo otroško ustvarjalnostjo. Aktivno posežem, kjer je potrebno. *Npr. opazujem, kako sorojenca rešujeta problem, čudim se njuni ustvarjalnosti. Posežem, kjer stiska preraste njune kapacitete in z umirjanjem in predlogi pomagam rešiti konflikt. Npr. opazujem, kako otrok sestavlja kocke in z iskrico v očeh gledam, kaj bo nastalo. Otrok s tem dobi ogromno pozornosti, sama počivam. Ko ena od kock noče pravilno stati in otrok začne doživljati stisko, mu pomagam.*

Vzgoja in starševstvo je proces soočanja s svetom in hkrati udomačevanja sveta. Otroka z identiteto, vrednotami in informacijami, ki smo mu jih dali, pošiljamo v svet; tako v svet prinaša svoj dom. Hkrati pa otrok iz sveta v dom prinese nova doživetja,

informacije, vprašanja. Kako se na to odzovemo? Te informacije prepovemo, blokiramo, ali dovolimo, da jih v varnem družinskem okolju preverimo, prečutimo, predelamo, da jih lahko otrok predelane odnese nazaj v svet? S tem ga učimo, da je varen tako svet kot družina in da ta dva svetova lahko komunicirata in sodelujeta.

Otrokovi možgani so kot banka: več glavnice naložimo, več obresti bodo/bomo prejemali. Od otrok pričakujemo spoštovanje, vrednote, samozavest, sočutje, razumevanje, pravilno vedenje, občutek za dobro in slabo, razsodnost, znanje reševanja konfliktov, obvladovanja jeze, zmožnost počakati in potrpeti itn. Se kdaj vprašamo, ali smo jih tega naučili ali pričakujemo, da bodo znali kar sami? Še vemo, kako delujejo možgani?

Otrok sem. Potrebujem:

- *brezpogojno ljubezen*: "Ne glede na to, kaj naredim, sem še vedno tvoj otrok."
- *skrb*: "Počutim se varno, čutim, da me mama in oče čutita, razumeta, sprejemata, mi pomagata. Ni jima vseeno, vedno vesta, kje sem (čustveno). Hkrati pa vem, da nista zaskrbljena zame!"
- *prostor* (predvsem čustveni) in (kakovosten) *čas*: "Mama in oče si vzameta čas zame, ta čas je posvečen samo meni (takrat izbrišeta skrbi). Opazita me, ko kaj naredim dobro in tudi, če potrebujem spodbudo. Omejita me, kjer se ne morem omejiti sama, čeprav me to jezi, hkrati pa se počutim varno."
- *identiteto*: "Oče in mama me poznata; vesta, kaj so moje močne in šibke točke. Me pohvalita in spodbudita. Pustita mi, da sem, kar sem, čeprav sem kje različna od njiju. Čutim, da me spoštujeta, čeprav določene stvari o meni težko sprejmeta in so jima tuje, nepoznane."
- *starše*: "Moja mama in oče sta močna človeka. Preneseta bolečino, ki jima jo povzročim, a ostaneta starša. S tem me osvobajata, saj mi ni treba skrbeti za njuno dostojanstvo. Znata poskrbeti zase, za svojo avtoriteto, zato ju lahko spoštujem!" ■

Vzgoja za red

✍ Zorica Blagotinšek

Dolgoletne izkušnje z otroki so Mario Montessori pripeljale do spoznanja o občutljivih obdobjih v otrokovem razvoju. V tem obdobju je otrok obdarjen s posebno občutljivostjo, ki ga žene, da osredotoči svojo pozornost na določen vidik v okolju, drugi pa so v ozadju. Za red občutljivo obdobje je eno od najzanimivejših v otrokovem razvoju. Začne se z otrokovim prvim letom in traja približno dve leti, najmočnejše je v otrokovem drugem letu. V tem času otrok kaže posebno zanimanje za red tako v času kot v prostoru. Zanj je bistvenega pomena, da ima vse v okolju določen prostor in da si dnevne aktivnosti sledijo po ustaljeni rutini.

Nekega dne je oče pripeljal dvoinpolletno hčer v vrtec pozneje kot običajno. Naenkrat je začela jokati. Njene vzgojiteljice in otrok ni bilo več v sobi, videla jih je prihajati iz sobe v garderobo. Dogajanje ni bilo predvidljivo in ni mogla skozi običajno rutino. Ta dogodek me spominja na otrokovo občutljivo obdobje za red.

Občutljivo obdobje

Dolgoletne izkušnje z otroki so Mario Montessori pripeljale do spoznanja o občutljivih obdobjih v otrokovem razvoju. V občutljivem obdobju je otrok obdarjen s posebno občutljivostjo, ki ga žene, da osredotoči svojo pozornost na določen vidik v okolju, drugi pa so v ozadju. Spominjam se, ko so pa-

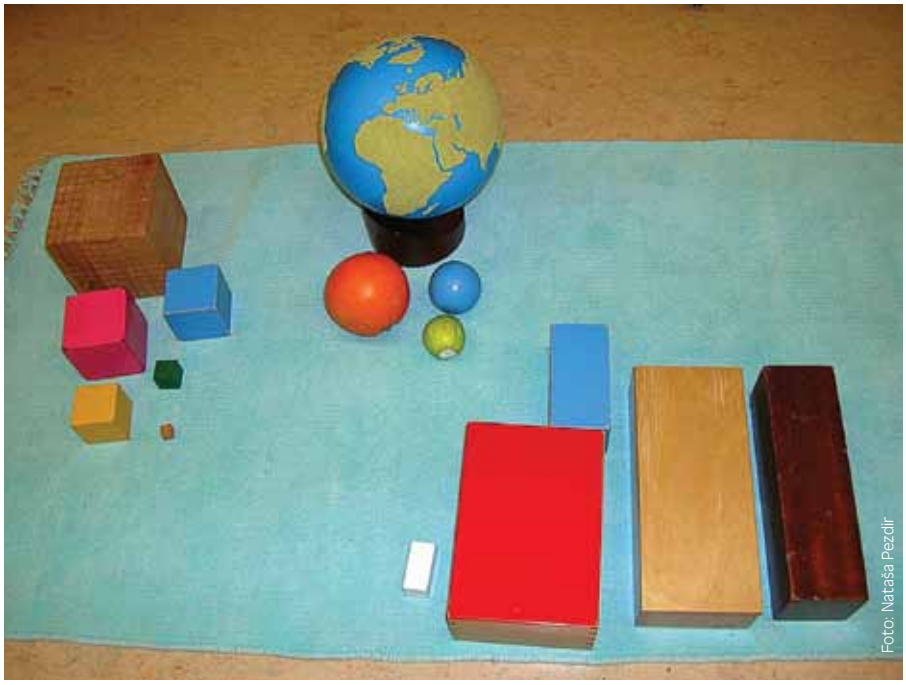

Foto: Nataša Pezdir

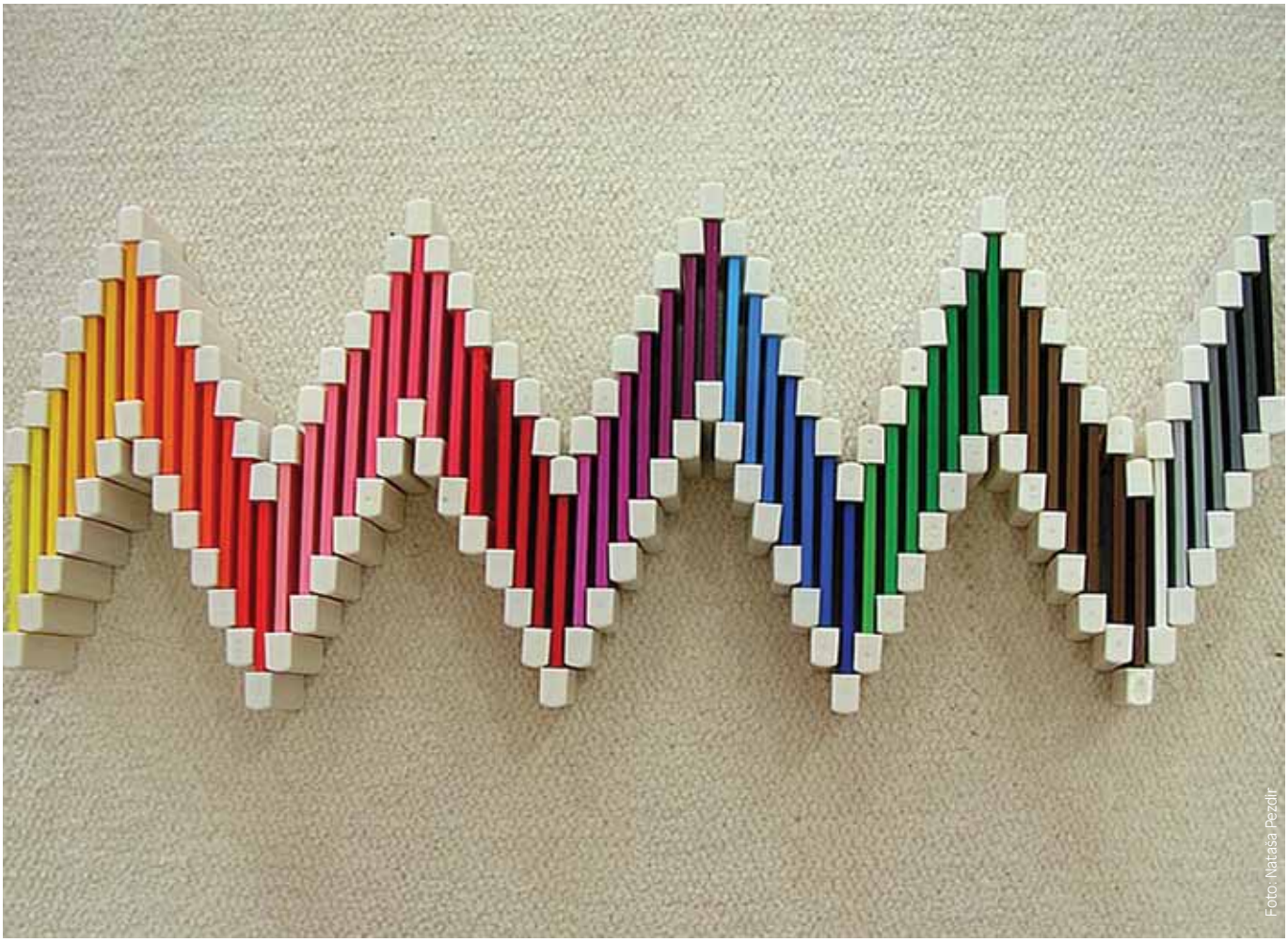

dle zgoščenke z glasbo s police. Nekaj otrok je pomagalo pri pospravljanju, a deček, ki je bil v občutljivem obdobju za jezik, si je želel brati, kaj na njih piše. Gre za ljubezen med otrokom in okoljem. Kot nekdo med množico naenkrat prepozna obraz ljubljenega ali med množico glasov glas ljubljenega, tako otrok prepozna intelektualno dejavnost v okolju, ki je odgovor na njegovo notranjo potrebo. Vanjo se usmeri z neustavljivimi impulzi in s posebno aktivnostjo. Čustveno navdušenje najprej raste iz globin nezavednega in se nato kaže v čudoviti ustvarjalni aktivnosti, v povezanosti z zunanjim svetom, tako da gradi zavest. Namen občutljivega obdobja je pomagati organizmu, da pridobi določene funkcije ali posebne značilnosti. Pojavi se v določenem obdobju življenja, kasneje pa nikoli več. Traja omejen čas; ne moremo z gotovostjo predvidevati, kdaj bo nastopilo. To velja za vse otroke po svetu. V razvoju gre otrok skozi naslednja občutljiva obdobja: za jezik, za red, za izostritev čutov, za male predmete, za gibanje in za socialno vedenje (vljudnost in spoštovanje). Pripravimo okolje (gradivo naj bo dostopno; ko pride čas za to, ga bo opazil in sam začel uporabljati). Pomagajmo samo, ko je potrebno. Vsaka nepotrebna pomoč je ovira otrokovemu razvoju. Seveda se bo otrok razvijal tudi brez pozornosti na občutljiva obdobja, vendar bo imel individualni primanjkljaj v primerjavi s tem, kar bi lahko bil.

Za red občutljivo obdobje

To obdobje je eno od najzanimivejših v otrokovem razvoju. Začne se s prvim letom in traja približno dve leti, najmočnejše je v otrokovem drugem letu. V tem času otrok kaže posebno zanimanje za red tako v času kot v prostoru. Zanj je bistvenega pomena, da ima vse v okolju določen prostor in da si dnevne aktivnosti sledijo po ustaljeni rutini. Primer: če stol ni na pravem mestu, ga bo premaknil na pravo mesto ... Otrok si želi stalnosti in ponavljanja. Pomembno je, da se zavedamo razlik med otrokovim pogledom na red in pojmovanjem reda pri odraslih. Odrasli rad živi v urejenem okolju, ker ga to navda z občutjem ugodja. Gospodinja reče, da mora biti hiša urejena, a to samo reče. Otrok pa ne more živeti v neredu. Red je zanj življenjska potreba. Otrok mora imeti red in stalnost v okolju, ker se izgrajuje glede na elemente v njem. Za otroka določene starosti je to življenjska potreba. Nered ga boli in otrok ga čuti kot rano v globinah svoje duše, tako da bi lahko rekel: "Ne morem živeti, če okoli mene ni reda." "Otrokova občutljivost za red ima dva vidika: zunanjega, ki se tiče odnosov v okolju, in notranjega, ki mu daje občutek za lastne dele telesa, njihovo gibanje in njihov položaj" (Maria

Montessori, 2009: 55). Otrok se izgrajuje s pomočjo gradnikov iz okolja. Za malega otroka je red nekaj takega kot ravna površina za zemeljska bitja, če hočejo hoditi in iti naprej, kot voda za ribo. Red pomeni, da so stvari na svojem mestu. Neko okolje mentalno obvladujemo takrat, ko ga tako dobro poznamo, da se lahko v njem sprehajamo z zavezanimi očmi in tisto, kar v njem hočemo, najdemo na dosegu roke. Taka ureditev prostora je nujna za mir in srečo v življenju.

Kako otroku pomagamo skozi obdobje, občutljivo za red

Ker otrok v svojem življenju potrebuje red, da lahko izgradi svoj um, mu lahko pomagamo z ustaljenostjo v okolju in rutinami vsakega dne. Struktura in red, ki sta v kozmosu, naj odsevata tudi doma. Skozi ta ponotranjeni red se otrok uči zaupati okolju in njegovi moči ter biti v pozitivni interakciji z njim. Red otroku omogoča tudi dejavnosti z namenom in to, da lahko opravi dejavnost od začetka do konca. Z vračanjem stvari na svoje mesto otrok postaja tudi integralni del okolja ter se uči spoštovanja do oseb in predmetov.

Bodimo pozorni, v katerem obdobju je otrok, in mu omogočimo to, kar v tistem obdobju potrebuje. ■

Med 101 načinom (Hacker, po Nislev, 2006), kako starši lahko pomagajo otrokom, sem jih izbrala dvajset, ki so povezani tudi z vzgojo za red:

1. Vzemite si čas, se umaknite in pozorno opazujte otroka. Bodite pozorni na njegov značaj in posebnosti, ki jih med delom kaže.
2. Preglejte otrokovo garderobo. Preuredite jo tako, da bo otroku omogočala svobodo gibanja, samostojnost in v njej ne bo predmetov, ki bi motili njegovo pozornost.
3. Naj bosta odpravljanje v posteljo in jutranje vstajanje miren in prijeten ritual.
4. Uredite posebno polico, na kateri bo imel otrok knjige, ki jih boste pozneje zamenjali z drugimi.
5. Otroku dajte na voljo dovolj časa, da se sam obleče.
6. Dovolite, da otrok sodeluje pri pripravi hrane.
7. Že v zgodnjem obdobju naučite otroka odgovornosti, da pobira za seboj: pospravi igračke na svoje mesto, nese oblačila v košaro za umazano perilo, pospravi posodo na primeren prostor, očisti umivalnik po uporabi in podobno. Okolje uredimo tako, da bo otrok vedel, kje imajo stvari svoj prostor.
8. Redna gospodinjska opravila določite na podlagi otrokove starosti in sposobnosti (morda priprava mize – pribora in prtičkov, razvrščanje, recikliranje, brisanje prahu, zalivanje rastlin in podobno).
9. Otroka naučite varnostnih ukrepov (kako se ravna z vžigalicami, vtikači, s kemikalijami, kako hodimo po stopnicah, kako hodimo po ulici, kako pokličemo pomoč – številka 112 za klic v sili – in podobno).
10. Otroku ne dajajte preveč stvari. Če jih že ima preveč, jih podarite ali pa jih nekaj pospravite, da jih boste pozneje izmenjevali.
11. Kadar se z otrokom kam odpravite, ga pripravite na to, kaj ga čaka ter kaj se od njega pričakuje v trgovini, restavraciji, pri zdravniku ...
12. Otroku nudite pohištvo primerne velikosti: naj ima svojo mizico s stolom, na kateri bo delal; morda gugalnik v dnevnem prostoru, da bo z vami; posteljo, ki jo lahko sam z lahkoto pripravi; stolček, s katerim lahko doseže višje predmete, kot je umivalnik ali kuhinjski pult.
13. Poskrbite, da bo imel otrok pripomočke, ki jih potrebuje (metlo za otroke, krpo, smetišnico, metlico in podobno), da bo pomagal skrbeti za čistočo doma.
14. Opozorite otroka na dogodke, ki prihajajo, da se lahko nanje pripravi: "Čez deset minut bo čas za spanje."
15. Ne nadomestite vsega, kar se pokvari. Seznanite otroka z vrednostjo denarja in s posledicami njegovih dejanj.
16. Če že morate odpotovati brez otroka, mu pustite sporočilo za vsak dan, ko vas ne bo.
17. Naučite ga razvrščanja perila, jedilnega pribora.
18. Otrokove stvari pospravite v primerne škatle in na nizke police.
19. Ne delajte namesto otroka tega, kar lahko stori sam.
20. Ocenite otrokovo pričesko. Je urejena in otroka ne moti? Ali otroku lasje padajo na oči?

Literatura

Gale, Bogomira (2010): Občutljiva obdobja v človekovem razvoju. V: *Hiša otrok*. Glasilo Angelinega vrtca. Št. 18. Ljubljana, str. 25–26.

Hacker, Barbara, po Nislev, Eva (2006): http://montessori.org/index.php?option=com_content&view=article&id=274:101-things-parents-can-do-to-help-children&catid=27:articles-on-parenting-the-montessori-way&Itemid=42 ter prevod: http://www.ursulinski-zavod.si/data/files/1297280350.pdf

Ipavec, Nina (2010): Občutljiva obdobja v razvoju človeka. V: *Hiša otrok* . Glasilo Angelinega vrtca. Št. 18. Ljubljana, str. 4–6.

Montessori, Maria (2009): *Skrivnost otroštva*. Ljubljana: Uršulinski zavod za vzgojo, izobraževanje in kulturo. Str. 36–67.

Polk Lillard, Paula. (1972): *Montessori. A Modern Approach*. New York: Schocken Books. Str. 50–90.

Standing, Edwin M. (1957): *Maria Montessori. Her Life and Work*. New York: Penguin Books USA. Str. 118–141.

Vzgoja za lepoto

✍ Nataša Konc Lorenzutti

Ne prosta in odpeta,
samo napeta poje v harfi struna.
(Alojz Gradnik)

Lepota je nekaj neizrekljivega. Občutek zanjo biva globoko v nas in težko najdemo besedo, s katero bi spregovorili o njej. Zagotovo pa vsi hrepenimo po lepoti, tudi tisti, ki je še niso opazili ali so jo zamenjali z njenim ponaredkom. Zato je vredno razmisliti, kako lahko pomagamo svojemu otroku, da bo opazil pristno in prepoznal ponarejeno, saj se tudi nanj, kakor na vsakega človeka, usedajo plasti zlaganega, kičastega, vulgarnega in tesnobnega.

Starši pod pritiskom

Priznam, da se mi poplava nasvetov za starše zdi že prav neznosna. Obilica pisanja o vzgoji mi namreč prej vzbuja občutke nelagodja in krivde kot obratno. Redkokdaj naletim na strokovno potrditev svojih vzgojnih prizadevanj, ki so že zdavnaj opravila z romantičnimi predstavami o družinskem življenju.

In vendar se zdaj sama lotevam pisanja o vzgoji; ožim pa ga na področje, ki se po vseh robovih ujema z mojo poklicno usmeritvijo: torej vzgoja za lepoto ter pomen čutnih vtisov.

Temelj estetske vzgoje

Včeraj je naš otrok prišel iz vrtca polepljen s ponaredki tetovaž v obliki kač, škorpijonov in drugih mračnih simbolov; danes zahteva 'bakugane' ali 'wingsice'; jutri nas bo vlekel v Kolosej, ker hoče videti vse populistične filme, ki jih njegovi sošolci že pred premiero 'snamejo' z interneta; pojutrišnjem bo seveda s spleta 'snemal' sam in njegov okus se bo začel oblikovati na temelju, kakršnega smo mu postavili mi. Če smo bili preveč 'ubogljivi', premalo drzni starši, je ta temelj morda peščen.

Nemški dramatik, pesnik in mislec Friedrich Schiller je v razpravi o estetski vzgoji človeka napisal, da lepota in umetnost ne živita od potreb materije, ampak od nujnosti duha. Zato se morata dvigniti nad potrebo. Potreba, ki večinoma vlada, pa je jarem človeku. Idol časa postaja **korist** in temu idolu se "morajo udinjati vse moči in ga povzdigovati vsi talenti" (Schiller, 2003: 11).

Lahko, da je komu takšno zapleteno misel težko prenesti v vsakdanji trenutek, a morda le ni tako tuja in oddaljena. Vsak član neke skupnosti mora namreč slej ko prej spoznati, da iskanje koristi zase ne ustvarja harmonije v odnosu do drugih. Odmik od sebične potrebe v blagor skupnosti osrečuje človeka veliko bolj kot udobje. Lepota pa nastaja ravno v območju najbolj pristnega in srčnega.

V teh dneh sem si ogledala film Otročički francoskega režiserja Thomasa Balmesa, ki s kolažem dokumentarnih posnetkov štirih dojenčkov iz štirih različnih kultur razkriva najbolj neokrnjene in zato osupljivo prisrčne prizore iz čisto navadnega življenja navadnih družin. Seveda sploh ne gre zgolj za idilične trenutke, lepe v dobesednem pomenu, ampak za resnične, spontane in prav zato čudovite izseke iz časa učenja, spoznavanja, padcev in uspehov, razočaranj in veselja majhnega otroka.

Film me utrjuje v prepričanju, da je čista lepota v najbolj preprosti resnici o človeku in njegovem odnosu do narave in bližnjega. Umetnost pa je vidni simbol takšne lepote, njena posrečena upodobitev.

Poslanstvo umetnosti

Seveda ni vse, kar je iskreno in neposredno, tudi umetniško. Lahko je samo neizumetničeno. Umetnost pa je več kot to; je obrušena, dovršena podoba lepote. Nastaja iz plemenitih, čistih, naravnih izvornih elementov. (Tako kot vse, kar človek ustvarja; saj tudi kakovostne jedi ne moremo napraviti iz slabih, pokvarjenih surovin.)

Meje med umetniškim in neumetniškim pa niso postavljene enkrat za vselej; težko jih je najti, ves čas se izmikajo z območja razuma in se premikajo tudi zaradi sile, ki jih skuša zrušiti s kičem in zlaganostjo.

A starši smo jih dolžni iskati. Sicer se nam bodo otroci, ko bodo izbirali sami, začeli utapljati v vsiljivi ponudbi. V našem času namreč lahko vsakdo, ki ima nekaj veselja, naredi gledališko predstavo; vsak za silo pismen človek lahko napiše knjigo in jo celo sam ilustrira. Slikanico kupiš že v prodajalni s čevlji, komercialne gledališke predstave si lahko ogledaš celo v brezobličnih avlah nakupovalnih središč, glasbeni album za otroke pa tudi lahko izda vsak, ki je naredil dva razreda glasbene šole in ima nekaj kapitala.

Toda Schiller pravi: "Živi s svojim stoletjem, vendar ne bodi njegova stvaritev; bodi na voljo svojim sodobnikom, vendar s tistim, kar potrebujejo, ne z onim, kar hvalijo" (Schiller, 2003: 44).

Včasih slišim koga reči: "S pogovorom se vse ovrednoti. Nič hudega, če otroci berejo slabe knjige, gledajo

slabe filme in predstave ter poslušajo plehko glasbo. Saj se lahko o vsem tem pogovorimo in jim povemo, kaj je slabo in zakaj."

Toda med **informacijo**, ki jo odrasli skušamo izluščiti in jim jo posredovati, ter med **čutnim vtisom**, ki ga otrok ne glede na to informacijo dobi, nastane prostor zmede, v katerem trčimo ob vprašanje **poslanstva umetnosti**: **poslanstva besede**, ki ni samo nosilka vsebine, ampak je tudi estetski (ali neestetski) element; **poslanstva slike**, ki ne pripoveduje enoznačno svoje vsebine, ampak pušča estetski vtis; **poslanstva zvoka** (glasbe), ki otrokove čute bodisi draži bodisi pomirja.

Foto: Marko Hrovat

Vprašanje meje med umetniškim in neumetniškim torej išče odgovor v razsežnostih čutnega vtisa, ki nam lahko dviguje in plemeniti duha, nas napolnjuje z 'visokimi' estetskimi dražljaji ali pa nas potolče in nam zaradi 'nizkih' dražljajev pušča slab okus. Merila se seveda spreminjajo zaradi premikov, ki jih prinaša čas (saj se tudi narava spreminja), a čuta za univerzalno, večno lepoto si kljub temu ne smemo oslepiti.

Rast v konfliktu

Spominjam se dogodka s triletnim sinom, ki mu je dedek prinesel risanko o grdem račku, misleč, da je kupil vredno upodobitev ene najlepših pravljic na svetu. Meni je seveda ustrezalo, da otrok občepi pred televizorjem, saj sem imela polne roke dela. A kmalu sem videla, da gre za risanko, ki je Andersenovo stvaritev uporabila samo za motiv svoje kičaste, za lase privlečene zgodbe. Tako se je v celoti iznakazila v 'limonado', ki z resnično pravljico ni imela ničesar skupnega. Najprej sem si začela gristi ustnice, potem sem se v hipu odločila. Ugasnila sem televizor, povzročila neznanski upor, tragičen jok, a sem pustila svoje delo, vzela v roke knjigo Andersenovih pravljic, se usedla s sinom in mu prebrala Grdega račka.

Takšna načelnost seveda ne zdrži pogosto. Verjetno sem podobno možnost tisočkrat zapravila, preden sem jo enkrat uresničila in je otrok v svojo čutno skrinjico pospravil že ogromno smeti. Ne zmoremo namreč biti vedno neusmiljeni stražarji estetike ter kar naprej vzbujati otroku slabo vest zaradi risank in filmov nizke kakovosti, ki jih gleda v šoli, pri verouku in v rednem televizijskem programu. Lahko pa povemo svoje mnenje. Tudi nimamo zmeraj časa za takšno zamenjavo. Sploh ne mislim, da je treba obsedeno skrbeti za selekcijo. Pač pa sem prepričana, da je nujno imeti svojo držo, sicer nam na vsakem koraku perejo možgane. Že v čakalnici posvetovalnice za dojenčke ropotajo monitorji z reklamami, ki pritegujejo otrokovo pozornost, da ne more videti resničnosti okrog sebe.

Od naravne lepote k umetniški stvaritvi

To, da znamo pritegniti otrokovo pozornost k naravni lepoti, je talent, ki nam je podarjen. Kateri starš ne bi poklical otroka k oknu, ko bi opazil, da so se vrnile lastovke ali da je vzcvetela češnja? Zatakne pa se morda tam, ko je treba takšno lepoto iskati v tem, kar ustvarja in prodaja človek.

Tudi ustvarjalnost ima vsakdo v sebi. Tako žena, ki goji cvetje, kakor tudi mož, ki ustvarja leseno vrtno uto. Toda umetnost je **nadgradnja ustvarjalnega delovanja**. Je **delo**, ki se je iz takšnega delovanja izvilo.

Po Aristotelu je umetnost "posnemanje resničnosti, ki z vzbujanjem doživljanja občutij doseže očiščenje (katharsis) takšnih občutij".

Umetnina mora torej ustvarjenemu nadeti **simbol**, da lahko spregovori na način, ki ni nikoli do konca upovedan. To, kar umetnino povzdiguje nad gojenje cvetja ali izdelovanje ute, je poetičnost. Gojenje cvetja je **poetsko delovanje**, umetnina pa **poetsko delo**.

Hrvaški jezikoslovec Ivo Škarić je zapisal, da poetičnost "izhaja iz harmonije, ubranosti, ki jo čuti bitje med vsemi deli znotraj sebe in iz skladnega odnosa z vsem zunaj sebe. /.../ Poetsko delo je v sebi resnično, merjeno s človeškim čustvovanjem življenja, živo je, avtentično. Za vsa druga merila pa izmišljeno. Poetsko razpoloženje," pravi, "je radost življenja. /.../ Vsako poetsko dejanje, kadar ga zaznamo, ustvarja radost, najsi govori o trpljenju, tragediji ali smrti" (Škarić, 1996: 90, 91).

Poetsko torej ne služi ničemur 'koristnemu', kakor tudi gojenje cvetja ali vrtna uta nista odraz eksistencialne potrebe. In vendar vsi, na vsakem koraku, iščemo lepoto in hrepenimo po njeni čisti obliki, če se tega zavedamo ali ne. Starši pa smo tisti, ki bomo v zmešnjavi našega prostora in časa spremljali otroka ter mu pomagali, da bo iz nje izšel kot buden iskalec in častilec prave lepote. ■

Viri:

Aristoteles (1982): *Poetika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Konc Lorenzutti, Nataša (2010): *Plasti ustvarjene besede* /.../ (magistrsko delo). Ljubljana: AGRFT.

Škarić, Ivo (1996): *V iskanju izgubljenega govora*. Ljubljana: Šola retorike.

Shiller, Friedrich (2003): *O estetski vzgoji človeka*. Ljubljana: Študentska založba.

Do značajnega človeka

Hubert Požarnik

Ko govorimo o človekovem značaju, v prvi vrsti mislimo na njegovo etično-moralno in motivacijsko značilnost. Čeprav je značaj potemtakem ožji pojem kot osebnost, je zelo pomembno določilo človeka in pomemben dejavnik njegovega osebnega in družbenega življenja.

Foto: Alenka Veber

Vzgoja

Beseda vzgoja je sestavljena iz 'vz' – kvišku in 'gojiti' – krepiti, množiti življenjske sile, dvigati človeka, njegove življenjske moči in duševnost. Zato na primer izpod peresa Karla Ozvalda beremo: "Sleherno izobraževanje mora peljati od nespameti k pameti, od zmede k jasnosti, od kaosa do kozmosa. Cilj izobraževanja bodi v mišljenju, dejanju in nehanju izobraženca postaviti v jasnost in red namesto nepreudarnosti in zmede ... Kdor se je samo na enem področju preril do jasnosti, ta še ni izobražen. In prav tako tudi ne tisti, ki si je nagrmadil še tolik kup znanja iz vseh vetrov ... Bistvo človeka se ne izraža z njegovim poklicem in s konglomeratom znanja; vrednost človeka ne leži v odlomkih, temveč v celoti, ne v njegovem poklicu, ampak v njegovi osebnosti. Oblikovati osebnost kot celoto je naloga izobraževanja." Podobnega mnenja je bil Anton Trstenjak: "Cilj vzgoje in izobraževanja naj bo vrednostno usmerjen in vrednostno čuteč človek. Znanje pa je potrebno postaviti v službo ljubezni, človečnosti in ustvarjanja boljšega in pravičnejšega sveta."

O tem, kaj pomeni negovati duševnost otrok in mladostnikov v ožjem pomenu besede, je bil jasen tudi Stanko Gogala: "Vsak človek ima duševnost, nima pa vsak človek izoblikovane duše. Gre za važno razlikovanje, ki ni samo znanstveno psihološko, teoretično, abstraktno, temveč življenjsko in praktično ter posebno pomembno za vzgojna vprašanja. Duševnost v najširšem pomenu besede je celokupnost človekovega doživljanja, njegovih zavestnih in podzavestnih sposobnosti in gonov, njegov subjekt, oseba, značaj, individualnost itd. /.../ Na dušo v ožjem pomenu besede pa mislimo, ko trdimo o nekom, da je brez duše ali brez srca, da ne zna gledati in čutiti z dušo, da je njegova duša hladna, prazna. V duši, v tem pomenu besede, se izraža človekov značaj, njegova dobrota, plemenitost. Duša pomeni torej predvsem neko sposobnost za polno in močno, toplo in pristno, osebno in živo, razgibano doživljanje, sposobnost občutenja in doživljanja vere, lepote, dobrote, pravičnosti, sposobnost ljubezni, vživljanja v sočloveka, v njegovo srečo ali nesrečo, sposobnost čutenja sreče ali nesreče sploh, polnost, življenjsko intenzivnost in bogastvo."

Žal sta izobraževanje in vzgoja, katerih namen je oblikovanje celostne, moralne osebnosti, danes močno zapostavljena in celo očrnjena. Zato navkljub temu, da ni vzgojnih receptov, ki bi veljali za vse, povsod in za večne čase, ne bo odveč nanizati nekaj načelnih misli s področij, na katerih danes vlada velika pedagoška zmeda.

Postati dober človek

Otrokom in mladostnikom je nujno odkrivati vrednote, razpravljati z njimi o njihovem pomenu za človeka in družbo ter jih utemeljevati. Vendar vzgojno delo s tem ni opravljeno, ker se vrednote zgolj s tem le redko ponotranjijo in tako zasidrajo v mladem človeku, da skladno z njimi tudi ravna. Podobno tudi šolsko znanje, način njegovega podajanja, šolski pravilniki ali demokratično vzdušje v razredu in šoli, čeprav niso brez pomena, sami ne naredijo značajnega človeka. Prav tako tudi ne vzgojni načrti, če je njihov edini cilj, da omogočijo nemoten pouk in preprečijo, da učenci ne razbijejo šole ali ne poškodujejo drug drugega.

Če želimo doseči več, je treba v mladih vzbuditi in krepiti željo ter moč, da postanejo dobri ljudje. Troje vodi do tega: to, da imajo pozitivne vzore, ki jim poskušajo slediti, bogato čustveno življenje in opogumljanje ter pomoč vzgojiteljev.

Paziti je treba, da se ljubezen in naklonjenost staršev, učiteljev in drugih vzgojiteljev ne izrodi v razvajanje, ki vodi do življenjske drže "Jaz, vse, takoj, brez napora", torej do patološkega narcizma. Otroci in mladostniki potrebujejo jasna pravila, jasne meje, do kod smejo iti, in vzgojitelje, ki se ne bojijo morebitnih pedagoških konfliktov z njimi, zaradi česar so pri svojem vzgojnem delu dosledni in vztrajni. Poleg tega ni dovolj skrbeti samo za to, da imajo mladi pravilen odnos do odraslih, vrstnikov, narave, kulturnih in duhovnih dobrin. Nujno je, da so, svoji razvojni stopnji primerno, voljni in sposobni tudi samorefleksije – da kritično ocenijo svoje dobre in slabe plati, svoje želje, potrebe in početje. Brez njihove zdrave samokritičnosti je vzgojno delo obsojeno na neuspeh.

Pohvala je resda boljša od kazni, ker otroku sporoča "Še tako naprej", kazen pa le, da se tako ne sme več vesti. Kljub temu ima kazen zaradi svojega preprečevalnega učinka svoje mesto v vzgoji, a pod pogojem, da ni poniževalna, škodljiva otrokovemu zdravju, da otrok vnaprej ve, kaj ga čaka, da je primerna storjenemu dejanju in da je otrok ne razume kot popolno odklanjanje njega kot človeka. Prav tako sta temelja vzgoje avtoriteta vzgojiteljev in disciplina. Razume se, da do odgovornega, etično zrelega človeka namreč ne vodita brezdušna dresura ali antiavtoritarna vzgoja, pač pa prava mera. Računati s tem, da bo do 'samouresničitve' otroka prišlo samo od sebe, brez ovir, napora in smerokazov, je nevarna utvara.

Vzgoja celostne osebnosti

Vzgoja celostnega človeka se ne more odreči razvijanju in utrjevanju t. i. sekundarnih vrlin: delavoljnosti, redoljubnosti, natančnosti, vztrajnosti, poštenosti, hvaležnosti, resnicoljubnosti, poslušnosti, hvaležnosti. Tudi olikano vedenje ni le prazna zunanja forma. Otrok in mladostnik, ki nimata teh vrlin, se v šoli in zunaj nje manj naučita, imata pozneje v zasebnem in poklicnem življenju več težav, brez njih pa si tudi težko zamišljamo civilizirano in kulturno življenje. Poleg tega so te vrline izraz samospoštovanja in spoštovanja do drugih ljudi.

Med značilnosti sodobne 'Pika Nogavička' pedagogike, katere ideal je odraščanje in življenje brez pravil in prepovedi, sodi zgrešeno pojmovanje otrokove svobode in njegovih pravic. Njeno vodilo ni: otroci naj bodo sproščeni, vendar ne razpuščeni; osebno svobodni, vendar tudi odgovorni; samostojni, vendar ne samovoljni; strpni, vendar ne brez stališč. Zaradi tega otrokovemu moralnemu in socialnemu razvoju le škodi. Otroci, ki jim damo na primer prezgodaj in preveč svobode ter samo 'svobodo od', ne pa tudi 'svobodo za', pozneje v življenju ne postanejo zares svobodni ljudje, pač pa marionete svojih gonov, afektov in drugih ljudi. Podobno ne postanejo pravični tisti, ki so bili deležni preveč pravic. Nekaj podobnega smemo reči za vzgojo k strpnosti. Tudi strpnost ima svoje meje. Kdor osebnostno še nezrele mlade navaja na misel, da so vsi življenjski slogi enakovredni, vsa moralna merila relativna, le stvar osebnega okusa, škodi njihovemu etičnemu razvoju. Poleg tega je za tiste, ki otrokom podeljujejo nove in nove pravice, značilno, da praviloma obidejo dejstvo, da imajo otroci tudi pravico do urejenega družinskega okolja, kakovostnega znanja in pouka, spodbudnega kulturnega in zdravega okolja ter do vzgoje, ki jim bo pomagala postati značajni, v sebi in navzven urejeni ter krepostni ljudje. Ta zvrst pedagogike je zato lep dokaz, da ne kaže postaviti pod vprašaj samo nekatere pretekle nazore, cilje in načine vzgoje, pač pa v enaki meri tudi sodobne.

Igra je važno vzgojno sredstvo, ker razvija otrokove ustvarjalne sile, ostri njegove čute in intelekt, oblikuje značaj, spodbuja odgovorno ravnanje in zmožnost sodelovanja z drugimi, uči prenašati poraze in frustracije, spoštovati pravila in avtoritete. Igre, ki to zmorejo, so seveda druge vrste kot pasivno konzumiranje glasbe, drugačne kot igrice, katerih cilj je zgolj izcejanje adrenalina v kri, ali agresivnosti polne računalniške igrice. Nobena skrivnost tudi ni, kolikšen vpliv imajo tiskani mediji, televizija, radio in svetovni splet na mlade ljudi. Večkrat niti najboljša naknadna vzgoja ne more popraviti, kar zagrešijo. Iz tega ne sledi, da je za mladino primerno na primer le leposlovje, ki ima zgolj izobraževalni namen ali le moralizira. Potrebno pa je, da vzgojitelji skrbno bedijo nad tem, kaj otroci berejo in gledajo, ter skrbijo, da ti več časa preživijo s knjigo v roki kot pred ekranom.

Nobenega dvoma ni, da tudi vernost staršev, verouk in razne oblike dela z mladino, ki jih organizira Cerkev, veliko pripomorejo k pravilnemu moralnemu oblikovanju mladine. Vera namreč ni le pritiklina človeka, ampak nagovori njegov razum in srce, torej celega človeka, in ga zato močno prekvasi v dobrem pomenu besede. To pomeni, da žlahtni značaj mladih, jim odkriva globlji smisel življenja, daje življenjsko veselje in gotovost, jo spodbuja k odgovornemu življenju.

Cilji in pot

Pri vzgoji, katere cilj je značajen človek, ne smemo imeti pretiranih nedosegljivih idealov, ker z njimi le preobremenjujemo mlade, same sebe pa izpostavljamo razočaranjem. Poleg tega se je treba izogibati nevarnosti, da bi imeli pred očmi le nezaželene značajne poteze mladega človeka, da bi pripisali krivdo zanje izključno njemu ali sklepali z ene take poteze na njegov značaj in osebnost v celoti. Ne samo, da smo v teh primerih krivični do njega, pač pa tedaj obstaja tudi resna nevarnost, da bo prav vzgojiteljeva negativna sodba o otroku vodila do svoje izpolnitve. Dober vzgojitelj računa tudi s tem, da pri oblikovanju značaja ne gre brez zastojev in občasnih nazadovanj. Ve pa tudi, da vzgoja ne uspe vedno, vendar to ne pomeni nujno, da je bila vzgojna metoda napačna oziroma da je vzgoja odveč.

Ne moremo vedeti, v kateri človeku navidezno prijazni obliki lahko pride v prihodnje do njegovega zdrsa. Samo vzgoja lahko pomaga, da bomo pravočasno opazili nazadovanje človeka in človečnosti ter se temu uprli. ■

Spolna vzgoja otrok

✍ Marjana Korošec

Cilj spolne vzgoje je, da otrok zaživi svojo spolnost na način, ki v polnosti upošteva njegovo človeško dostojanstvo. Za dosego tega cilja se mora vsak starš in/ali vzgojitelj dobro zavedati, kaj je in kakšna mora biti primerna in zrela spolnost.

Združiti spolnost z ljubeznijo

"Spolna vzgoja otrok je veščina spremljanja otrok v procesu njihovega zorenja in počlovečenja (humanizacije) lastne spolnosti. Vzgoja se začne ob otrokovem rojstvu, njen idealni cilj pa je v tem, da otrok doraste in v polnosti zaživi svojo spolnost. Ta cilj je težko doseči, ker na domačo vzgojo vplivajo še drugi dejavniki: lastni psihološki in etnični vidiki, osebnostne značilnosti, nepredvidene življenjske izkušnje. Prvi element te veščine je razumevanje, da je spolna vzgoja proces, kar pomeni živeti vsako stopnjo in vsako situacijo kot del razvoja k zrelosti. Pri tem ne gre za tehnični, temveč za človeški proces, kjer vsaka storjena napaka zaznamuje naslednje stopnje. Hkrati to pomeni tudi, da se vsako neprimerno dejanje lahko popravi." (Pedagogia familiar, str. 125)

Spolnost je nekaj bistvenega v človekovem življenju, ker človek lahko obstaja samo znotraj enega od obeh spolov. Spolnost niso samo spolni organi, temveč zaznamuje vso našo bit. Vsi smo spolna bitja in vse v nas je zaznamovano z našo spolnostjo. Zato moramo najprej poznati in sprejeti svojo spolnost, svojo ženskost ali moškost ter svojo osebnost in značilnosti lastne spolnosti. Tako kot je res, da človeštvo sestavljamo moški in ženske, velja tudi, da nismo vsi enaki. Vsaka oseba, vsak otrok ima pred seboj nalogo, da spozna in sprejme svoj način, kako biti moški ali ženska.

Ni potrebno le to, da spoznamo in sprejmemo lastno spolnost, temveč da jo vključimo v celoten projekt človeka. Človeška spolnost je zelo raznovrstna in v njej je neizmerno bogastvo. Telesna razsežnost je v spolnosti tista, ki daje užitek, še bolj obširna pa je strastno-čutna razsežnost, zaznamovana z erotično privlačnostjo do nasprotnega spola.

Omenjena raznovrstnost spolnosti je osrednji izziv, ko skušamo počlovečiti – humanizirati spolnost. Ideal človeka tako ni niti spolnost kot golo iskanje užitka ali slepilne moči nenadzorovanih čustev niti zanikanje katere koli od plati spolnosti.

"Človeška spolnost se živi kot jezik, izražanje in šola osebne ljubezni. Naša kultura prekomerno poudarja čustveno plat ljubezni, ne pa tudi njenega bistvenega dela, ki jo opredeljuje: osebne podaritve drugemu in pozitivnega truda zanj. Poslanstvo spolnosti je posredovanje popolne ljubezni drugi osebi. Erotična privlačnost, telesno doživljanje, združitev dveh teles je izraz popolne in predane ljubezni drugemu. Naučiti se združiti spolnost z ljubeznijo je odločilni vidik spolne zrelosti. Samo v tem pogledu telesna podaritev dobi svoj smisel. Telesna združitev je kot vrh ledene gore neizmerne človeške resničnosti: živeti medsebojno ljubezen kot nekaj dokončnega, brez prevare, brez preizkušanja, ne da bi se izogibali odgovornostim do druge osebe. Ko se dve osebi razgalita, je to znak popolne predanosti, brez osebne zaščite in brez vsakršne zlorabe drugega. Ko Sveto pismo govori o idealnem možu in ženi v raju, pravi, da sta naga, brez sramu, popolnoma spravljena s samim seboj, svojim telesom in z drugim. Nekaj tega raja občutita zakonca, ko se podarita drug drugemu. Spolni užitek najde v takem ozračju pravi človeški pomen in hkrati dopolni užitek podarjajoče se ljubezni." (Pedagogia familiar, str. 126)

> *"Spolna vzgoja tako ni metoda, temveč bolj podajanje vrednot, ki jih živimo osebno. Edini način, da je spolna vzgoja učinkovita in pozitivna, je, da starši sami živijo ljubezen in svojo spolnost kot nekaj pozitivnega."*

Ljubiti pomeni tudi podarjati življenje; spolno izražena ljubezen ni samo medsebojna, ampak tudi roditeljska – rodovitna ljubezen. Zrela spolnost vključuje tako medsebojno ljubezen kot odprtost do novega življenja v medsebojni ljubezni. To je nov korak osvobajanja egoizma para, ki se vrti v začaranem krogu brezplodne ljubezni.

Spolna vzgoja tako ni metoda, temveč bolj podajanje vrednot, ki jih živimo osebno. Edini način, da je spolna vzgoja učinkovita in pozitivna, je, da starši sami živijo ljubezen in svojo spolnost kot nekaj pozitivnega.

Dobra spolna vzgoja se prične v spoznavanju doživljanja lastne spolnosti staršev. Pomembno je, da starši razumejo in živijo svojo ljubezen (s tem pa tudi spolnost in odločanje glede podajanja življenja) kot vidik osebne uresničitve – tudi takrat, ko to pomeni odrekanje in žrtvovanje.

Spolnost v adolescenci

Sad spolne vzgoje bo viden v adolescenci, ko se telesni razvoj povezuje, prepleta in dopolnjuje z zorenjem osebnosti. Če je mladostnik kot otrok dobil

pravi odnos do spolnosti, bo tudi v tem kritičnem obdobju dobro sprejemal in živel svojo spolnost.

Preko spolnosti se v adolescenci križajo prav vse razvojne poti. Pospešeno telesno zorenje sledi sproženim vzvodom hormonskih sprememb, te pa dajejo gorivo prebujenim spolnim željam.

Psihosocialna dogajanja, ki sestavljajo mladostnikov osebnostni razvoj, so vsa tako ali drugače povezana s spolnostjo in odvisna od nje: odnos do telesa in do vsakega ugodja, urjenje sposobnosti obvladovanja in sprostitve, pripravljenost za prevzemanje odgovornosti, za prilagajanje in smiselno vključevanje socialnih norm v lastno vedenje, vse večja sposobnost in želja po navezovanju bližine z drugim bitjem. Ob vseh teh zapletenih razvojnih temah pravzaprav sploh ni čudno, da zahteva proces vključevanja spolnosti v celovitost življenja v adolescenci toliko usklajevanja.

Foto: Matej Hozjan

Razvoj spolnosti prinaša mladostniku vrsto bojazni, dvomov in začasnih umikov, ki so še dolgo prevladujoči predvsem kot vznemirjene želje, zadoščenje in zadovoljstvo, ki izvirajo iz spolnosti. Ta razvoj vodi mladostnika tudi preko poskusov in zmot ter stranpoti, ki pa so skorajda nujni na potovanju k zreli spolnosti.

> *Bližina je mogoča, če je avtonomija trdna, če so meje ega jasne, stik z lastnimi čustvi, doživljaji in vrednotami pa zanesljiv.*

Tako kot druge razsežnosti osebnosti je tudi razvoj spolnosti odvisen od vsega, kaj se je dogajalo že mnogo pred začetkom adolescence, od prvih čustvenih navezav in zgodnjih izkušenj iz primarnih odnosov, od zgodnjih čustvenih zaznav, povezanih z lastnim telesom in dotiki drugega, do kognitivnih spoznanj, učenja in postopnega razumevanja tem, ki se združujejo v celostno pojmovanje spolnosti.

Spolnost kot obrambni mehanizem

Spolnost je nekaterim mladostnikom lahko nadomestilo za izpolnitev povsem drugih potreb, uveljavitve, samopotrditve ali sprostitve v kronični frustraciji. Gotovost vase se v adolescenci gradi tudi s prijateljstvi, z ustvarjalnostjo, s celostnim naklonjenim odnosom do sebe.

"Mnogi fantje si poizkušajo s spolnostjo pričarati iluzijo moči in obvladovanja, v njej vidijo zagotovilo možatosti, ki je ne uspejo razvijati na drug, morda težji način. Dekleta znajo v spolnosti iskati iluzijo sprejetosti, ljubljenosti, vrednosti, vsaj bežne bližine. Tako eni kot drugi lahko s tem zaidejo v past, iz katere se ni lahko spet povzpeti k odnosom, v katerih je spolnost le eno od lepih vznemirljivih in polnih doživetij prave bližine z drugim bitjem" (str. 11).

Zrela spolnost

Bližina, intimnost sta značilnosti zrelega mladostnega odnosa, v katerem ima tudi spolnost v svojem najširšem pomenu pomembno mesto. Mladostnik mora izpolniti veliko razvojnih nalog, da je sposoben razviti in gojiti tak odnos. Mnogo povsem razumljivih dejavnikov, povezanih z zakonitostmi razvoja osebnosti, zadržuje, ovira in otežuje tak proces. Zrela spolnost je tesno povezana prav s sposobnostjo za bližino. Bližina je mogoča, če je avtonomija trdna, če so meje ega jasne, stik z lastnimi čustvi, doživljaji in vrednotami pa zanesljiv. Gradnja bližine in intimnosti v pomembnem odnosu lahko odkrije vse te in še druge šibke točke v identiteti.

Bližina pogojuje tudi sposobnost odpiranja lastnih meja brez občutja izgube osnovne varnosti in lastne avtonomije. Povezava z drugim v bližini ne sme pomeniti izgube lastne identitete. ■

Literatura

Gaspar Mora i Bartres (1993): La educacion sexual de los Hijos. V: Quintana Jose M. (ured.): *Pedagogia familiar*, Madrid: Narcea.

Tomori, Martina (2007): Spolnost v adolescenci. V: Beličič Kolešek (ured.): *Mladostnik in ljubezen*. Zbornik. Seminar za strokovne delavce v zdravstvu, izobraževanju in vzgoji. Ljubljana: Društvo šola za življenje.

Kaj šola pričakuje od staršev

✍ Slavica Trstenjak

Starši naj skupaj z otroki berejo, še posebej pred spanjem, da bo otrok vzljubil knjigo in bo z zanimanjem čakal, kaj je zapisano med platnicami. Otroke naj naučijo osnovnih higienskih navad, obnašanja pri mizi, uporabljanja prijaznih besed, pozdravljanja, varnega obnašanja v prometu. Starši naj dajo otrokom priložnost, da so kljub temu, da so še majhni, lahko koristni pri družinskih opravilih.

Vloga šole

Vsakdo ob besedi šola pomisli na izobraževanje, učenje, pouk, ocenjevanje, na domače naloge, na učitelje, ki se jih spominja s posebnim spoštovanjem in tudi take, ki ga niso nič kaj naučili. Naloga šole pa ni samo izobraževanje, podajanje informacij, učenje učenja, pridobivanja veščin, ampak je tudi oblikovanje mladega človeka. Kaj pomagajo znanje, množica informacij in znanje o tem, kje in kako le-te najti, če pa za vsem tem stoji prazen človek.

Oblikovanje osebnosti s kritičnim mišljenjem, s svojo hrbtenico, z občutljivostjo do sočloveka in veščino sobivanja s komer koli se zrcali nad znanjem. Že v sami označitvi šole kot vzgojno-izobraževalne ustanove je besedica 'vzgojno' na prvem mestu. Čeprav so bili že nekateri poskusi ta vrstni red zamenjati, se je besedna zveza obdržala. Če si jo vzamemo k srcu, bi jo morali bolj dobesedno razumeti. Četudi naši otroci vstopajo v proces sekundarne socializacije, zaradi tega vloga šole pri vzgajanju otrok ne sme biti manj pomembna. Ko smo uvajali vzgojne načrte v šole, smo bili marsikdaj nejevoljni, češ da vse to že počnemo. Toda oblikovanje vzgojnih načrtov nas je prisililo k temeljitemu razmisleku, kaj kot šola na vzgojnem področju počnemo. In če si iskreno priznamo, naša šolska vzgoja ni bila načrtna, predvidena, ampak spontana, prepuščena reševanju trenutnih vzgojnih odstopanj. Avtonomije pri izdelavi vzgojnih načrtov smo se bali, saj nismo bili prepričani, da bodo določeni vzgojni ukrepi pravno zdržali. Verjetno niso osamljeni primeri na šolah, ko so starši skušali preko odvetnikov ali inšpekcije spodkopati ugled učiteljev in šole. Večkrat na šolah začutimo, da se starši pojavljajo kot razsodniki v strokovnih odločitvah. Niso pripravljeni na odprt pogovor, raje se odločijo za kritiziranje pred vrati in večno jamranje, da se nič ne spremeni, čeprav kaj povedo na pravem mestu. Tako pač nekateri starši menijo. Večina realnih staršev ostaja v senci, so oddaljeni in modro molčijo, čeprav spodbudno mislijo in šolo podpirajo. Sprašujem se, zakaj se ne oglasijo. Mi jih pričakujemo. Tudi tiste pred vrati.

Vloga družine in staršev

Za družino pravimo, da je temeljno gnezdo, ki naj bi bilo obdano s perjem ljubezni in varnosti, bilo naj bi toplo ognjišče, kamor se otrok zateče, ko je žalosten, v stiski ali pa se želi pogovarjati o čisto vsakdanjih stvareh. Družina daje otroku smernice za življenje, vrednote, po katerih živijo starši, otrok pa jih z zglednim delovanjem odraslih sprejema v svoj vrednostni svet. Staršev si otrok ne more izbirati, je enostavno dan v družino. Skoraj vsi starši svojega otroka sprejmejo z ljubeznijo in se mu posvečajo v polni meri. Zavedajo se odgovornosti, sprejmejo obveznosti, pa vendar so večkrat premalo pripravljeni na vzgojno nalogo. Starši prav radi zaradi 'odgovornosti' ter varovanja otroka namesto njega naredijo tisto, kar bi zmogel in moral narediti že sam. Tudi Trstenjak opozarja: "Če namreč delamo vse za otroka, potem otroku nič več ne preostane." Zakaj naj se potem otrok trudi? Kako naj se dokazuje, kako naj se uči neuspešnosti, kako naj vstane, če mu ni bilo treba pasti, kako naj pridobiva samospoštovanje, če za to ni imel priložnosti. V zaslepljenosti in želji, da bi otroka obvarovali hudega, ga rešili odgovornosti, starši otroku pripravljajo težko življenje za tisti čas, ko bo moral zleteti iz gnezda. Takrat bodo padci hujši, globlji in težje bo vstati.

Kako staršem na pravi način povedati, kje jih čakajo pasti njihove zaščitniške vzgoje? Zelo so občutljivi, ko jih na šoli želimo opozoriti na to. Naše dobronamerne nasvete vzamejo kot kritiko svoje neuspešne vzgoje. Čeprav se trudimo povedati obzirno in mehko, tega ne zmorejo sprejeti. In tako izgubimo še te, nujno potrebne obiske staršev v šoli. V mislih imam tiste starše, ki jih je treba posebej vabiti v šolo. Ni jih veliko, a jih je vedno več.

> *V šoli bi želeli imeti 'vzgojene' otroke vsaj do te stopnje, da razumejo, kaj je prav in kaj narobe. Da ne kradejo, govorijo resnico, pomagajo drug drugemu, živijo prijateljski in strpen odnos. Se ne sramujejo svojih čustev, se znajo postaviti zase, a tolažiti tudi druge.*

Ko vpisujemo prvošolčke, starše posebej prosimo, naj svojih otrok ne učijo branja, pisanja in računanja. Vse

to se bo otrok naučil v šoli v ustreznem tempu in na pravilen način. Spodbujamo pa jih, naj raje skupaj berejo, še posebej pred spanjem, da bo otrok vzljubil knjigo in bo z zanimanjem čakal, kaj je zapisano med platnicami. Od staršev pričakujemo, da jih naučijo osnovnih higienskih navad, obnašanja pri mizi, uporabljanja prijaznih besed, pozdravljanja, varnega obnašanja v prometu; naučijo naj jih, da so kljub temu, da so še majhni, lahko koristni pri družinskih opravilih. Priporočamo jim, da si najdejo določen čas v dnevu, ki bo usmerjen v nekaj zanimivega: branje, risanje, rezanje, izdelovanje modelčkov, žoganje, nasploh v pridobivanje ročnih in grafomotoričnih spretnosti. Želimo tudi, da otrok spozna določena pravila v odnosu do starejših, v nazivanju in uporabi vikalne oblike.

V času osnovnega šolanja ponujamo našim staršem formalne (dopoldanske in popoldanske pogovorne ure, roditeljski sestanki) in neformalne oblike sodelovanja (dan odprtih vrat, dan šole, športna srečanja, proslave, popoldanske delavnice, čajanke, dobrodelni koncerti, sodelovanje pri pouku, interesnih dejavnostih, ekskurzijah, predavanja, zbiralne akcije, pohodi ...). Čeprav staršem odpiramo vedno več možnosti in priložnosti, se delež pogosto odsotnih staršev ne zmanjšuje. Prihajajo tisti, ki so zvesto prisotni v šolskem življenju in ne potrebujejo posebne spodbude.

Kaj šola pričakuje od staršev

V šoli bi želeli imeti 'vzgojene' otroke vsaj do te stopnje, da razumejo, kaj je prav in kaj narobe. Da ne kradejo, govorijo resnico, pomagajo drug drugemu, živijo prijateljski in strpen odnos. Se ne sramujejo svojih čustev, se znajo postaviti zase, a tolažiti tudi druge. Obvladajo vsaj osnovne delovne in učne navade: pospravijo svoje stvari, zanje skrbijo, se lotijo svojih učnih obveznosti in jih odgovorno opravijo. Mladostniki se ne bodo učili iz ljubega veselja. Potrebujejo kontrolo in starševsko bližino. Od staršev pričakujemo, da spremljajo otrokovo šolsko delo, ga spodbujajo in so dosledni. Pridobivanje učnih navad ne more biti samo naloga šole, saj je potreben tudi domači nadzor.

Pričakujemo, da bi nam starši bolj verjeli in zaupali. Zgodi se, da verjamejo samo svojemu otroku. Kaj se je zgodilo z učiteljskim poklicem, ki je bil nekoč tako spoštovan? Če so v času lastnega šolanja imeli starši kakšno grenko izkušnjo, ne morejo tega posplošiti na vso učiteljsko populacijo. Po drugi strani pa tudi odlični učitelji s strani staršev ne dobijo veliko pohval in spodbud. Tudi šola bi želela kdaj pa kdaj slišati od staršev, da je naredila kaj dobrega. Zdi se nam, da čakajo na najmanjšo napako, ki jo potencirajo in tako izničijo tisto, kar je dobro.

Pričakujemo, da nas spoštujejo kot strokovnjake in kot ljudi. Včasih starši presežejo meje svojih pristojnosti. Šolska zakonodaja jim jih je dala mnogo, zato menijo, da lahko odločajo že o vsem, kar se dogaja v šoli. Menijo, da se spoznajo na ocenjevanje in poučevanje, presojajo, katerega učitelja je treba odpustiti, kdo je prestrog ... Z učitelji bi želeli biti kar na 'ti' in bi jih nazivali z imeni.

Foto: Matej Hozjan

Želimo si, da bi bili starši naši partnerji, ki bi nam pomagali s konstruktivno kritiko, podporo pri razreševanju vzgojnih ali učnih težav njihovega otroka. Otroci so ogledalo staršev in družinskih odnosov in iz teh odnosov zelo hitro razberemo, v kolikšni meri se nam bodo starši pripravljeni približati. Zato pri nekaterih starših zelo pazimo, kako jim bomo predstavili otrokove težave, ker že vnaprej vemo, da se bodo čutili ogrožene in jih ne bo več v šolo.

Šola je živ organizem, kjer se živahno prepletajo različni odnosi, pričakovanja in zahteve. Šola ne more biti prijazna, ker zahteva odgovornost in učenje. Lahko pa v njej vladajo prijazni odnosi, če se zanje vsi potrudimo. ■

Ne, naš pa že ne!

Ana Nuša Kern

Očka je samohranilec z nizkim IQ, njegova sedemletna hčerka ga po pameti že prekaša. Vendar pa imata drug drugega neizmerno rada. Očetu skušajo hčerko zaradi njegovega primanjkljaja odvzeti in jo dati v rejniško družino, 'normalnim' staršem. Na sodišču mu postavijo vprašanje, ali meni, da bi bil lahko, glede na svoje primanjkljaje, dober oče. "Veliko časa sem imel za premišljevanje, kaj morajo imeti dobri starši. Imeti morajo čas, potrpežljivost in ljubezen."
(po filmu *I am Sam*)

Kaj nam je pomembno

Kako malo in kako veliko! V času, ko vsi tarnamo o pomanjkanju časa, ko se naša potrpežljivost konča pri prvem semaforju in je ljubezen postala potrošno blago, so vse tri lastnosti dobrih staršev izjemno redka roba.

Slišim, kako me v mislih grajate, češ ali si sploh predstavljam, kako naporno je danes starševstvo in kakšen boj poteka za vsakdanji kruh. Vsega tega se zavedam. Vem pa tudi, da imamo v svojih glavah nastavljene prioritete in da bi morali biti naši otroci na prvem klinu te lestvice. Kajti kljub zaposlenosti starši večinoma najdejo čas za različne druge dejavnosti, ki ne vključujejo otrok. Nekdo, ki je navdušen vrtičkar, bo vedno našel čas za svoj vrt. Tako bi morali starši vedno najti čas za svoje otroke in jih potrpežljivo peljati skozi pasti odraščanja, jih pustiti, da padejo in se ponovno poberejo, jim nuditi različne izkušnje ter jim ob tem vseskozi stati ob strani.

Kaj šola 'pričakuje' od družine pred otrokovim vstopom v šolo

Če bi hotela biti realna, bi rekla, da pravzaprav ne veliko. V zadnjih desetih letih smo se v šoli naučili, da so pa so plahi in se ne povezujejo z drugimi. Šele potem se odločimo za določene strategije, s katerimi skušamo povezati skupino in jo voditi do cilja. Kljub temu je pot do tja polna ovinkov, vzponov in padcev.

Bolj kot pričakovanja pa imamo v šoli želje, katere veščine naj bi k nam prinesel otrok. Še pred desetimi leti je bilo jasno, da znajo otroci poskrbeti za

Foto: Alenka Veber

pričakovanja vir nenehnih frustracij. Kajti v šolo dobivamo tako različno za življenje opremljene otroke, da se prepustimo vsaki generaciji posebej, da ugotovimo, kakšne potrebe imajo in kakšno je njihovo predznanje. Soočamo se z različno socializiranimi otroki; nekateri še niso imeli izkušnje s skupino, saj niso obiskovali vrtca. Za te otroke je najteže. Nenadoma niso več prvi in edini. Težko sprejmejo to, da morajo počakati na učiteljico, ali osebno higieno po uporabi stranišča, da si znajo zavezati vezalke in da uporabljajo osnove lepega vedenja, tako imenovane 'čudežne' besede.

Navajanje na samostojnost

Danes že težko dobimo čeveljčke z vezalkami. Ko sem svoje otroke pripravljala na samostojnost, je bilo pravilo, da si znajo zavezati vezalke,

ko so stari pet let. Pri tem gre za načrtni trening – to opravilo namreč ni enostavno. Potrebne so koncentracija, potrpežljivost, vztrajnost in motorična spretnost. Vsega tega so se otroci učili ob tako vsakdanjem dejanju, kot je zavezovanje vezalk. Še danes vidim ponosen obraz svojih dveh otrok, ko sta prvič uspela zavezati čevlje. Ob takem treningu pa sem kot mama spoznavala svojega otroka. Je vztrajen ali se hitro razjezi, če mu kaj ne gre? Ima potrebne motorične spretnosti ali je bolj okoren? Se je osredotočil na opravljanje naloge ali je njegova pozornost ves čas begala in mu ni bilo kaj dosti mar, kako bo opravil nalogo? Starši tako dobimo potrebne informacije o otroku ... in kasneje, ko gre v šolo in se izkaže, da je sicer motorično spreten, a premalo vztrajen, vemo, da si učiteljica ne izmišljuje, ker imamo sami podobno izkušnjo. Če pa nam je mar, bomo že pred šolo skušali otroku približati dejavnosti, ki bodo krepile njegova šibka področja. Ne zato, da bi bil v šoli boljši, ampak da bi imel manj težav v življenju.

Bila sem na hospitaciji v prvem razredu. Učna ura o okolju. Učiteljica je pripravila učno temo, pri kateri so morali učenci ob praktičnem delu usvojiti osnovne pojme. Prelivali so vodo, pesek, olje v različne posode in ob tem opazovali. Niti en učenec v razredu ni vedel, kaj je to lij! Nehote sem se vprašala, ali doma nič ne kuhajo, pečejo, prelivajo in polivajo. Kako se v teh družinah zgodi čarovnija, da je kosilo na mizi? Kolegica me je opomnila, da otroci jedo v šoli, večerja je hladna, med vikendi so pri starih starših ali v trgovskih centrih. Posplošujem, a večina – žal – živi po takšnem ustaljenem vzorcu.

Ustvarjanje doma

Rada bi, da bi se starši zavedali, kaj za otroka pomeni skupno delo. Skupno kuhanje, pečenje, pospravljanje. Koliko se otrok ob takem skupnem opravljanju nalog nauči. Spotoma. Mimogrede. Mimogrede spozna, kaj so to začimbe, kakšna je razlika med pečenjem in kuhanjem. Nauči se, kakšna je razlika med polito vodo, mlekom ali oljem. Kar pa je najpomembneje: dom ni kraj, kamor greš spat, ampak Dom. Dom, v katerem živim skupaj z ljudmi, ki jih imam rad in imajo radi mene. Dom, v katerem diši po kuhani juhi ali pečenih piškotih, dom, ki je božično okrašen in diši po cimetu, dom, v katerem spomladi domujejo vijolice in svežina prtov naznanja nov začetek. Predvsem pa dom, za katerega si vsi prizadevamo. Zanj vsak po svojih močeh nekaj naredi. Kako radi otroci krasijo novoletno jelko, pospravimo pa jo starši. Tako v pričakovanju kot ob slovesu praznika je prav, da smo skupaj. Že zelo majhen otrok lahko pospravi za sabo osnovne stvari. Zloži copatke in čevlje, pospravi igrače. Kadar starši pospravljamo, ga lahko vključimo v preprosta opravila. Čutil se bo pomembnega, koristnega in zaželenega. Vključenost je pomembna, ker se vsi počutimo del skupnosti. S tem ko drugega upoštevamo in poslušamo, ga postavljamo sebi ob bok – sva enakovredni osebi. Skupnosti, ki ji nekdo pripada, pa načeloma ne bo škodil. S tem navajamo otroka tudi na skupnost v šoli. V tej skupnosti veljajo pravila, obredi in skupna opravila. Tudi v tej skupnosti dobiš, kolikor daš. Skupne dejavnosti povezujejo, otroci se učijo dogovarjanja in usklajevanja. Prepoznajo, da morajo na račun tega, da se ima skupnost lepo, kdaj popustiti, stopiti korak nazaj, da ne morejo biti vedno prvi. Zadovoljujoče počutje v skupini nadomesti moč, ki jo otroku v tem obdobju lahko dá učiteljica s pohvalo ali nagrado. Začne se zavestno odrekati tej moči na račun dobrega počutja med vrstniki. In to je velika stvar. Vendar pa se brez temeljev prepoznavanja teh občutkov v družinski povezanosti to v razredu zelo težko zgodi.

Se ljubezen da kupiti?

Dogaja se, da starši – zaradi časovne stiske ali drugačne vrednostne lestvice – zamenjujejo druženje z otrokom ob delu z materialnimi dobrinami. Te otroke prepoznamo, ker so vedno nezadovoljni, celo nezadovoljeni. Otroci, ki so navajeni dobivati materialne dobrine namesto čustvene topline, duhovne podpore in postavljanja meja, "do materialnih dobrin nimajo nikakršnega odnosa. Pravzaprav kar naprej nekaj hočejo – materialne dobrine jih ne zadovoljujejo, vedno hočejo nekaj drugega, nekaj več" (Žorž, 2002).

Poleg tega taki otroci niso vajeni prenesti običajnega napora, odrekanja stvarem. Težko se prilagodijo novemu okolju, spremembam v navadah. Taki otroci ne razumevajo socialnih pretokov, temveč poznajo samo materialni daj-dam. Kot vsi bi bili radi ljubljeni in so prepričani, da to ljubezen lahko 'kupijo'. V šolo nosijo stvari, ki so jih dobili od staršev in jih drugi otroci nimajo, in si s tem hočejo pridobiti veljavo. Kakor hitro ima še kdo podobno igračo, so 'v drugem planu' in iščejo novo zapolnitev praznine.

Disciplinirati z ljubeznijo

Ena večjih starševskih veščin je, da znajo spodbujati namesto podkupovati. Tu pristanemo na področju postavljanja meja ali v slovenskem prostoru priljubljeni besedi – pri kaznovanju. Namesto kaznovanja se moramo starši učiti discipliniranja z avtoriteto. "Disciplina ni povezana z razsojanjem, ni pristranska, ne vnaša zmede niti omejitev. Star latinski rek disciplinirati z avtoriteto pomeni napraviti učenje življenjsko. Cilj staršev naj bi bil povezati otrokovo učenje z življenjem – ga krepiti, mu dajati napotke, ga učiti in mu pomagati, da razvije notranjo disciplino. To pomeni urejanje njegove osebnosti od znotraj, ne pa vsiljevanje zunanje volje. Vsak prijem, ki otrokovega učenja ne povezuje z življenjem in ki ne ohranja njegovega dostojanstva, ni učenje discipline, ampak kaznovanje, ne glede na to, kako ga poimenujemo" (Coloroso, 1996). Kadar postavljamo meje, to delamo iz sebe, tako da ne rušimo otrokovega in svojega dostojanstva. Večinoma zelo dobro vemo, kdaj smo ga pri postavljanju meja polomili. Čutimo, da smo prizadeli otroka in sebe. Takrat želimo nastalo frustracijo rešiti tako, da smo kasneje do otroka nekaj časa pretirano popustljivi. Tako ustvarjamo okolje dvojnih sporočil in otroci se

naučijo, kako pluti, da bodo vendarle dobili, kar želijo.

Smo v stiku z otrokom?

Obstajajo pa tudi starši, ki v vseh letih predšolske vzgoje spregledajo znamenja, ki jih je dajal otrok v svojem razvoju. Spregledajo, da ima otrok težave v vztrajnosti pri zavezovanju vezalk, in še naprej kupujejo čevlje 'na ježka'; s svojim otrokom delajo le stvari, pri katerih se z njim ne morejo spoznati – hodijo na obiske, na katerih se otroci igrajo med sabo, 'kofetkajo' z drugimi mamicami in spregledajo, da so vsi drugi gostje odšli, in to zaradi hrupa, ki ga povzroča njihov otrok; zelo se razveselijo, kadar se stari starši ponudijo, da bodo z otrokom, in tako počasi, a zagotovo izgubljajo stik z njim – če so ga sploh kdaj imeli ... Taki starši so v vseh inštitucijah, kamor se vključuje otrok, zelo zaščitniški. Ko v šoli slišijo realna dejstva o vedenju svojega otroka, je njihova izjava tipična: "Ne, naš pa že ne!"

Učitelj se počuti izgubljenega, starševsko nezaupanje v njegovo presojo in delo nehote vpliva na odnos z otrokom, do katerega tudi on počasi postaja popustljiv, saj nima moči za večne boje s starši. Krog je sklenjen.

Zaupanje in spoštovanje

Temelja za dobre odnose med domom in šolo sta medsebojno zaupanje in spoštovanje (Glasser, 2001). Kadar starši dvomijo v učiteljevo presojo, je prav, da pridejo na pogovor in ga poslušajo. Prav je, da povedo svoje mnenje, a način, kako to naredijo, je ključnega pomena. Kadar bodo učitelji in starši povezano sodelovali pri vzgoji in učenju otrok, ko se (ne eni ne drugi) ne bodo bali drug drugega, bomo šele ustvarili okolje za uspešen razvoj naših otrok. Kaj nam preprečuje nekaj tako lepega? ■

Literatura

Žorž, Bogdan (2002): *Razvajenost: rak sodobne vzgoje*. Celje: Mohorjeva družba.

Coloroso, Barbara (1996): *Otroci so tega vredni*. Ljubljana: Tangram.

Glasser, William (2001): *Vsak učenec je lahko uspešen*. Radovljica: Mca.

Vzgoja kot samovzgoja

Model 'Sinusoida 2000': Valovno-trajna rast osebnosti: izkustveno učenje

✍ Jožef Ovsenik

Bralcem revije Vzgoja želim predstaviti svoj model Sinusoida 2000, ki se mi je – brez posebnega namena ali načrta – oblikoval pri strokovnem delu preučevanja človeškega dela z vidika organizacije in managementa (v gospodarstvu in ne posebej v vzgojno-izobraževalni dejavnosti).

Zaporedna dejanja

Seveda se človeško *delo* odvija skozi posamezna zaporedna človeška *dejanja*. V tem je moja poglobljena analiza pokazala, da se znotraj takšnega poteka praktično neprekinjenega poteka *človeških dejanj* pojavljata in to tudi omogočata oba znana sicer parska pojma/pojava *organizacija* in tudi t.i. *management* (angl. obvladovanje).

To nam lepo ponazarja v Sliki 1 podana grafična podoba. Podana je situacija dveh zaporednih *človeških dejanj*, ki sta označeni kot Sx (na začetni, levi strani odseka 'cevi' oz. 'ležečega soda' v (koordinatni) točki x=0, y=0) in Sx+1 (na končni, desni strani 'cevi' oz. 'ležečega soda' v (koordinatni) točki x=0, y=2pi). Ti dve zaporedni človeški dejanji sta v tem grafičnem narisu razmaknjeni za dolžino odsekanega kosa 'cevi' oz. dolžino 'ležečega soda' zato, da nam je tukaj mogoče videti vmesno *sinusoidno krivuljo-val*, ki obe dejanji povezuje v smiselni potek in red. Ta 'sinusoida' ponazarja *pot človekove misli,* ki povezuje obe dejanji v večjo (smiselno-namerno) celoto. Hkrati pa, vidimo, isti dve zaporedni človekovi dejanji povezuje poleg (subjektivne) človekove misli tudi ravna črta/pas v osi te 'sinusoide' in pomeni celoto učinkovanja vseh (objektivno) delujočih naravnih (in drugih) zakonov, pravil in sil.

Vidimo, da si zaporedna *človeška dejanja* sledijo in izhajajo drugo iz drugega (drugih, predhodnih) tako, kakor jih določujeta dve različni komponenti sil in pravil: *objektivni* (slepo delujoči) *naravni* (in drugi/božji?) zakoni in dodatno tudi subjektivna človekova (delavčeva) *svobodna presoja in volja*.

Oblikovanje lastne osebnosti

Obe komponenti morata 'najti' možnost slehernega naslednjega drugega dejanja **Sx+1** (v točki x=0, y= 2pi) le tako, da se obe ti dve komponenti v tej drugi točki/situaciji po logiki vsaka svojega delovanja in ravnanja najdeta v isti prihodnji točki in se tam medsebojno skladata in podpirata, saj bi sicer naslednje dejanje **Sx+1** bilo neizvedljivo: bodisi da naravni (in drugi) zakoni ne bi podprli človekove svobodne izbire za tamkajšnje dejanje tam in tedaj, ali pa dogodek ne bi mogel imeti statusa, da je to sploh *človeško dejanje*, ker se tisti dogodek ne bi dogodil tudi po *človeški svobodni volji in dejavni izbiri.* Gotovo pri tem je, da je predvsem na strani človeka, da si vselej in vsakokrat zamisli in se odloči le za takšna dejanja, ki so hkrati tudi v skladu z objektivno/slepo učinkujo-

čimi naravnimi (in drugimi) zakoni in silami, ki niso v oblasti človeka. Na človeku torej je, da v snovanju/zamišljanju svojih naslednjih dejanj vse sproti upošteva, da bi naravni (in drugi) zakoni in sile ter načela mogli njegova *svobodno izbrana in zamišljena dejanja* podpreti tako, da bi sploh bila hkrati objektivno uresničljiva ter da bi to, kar se zgodi/dogaja, bila tudi *človekova svobodna dejanja*, za katera bi mogel in moral prevzemati *osebno odgovornost,* oziroma, bi mogel *on biti zaslužen* in biti tudi *osebno ponosen* kot *dejavni stvaritelj – ustvarjalec.*

Jasno je, da človek s svojimi *svobodno izbranimi, zamišljenimi in izvedenimi dejanji* hkrati oblikuje tudi *svojo osebnost* in jo predvsem *sam dejavno gradi in oblikuje. Tako je človekova osebnost* predvsem *delo/rezultat njega samega.*

Premišljevalnostni proces

Naš tu pokazani model *Sinusoida 2000* lepo kaže, da je vsaka človekova *odločitev,* vstop v vsako posamezno dejanje, plod iskanja zadevnih odgovorov na številna *samo-vprašanja,* ki si jih dejavni človek postavlja v lastnem *miselnem procesu*, ki opiše 'sinusoidno krivuljo' vse od poprejšnjega dejanja pa do naslednjega dejanja. Kot smo že rekli, je *premišlje/val/nostni proces,* ko dejavni človek subjektivno s svojo mislijo in voljo (to dvoje torej pomeni sinusoidni potek storjenih mini-odločitev) oblikuje vsestransko *premišljeno* odločitev za zavestno-odločeni *vstop* v sleherno lastno svobodno odločitev za vstop v vsako naslednje dejanje **Sx+1.**

Sedem vprašanj

Kot nam kaže 'valovna pot sinusoide', si človekova misel na tej poti *ogleda* konkretne upoštevanja potrebne razmere tako 'tam zunaj' (sinusoidni hrib) kot tudi 'tu notri' v samem sebi (sinusoidna dolina) in si poišče zadevne odgovore (gledano shematično) posebej na območjih naslednjih sedmih *premišlje/val/nostnih momentov* (sedem krogcev vzdolž sinusoidnega vala). Nato si mora človekova misel posebej *poiskati in oblikovati* odgovore na naslednja vprašanja:

- (y: 1): S kom in s čim, ki oz. kar me zanima in zadeva, me je postavilo v razmerje/stik trenutno dejanje Sx?
- (y: 2): Kako je v tej zadevi (nastali situaciji) opredeljen moj položaj do teh ljudi in stvari?
- (y: 3): Kakšen prispevek v tem morem in znam dati? Kakšna znanja so mi potrebna za to? Kako naj to naredim/storim?
- (y: 4): Ker se v tem trenutku prehodno nahajam na območju prehoda iz pozornosti *navzven* v pozornost *navznoter* v svojo lastno notranjost, prehodno nisem sposoben (nimam potrebne kritične distance) imeti svojega mnenja.
- (y: 5): Ker je zame bistvena vsebina, odgovori na vprašanje *zakaj*, se vprašam: Za kaj pravzaprav pri tem gre? Kakšna je globina mojega znanja in občutenja pri tem (moja čustvena občutljivost)?
- (y: 6): Kako globoko se moj spomin, védenje dotika uma, srca in vesti? Kje je moj (najgloblji) *jaz*?
- (y: 7): Moje vrednote in motivi: Kakšna je moja pripravljenost/voljnost za vstop v novo interpretacijo in novo interakcijo? Da ali ne?

S tem se odločim, ali bom storil to naslednje dejanje **Sx+1** ali pa morda raje ne in se preusmerim na kakšno drugo dejavnost in se začnem ukvarjati s čim drugim.

Dejanja so povezana

S takšnimi *samo-vprašanji* (ponavljajo se mi v mislih spontano, logično sama od sebe po vsakem dejanju/doživljaju v takšnem smislu) si skušam oblikovati predstavo o danih (vsakokrat novih, spremenjenih) okoliščinah in pogojih tako *zunaj* sebe kot tudi *znotraj* samega sebe, da bi vedel, kako ravnati kadarkoli me v to napeljuje karkoli že. Navedena *samo-vprašanja* se mi postavljajo v slehernem prehajanju iz enega dejanja v naslednje svoje (ne) dejanje. Takšna kritično-opazujoča in tekoče-odločujoča se moja misel povezuje posamezna moja drobna dejanja v večje smiselno in ciljno-smotrno delovanje, dejavnost.

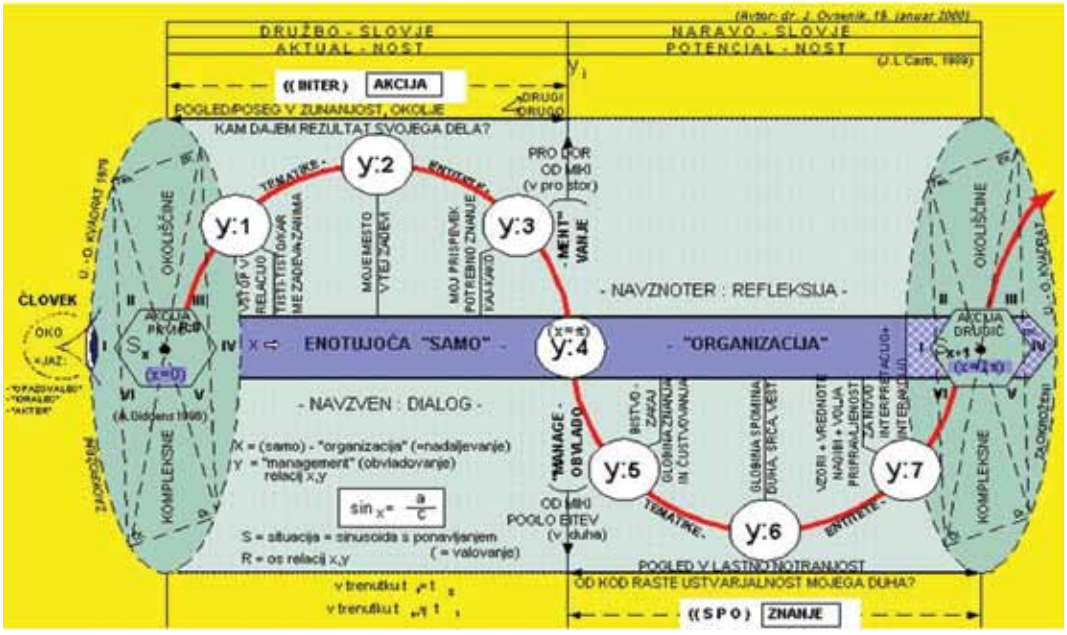

Slika 1: Sinusoidni model (človeško-akcijske) refleksivnosti-premišlje/val/nosti

Tako v Sliki 1 vidimo, da zaporedna dejanja povezuje v neko naravno celoto tisto, čemur moremo reči *enotujoča (naravna) samo-organizacija* in hkrati tudi človekovo lastno *obvladovanje* (management) poteka svoje kritično-dejavne

misli, ki si ne more privoščiti, da bi na koncu posameznih 'sinusoid' morda usodno zgrešila naravno dane (ne) možnosti za posamezna svoja dejanja.

Samovzgoja

Če zamisel takšnega modela *Sinusoida 2000* apliciramo na vzgojo, ki se nam tukaj kaže kot samo-vzgoja (preko izkušenj), vidimo, da se v subjektivni komponenti vzgojni napori odvijajo predvsem v območju *človekove miselne dejavnosti* in da se le-ta dogaja bolj v območju/času vmes, med različnimi dejanji kot pa v fizičnih dejanjih samih, saj so fizična dejanja v tem le rezultat človekovega duševno-duhovnega razpoloženja oziroma stanja duha, ki pa konkretna dejanja narekuje in obvladuje.

Ker se takšne, v Sliki 1 ponazorjene *sinusoidne periode* v človekovem življenju pojavljajo nenehno ponavljajoče se in se odvijajo brez prestanka vse človekovo življenje od začetka do konca, pomeni, da se človekova osebnost gradi in oblikuje – samovzgaja – prav vse življenje, le stopnja intenzivnosti, merjena v smislu širine/višine/razpona 'valovnih amplitud' se razvojno, časovno, starostno spreminja.

Vzgojitelj proces obogati

Če pa ima človek v tem procesu poleg sebe še drugega človeka (vzgojitelja: starše, učitelja ipd.), ki mu v tem pomaga, pa se ta naravno vključuje v samovzgojni proces 'sinusoidnih period' v zadevni odgovor v premišlje/val/nostnem momentu, označenem z y:1 – vse drugo pa potem poteka s tem dejstvom obogateno. ■

Viri:

O'Malley, John W. (2010): *Prvi jezuiti.* Ljubljana: Župnijski zavod Dravlje.

Ovsenik, Jožef (1999): *Stebri nove doktrine organizacije, managementa in organizacijskega obnašanja.* Kranj: Moderna organizacija.

Ovsenik, Jožef, Ovsenik, Marija (2000): *Razmerijsko re-interpretiranje managementa za 2000+: Algoritem (človeško-akcijske) refleksivnosti.* 19. Posvetovanje organizatorjev dela (z mednarodno udeležbo): Management v novem tisočletju. FOV 40 let, Portorož, 29.–31. marec, 2000, 2. knjiga, str. 030–941. slika-graf Sinusoide 2000 str. 936.

Trstenjak, Anton (1985): *Človek – bitje prihodnosti.* Ljubljana: Slovenska matica.

"Slepi spregledujejo, gluhi slišijo"

✍ Vida Zemljič

Ko sem se kot mama sedaj že petih otrok srečevala z vzgojnimi vprašanji, ki jim nisem bila kos, in ko sem obupovala nad seboj in včasih nad svojimi otroki, sem se kot kristjanka večkrat obračala na Boga s perečimi vprašanji. Predvsem pa sem se nekje v sebi spraševala, ali mi On res lahko pomaga.

Podobno, kot so nekoč vprašali Jezusa: "Ali si ti tisti, ki mora priti, ali naj čakamo drugega?" (Lk 7,20), sem spraševala Boga: "Ali si res Bog in naj iščem ter pričakujem rešitev pri tebi ali pa naj sama iščem rešitev drugje?" Jezusov odgovor je bil zanimiv: "... slepi spregledujejo, hromi hodijo, gobavi so očiščeni, gluhi slišijo, mrtvi so obujeni, ubogim se oznanja evangelij ..." (Lk 7,22–23). Nekako podoben odgovor sem od Boga dobila tudi sama. Spoznala sem, da želi, da postanem sočutna, da želi, da 'vidim' in 'slišim' svoje otroke z notranjimi očmi in ušesi, ter da je predvsem On tisti, ki me ozdravlja duhovne gluhote, slepote in brezčutnosti. On je tisti, ki me ozdravlja za sočutje.

Menim, da je tudi cilj moje vzgoje vzgoja za sočutje. Pri tem bi se bolj kot na to, kako vzgajati otroke, da so sočutni z drugimi, želela osredotočiti na to, kako lahko kot mama postanem sočutna, in opisati svojo izkušnjo poti do tega. Zdi se mi namreč, da je to težji del kot uvajanje otrok v sočutnost. Vzgoja sebe, da bi lahko vzgajal.

Moja pot od tega, da sem v vzgoji nekatere stvari skušala doseči s silo, do tega, da želim pristopiti k otrokom s sočutjem, je moja duhovna pot ali duhovno izkustvo. Menim, da je pot duhovnosti v tem, da zaupamo Bogu (verujemo), in On nas lahko pripelje do tega, da se nam odprejo notranje oči. Na tej poti mi je Bog sprva pošiljal na pomoč ljudi, ki so bili v tem položaju že pred menoj, bolj odrešeni, in mi je govoril predvsem preko njih. Nato pa, tako se mi zdi, sem z njihovo pomočjo pričela tudi sama uporabljati svoja notranja čutila in slediti pravim vzgibom srca. Tako me je Bog sčasoma naučil večje samostojnosti, da lahko 'zrem' z lastnimi duhovnimi očmi in v tem nisem več tako odvisna od drugih, da bi me vodili. Od zapovedi, ki so najprej vklesane v kamen, sem prišla

Foto: Nataša Pezdir

do zapovedi, ki so zapisane v mojem srcu in so mi v veselje. In kadar sem v stiku s svojim srcem in z Bogom, mi je lepo biti z otroki in sem zelo vesela, da sem lahko mama, da sem lahko žena svojemu možu – v tem uživam. Potem ni več pravil, kako naj bi ravnala, ker je dovolj, da drugim prisluhnem in vem, kaj lahko prispevam.

Menim, da ljubezen ni v tem, da bi si prizadevali za neko moralo ali neke norme, ki bi jih želeli izpolniti. Ljubezen bolj prepoznavam v tem, da je to nekaj, kar lahko okušamo v svojem srcu, če dovolimo, da nas tega nekdo nauči. Ljubezen je po mojem izkustvu stik z Bogom samim, ki je Ljubezen in vir ljubezni. Zame je cilj, da vedno večkrat in vedno bolj živim v stiku z Njim in da pri tem pomagam svojim otrokom. V življenju sem marsikaj poskusila in vem, da me je zares izpolnila le Ljubezen. Celo to, da smo poročeni in imamo otroke, ni dovolj izpolnjujoče, če nismo v zadovoljivem stiku z resničnostjo, če se nenehno bojimo drugih ljudi in jih gledamo skozi prizmo obrambnih mehanizmov in nezaupanja.

Skozi svojo izkušnjo sem spoznala, da Bog resnično ponuja roko do sočutja, do rešitve, do sreče in izpolnjenosti, ampak preko Cerkve. Ni namreč mogoče vztrajati v odnosu z Njim tudi v trenutkih, ko ga ne vidimo jasno, če nam ne pomagajo tisti, ki že živijo odrešeno in poznajo to pot. Potem pa kot nagrado prejmemo to, da pričnemo vedno bolj stalno tudi sami okušati Boga v vsem, in edino to je zares izpolnjujoče. Kot bi končno nekdo potešil našo žejo, olepšal življenje, da postane takšno, kot smo si želeli, in lahko v vsem uživamo. Dano nam je celo več, kot zmoremo zaobjeti. Ali ni to čudovito? Koliko reklam vidimo vsak dan o tem, kako nam bo neka stvar prinesla srečo ali brezskrbnost, čeprav nobena stvar tega ne zmore! Kako to, da ne slišimo 'reklame' o Bogu, ki edini lahko to zares stori? Vse preveč, po mojem mnenju, poslušamo o ciljih, češ kakšni naj bi bili, manj ljudi pa zna povedati, kakšna je pot, ki vodi do tja, in kako pridemo do sreče in ne do zagrenjenega izpolnjevanja norm.

V odlomku o izgubljenem sinu, ki ga v cerkvi velikokrat slišimo, je dobro opisano, kako je izgubljeni sin po vrnitvi k očetu želel postati njegov služabnik, izpolnjevalec njegovih norm in zahtev. Menil je namreč, da ne bo več mogel živeti kot njegov sin, ker je zapravil očetovo premoženje. Pa se je vseeno hotel vrniti. Zdi se mi, da je tako tudi z nekom, ki se vrača iz oddaljenosti v bližino z Bogom. Do tega nas velikokrat pripelje zgolj to, da ne zmoremo več sami, da postane neka življenjska situacija pretežka. Vzgoja je lahko takšen položaj, kjer brez prave ljubezni zdrsnemo v obup. Nato smo pripravljeni sprejeti Božjo pomoč, čeprav si Boga še nekoliko narobe predstavljamo. Tako kot izgubljeni sin, ki se je vrnil in mislil, da bo delal kot očetov služabnik. A tudi na to je bil pripravljen, samo da ne bi več životaril v pomanjkanju in bil na slabšem kot svinje, ki so imele na voljo vsaj rožiče. Kot vemo, se odlomek zaključi s praznovanjem, ki ga pripravi oče, ki v svoji ganjenosti spet sprejme svojega sina, kot da ga je nenehno pričakoval. Ves srečen mu nadene prstan na roko, obuvalo na noge in da zaklati pitano tele. In to je le bleda prispodoba tega, kar Bog stori, ko se vrnemo k Njemu. Sama verjamem, da iz Njega izvira vsakršno očetovstvo in tudi materinstvo, ker je On naš Oče. Menim tudi, da le če se vrnemo k prvi Ljubezni, ki je Njegova ljubezen do nas, tako da jo začnemo okušati v srcu, imamo lahko zares radi svoje otroke. Sicer ostajamo na nevarni in boleči poti ranjenosti, ko ne verjamemo, da smo ljubljeni, in v svoji bolečini drugim, tudi lastnim otrokom, pripisujemo slabe namene, ki jih ti v resnici nimajo. Tako lahko v drugih ljudeh vidimo nekaj, česar ni. In kaj nam pomaga, če imamo vse stvari na svetu, pa ne moremo ljubiti?

Pa tudi želeti ljubiti ni dovolj. Treba je resnično prehoditi pot vzgoje svojega srca, da potem ne le želimo imeti radi druge, ampak jih imamo resnično radi. V tem seveda vedno ostanejo vzponi in padci, vendar lahko ljubezen postane večja stalnica. Prvi korak k pravi ljubezni pa je verjetno iskreno priznanje, da ne ravnamo sočutno. To je že precej drugače od trmastega vztrajanja pri svojem. Ko si torej priznamo pomanjkanje in željo po nečem boljšem, začnemo iskati, in če iščemo, lahko nekega dne najdemo. Druga prednost takšne iskrenosti pa je v tem, da tudi od svojih otrok ne pričakujemo več, da bodo popolni in da bodo obvladali nekaj, česar še sami ne obvladamo. Poleg tega priznanje, da ne zmoremo, vodi k temu, da sprejmemo pomoč nekoga, ki zna pomagati in ki sočustvuje z nami v naših težavah ter nas ne obsoja in ne zasramuje. Hvala Bogu, ki nam v našem iskanju pošilja takšne ljudi.

S tem člankom o tem, kako priti do sočutja v vzgoji, bi želela narediti 'reklamo' za Boga in – za Njegovo Cerkev. Malce nenavadno, pa vendar resnično. Božja ljubezen ni nekaj abstraktnega. Kdor sprejme odrešenje, jo lahko nenehno okuša v svojem srcu. In nihče nam ne more tako zelo pomagati zaživeti materinstva in očetovstva kot On, živi Bog! Lahko bi napisali veliko znanstvenih člankov o tem, kaj vpliva na vzgojo, kako vzgajati, kaj vodi k čemu in podobno. A če želimo prispevati najdragocenejše, je to naša izkušnja. Izkušnja, da če želimo najti Ljubezen in spoznati, ali resnično obstaja, in če sprejmemo pomoč tistih, ki v Cerkvi to zares živijo, resnično vodi do spoznanja Ljubezni, ki je Bog sam. Če bi pisala o tem, da mi pri vzgoji pomagajo literatura, nasveti in tečaji, bi to sicer deloma držalo, ne pa povsem. Nobena teorija in noben nasvet mi namreč ne moreta pomagati pri tem, kako naj se odzovem v nekih čisto konkretnih okoliščinah, v katerih se znajdem pri vzgoji svojih otrok. Pa četudi bi se naučila nekega odziva, ki je primeren za neko situacijo, bi otroci to ugotovili in slej ko prej bi bila spet bosa in brez odgovorov. Zdi se mi, da je učenje receptov in tehnik za vzgojo podobno temu, da bi se radi na pamet naučili, kako poteka neka cesta, in jo potem pravilno prevozili, ne da bi jo gledali. To je pravzaprav nemogoče, če gre za dolgo pot. Koliko lažje je, če cesto vidimo. Potem vemo, kdaj moramo zaviti, v katero smer in kako močno, ter se ne zmotimo. Bog pa je tisti, ki nam odpira notranje oči, da bi videli tudi v odnosih. Tako se na primer ne bi nenehno zaletavali v druge ter jih krivili, kako morejo biti tako nerodni in nesramni. Pa niso. So le slepi. In kakor pravi Jezus, se je dobro najprej znebiti bruna v lastnem očesu, da lahko bolje vidimo in odstranimo iver iz očesa svojega brata. ■

Opomba

1. Prim. Lk 7,20.

Spoznavanje narave

✍ Berta Golob

Spoznavanje narave – menda se tako imenuje eden od šolskih predmetov – uvršča Sveto pismo na sam začetek stvarjenja. Opis postopnega nastajanja vsega, kar nas zdaj obdaja, presega vsako poetičnost. In bilo je jutro in bil je prvi dan in tako vse tja do Stvarnikovega počitka. Pred tem pa on in za njim še ona; zaradi njiju pravzaprav vse je. Saj je tudi Sem, ki sem bolj zaradi njiju in nas kot zaradi samega sebe.

Ivan Pregelj omenja v povesti táke vrste lepoto, "kakor na dan, preden je Bog človeka ustvaril." Janez Menart zapiše: "Potem iz vode in prsti se zlepi zdriz, ki hodi in ki samo zato živi, da drugim zdrizkom škodi."

Kdo torej smo? Sveto pismo naroča: "Napolnita zemljo in si jo podvrzita ..." (prim. 1Mz 1, 28). Na rovaš tega smo kristjani označeni kot krivci za uničevanje narave! Črno na belem: k izkoriščanju narave vas napeljuje vaša sveta knjiga, pravijo tožniki. Gospodujte zemlji!

Narava, kdaj imenovana tudi priroda, je zakladnica za rodove in za vse, kar sodi k njim. Maternica in zibelka. Ljudje so bili nekoč nabiralci plodov in so to marsikje še danes. Lovci prej in zdaj. Obdelovalci s preprostim orodjem. Tudi ob pomoči udomačenih živali; mi zdaj predvsem s traktozavri. Najraje ob nedeljah.

Njive. Travniki. Pašniki. Gozdovi. Loke. Potoki. Reke. Mlake. Domače in divje živali. Ptice. Plazilci. Mrčes. In naš odnos do vsega, do nikoli preštetih prvin in vsebin narave.

Kmet, le zakaj mu pravimo kmetovalec, je vedno spoštoval naravo. Niti bilka mu ni ušla izpred očesa. Pravilno zorane njive, na ozarah lepo zarobljene. Tam so zdaj po večini grdo razrvane. Nekoč skrbno okopane, oplete, zdaj preškropljene s pesticidi. Travniki prav tako. Gozdovi zanemarjeni. Vode onesnažene; reke kakor gnila kri, pravi pisatelj Pavle Zidar. Ptice umirajo, čebele kar množično. Vsi vemo, zakaj. Mrčes je strupen. Navaden komar ti nakoplje smrt. Povsod sami strupi. Zemlja ožeta do krvi.

Mar vse to samo zaradi Svetega pisma in tistih nekaj vrstic v Genezi? Pač, če jih razumemo napačno.

Na začetku vsega je žal pohlep. Oni Ne bom ti služil; jaz sem sam svoj bog! Tako smo spet pri človeku. A ne več pri takem, kakršen je prišel iz Božjih rok, ampak pri sprijenem, kakršen je postal, ko je pobegnil od njega.

Naravo, pri-rodo, zdaj uničuje pospešeno tudi na nefizični ravni. Duhovno jo onesnažuje tudi s tem, ko se razrodoljublja. Rodo- in domoljubje mu pomenita mnogo manj, kot sta pomenila rodovom pred njim. Sklicuje se na vsesplošnost, globalnost. Na rodovino ga več ne priklepa shojeni domači prag. Z lahkoto ga preskoči daleč v svet, da postaja znanec vseh celin. Ne prevaža več zidakov v samokolnici za svojo hišo; vseli se, kot pravimo, na ključ. Postaja moderni nomad. Stari prednik je prestavljal svoj šotor, današnjika šotor že čaka. Naravo sicer še potrebuje, a je ne ljubi.

Duši se v smeteh in smogu. Vse po svoji zaslugi.

Toda ali je korak nazaj v Eden sploh mogoč? Na tisti kraj, kjer je bilo prastaršema rečeno: "Podvrzita si zemljo in napolnita jo."

Vanj nikoli več, saj ga je zarasla gošča človeške pohlepnosti. Sta pa tam tekli dve reki, od katerih se da kaj naučiti. Če nič drugega, vsaj to, da ni mogoče dvakrat stopiti v isti njen val. Kar je enkrat zamujeno, je zamujeno za vedno.

Vedno pa je možno vse začeti znova.

Da je zgodovina učiteljica? Nekdo je dejal, da se človeški paglavci od nje ničesar ne naučijo. Smo potem drug drugemu res samo za škodo?

V vsakem semenu je moč rastí. Zato Bog ne zmore obupati nad človekom. Ko mu je prepustil stvarstvo, mu je izročil vso lepoto petih dni stvarjenja. Naravo; pri-rodo, da se bo v njej razmnožil v rase, kulture in civilizacije, kakršne si bo sam oblikoval. In kolikor modro bo gospodaril. Božansko zaupanje prstenemu človeku šestega dne!

Naslednji dan je Bog počival. Ves ljubi dan, da bi to naučil tudi človeka: počivati in občudovati!

Slovenski človek, kmet in poljedelec, je to nekoč znal. Spoznavanje narave pa ni enkratno dejanje, ampak je trajno dogajanje. Postaja pa hoja po robu. Je smiselno vse, kar zmoremo? Ali to, kar vem in znam in zmorem, prihodnosti koristi ali škoduje?

Noben nebotičnik ne more doseči neba, pa čeprav se domišljavo po njem imenuje. Sonce ima moči še za mnogo milijard let. V Božjih očeh je tisoč let kot en dan. Človek pa v hipu ne more več upogniti niti svojega mezinca. Skrbi pa ne, je rečeno v Svetem pismu, odložiti niti za komolec daleč.

A samo on je varuh narave! ■

Foto: Marko Hrovat

Ignacijevo dojemanje Boga

✍ Giles Cusson

Ignacijeva duhovnost močno temelji na troedinosti, v središče pa postavlja Kristusa. Enost Boga s tem zagotovo ni zabrisana. Vendar pa obstaja paradoks, ki ga Ignacij ne rešuje le na nivoju predstave o Bogu. Dvojnost teh dveh motivacij povzroča razkol tudi v samem Ignacijevem življenju.

Njen kristocentrični vidik se jasneje kaže v Ignacijevem dopisovanju in v objektivnejših delih, kot so *Pisma*, *Duhovne vaje* in *Konstitucije* – ter v njegovem apostolskem delu, ki je določeno s *Konstitucijami*: naravi in strukturi Družbe Jezusove, ki je nastala iz Kraljestva in Dveh standardov in je posvečena služenju Kristusu in Cerkvi. Nasprotno pa dela, ki so bolj subjektivna, zasebna, kot na primer *Duhovni dnevnik* iz leta 1544 ter *Avtobiografija,* ko omenjajo milosti v zvezi z njegovim zasebnim duhovnim življenjem, jasneje pričajo o notranjem življenju, v katerem je skoraj stalno prisotna Sveta trojica. Po mnenju nekaterih je Ignacijeva mistika globoko zasidrana v troedinosti, kar lahko opazimo tudi v življenju nekaterih drugih svetnikov, poleg tega pa je mistika za služenje v Kristusu. Če razumemo, kaj je v središču Ignacijeve duhovnosti, preko teh dveh pogosto omenjanih poudarkov, bomo odkrili tudi Ignacijevo razumevanje strukture in dinamike krščanskega življenja ter njegove povezanosti z Bogom.

Spoznali smo že, da je Ignacij poleg verskih resnic, ki so mu bile privzgojene, zelo jasno ponovno odkril Boga. Po resničnem Kristusu, ki se mu je razodel, je bil postavljen v navzočnost Božjega veličastva, ki je spremenila njegovo življenje. Kristus zanj pomeni vrata do Boga, tega veličastnega in čudovitega Boga, ki je ustvaril in odrešil ves svet in ki sedaj prihaja v Ignacijevo življenje, da bi ga obdaril z vsemi darovi, kar jih lahko našteje: predvsem je to srečanje, ki ga je najprej pripeljalo stran od življenja, katerega je zapravljal z ničevostmi (Loyola), in nato rešilo iz obupa, ko je Satanov duh že začenjal zmagovati (Manresa). Pomembno je, da razumemo, da je Kristus, ki nas vodi k Očetu in posreduje Božje življenje, za Ignacija več kot le verska dogma. Je resnica, ki je Ignacija odrešila zla in ki določa njegov način služenja. Kristus je Bog, in na neki način, vsa Trojica, ki se sklanja k nam v neprestanem dejanju ljubezni, ki ustvarja, preskrbuje, odrešuje in priteguje. Bog prihaja k Ignaciju po Kristusu, in v Kristusu Ignacij živi božje življenje.

V tem okviru lahko razumemo, da mu je takrat, ko je Ignacij resnično srečal Kristusa (čigar ime Jezus pomeni 'Odrešenik'), ta podelil zavest o njegovem edinstvenem in univerzalnem poslanstvu – katerega so spodbudila njegova videnja v Manresi. Zakaj se je Ignacijevo srce naenkrat odprlo želji po služenju, ki se je razvila iz želje po izkoriščanju, da je zastavil osebno čast, zato da bi pomagal bližnjemu? V središču meditacij v Manresi je premišljevanje o Kraljestvu, ki postane os, okrog katere se pozneje vrtijo *Duhovne vaje*. Ko je Ignacij premišljeval o "Kristusu, našem Gospodu, večnem Kralju, pred katerim je zbrana vsa zemlja in hkrati vsak posameznik," ki ga je ustvaril in ga kliče, "da bi vstopil v Očetovo slavo," se je njegovo srce odprlo za apostolski ideal, v središču katerega je služenje Božjemu veličastvu in Božji slavi po kraljevanju Kristusa.

Tako že od začetka svetnikove poti Kristus v polnosti zavzema svoje mesto; vendar je to Kristus, ki je dejavna Božja navzočnost, katera je popolnoma spravljena s človekom in ga vabi v zaupni odnos med Božjimi osebami. Drug drugemu lahko pomagamo najti Kristusa ali poiskati priprošnjike. Vendar pa lahko samo Kristus razkrije in resnično pripelje do srečanja z Bogom, ki daje življenje. Ignacij je vedno zelo spoštljiv do točke, ko se Stvarnik združi s človekom, katerega je ustvaril, "govori pobožni duši ter jo vnema za ljubezen do njega in njegovo hvalo". Tako opozori predstojnika, ki mu je predlagal duhovne vaje in ga spremljal, naj ne moti tega božjega reda, da lahko, z njegovimi besedami, "Bog neposredno govori s človekom in človek neposredno s svojim Stvarnikom in Gospodom." Ignacij opisuje svojo zaupno povezanost z Božjimi osebami v *Duhovnem dnevniku*. Njegova druga dela pa razkrivajo njegovo ljubeče prizadevanje, da bi drugim pokazal pot, ki vodi do Boga in oznanja njegovo slavo.

Foto: Nataša Pezdir

Tako nikogar ne bo zmotilo, da Ignacij vedno govori o Bogu, Stvarniku in Gospodu, večnem Gospodu, pa naj se to nanaša na Sveto Trojico, Očeta, Sina ali Svetega Duha. Ta Božja imena v njegovih predstavah nikakor ne razbijajo enosti Svete Trojice ter njegovega odnosa z vsako od Božjih oseb. Čeprav je razlika, pa ni oddaljenosti med Kristusom in Bogom, med Kristusom in Očetom, med Kristusom in njegovim Duhom. Ko je v resnici srečal Kristusa, se je Ignacij znašel pred Bogom veličastva, Očetom, Sinom in Svetim Duhom. Ko govori o Kristusu, nas usmerja k istemu Bogu veličastva, čigar učlovečeni izraz je Beseda, ki se nam je približala v času in prostoru. Že v Manresi je Ignacij opazil ta paradoks v svoji molitvi. Sam pravi, da je tedaj čutil "veliko pobožnost do Svete Trojice" in da je vsak dan naslovil svojo molitev na vsako posamezno osebo. Potem pa je spet spontano naslovil molitev na celotno Trojico. "Začel se je spraševati, kako je lahko molil štiri molitve k Sveti Trojici". Problem pa se je pojavljal le na ideološki ravni. V praksi težav ni bilo. Čutil je, da je njegova molitev dovolj smiselna, brez dvoma zato, ker je bila povezana s središčem enosti, ki je ni mogel razložiti. Tako je brez skrbi nadaljeval na ta način, saj "ga ta misel kot nekaj nepomembnega skoraj ni motila".

Na ideološki ravni najdemo rešitev Ignacijeve navidezne delitve med Kristusom in Sveto Trojico v nedvomni enosti Božjih oseb. Na ravni njegove življenjske izkušnje od začetka in skozi celotno življenje se odgovor na problem skriva v Kristusu, ki hkrati razodeva – to je, daje – Očeta ter ponovno združuje človeški rod z Bogom. Poleg tega le v Kristusu, Bogu in človeku, ženske in moški lahko resnično prepoznamo enost Božje skrivnosti. Kristus, učlovečena Beseda, nam pripoveduje najintimnejšo Očetovo skrivnost; kajti On je očetova misel, izražena za človeka. Če pridemo do te Božje skrivnosti, je to že večno življenje: "Večno življenje pa je v tem, da spoznavajo tebe, edinega resničnega Boga, in njega, ki si ga poslal, Jezusa Kristusa" (Jn 17,3). ■

Odlomek je iz knjige Cusson, Giles (1988): *Biblical theology and the spiritual exercises*, str. 58–63.

Prevedla in povzela Tanja Volk

Vrednote se niso izgubile

Spremeniti moramo le naš odnos do njih

✍ Monja Pust

V letošnjem šolskem letu smo se na Srednji zdravstveni in kemijski šoli v Šolskem centru Novo mesto odločili približati in zopet osvestiti pomen vrednot med zaposlenimi in dijaki. Pogosto se nam namreč zdi, da smo jih nekje med vzgojno-izobraževalnim procesom izgubili.

Cilji projekta

Zavedamo se, da je pojem zelo širok, vendar smo se odločili, da želimo v tem šolskem letu s projektom uresničiti vsaj nekatere cilje:

- opozoriti dijake, starše, učitelje, da smo šola, ki želi med mladimi spodbujati pomen vrednot;
- poskrbeti za večjo prepoznavnost šole;
- pokazati, da se kot šola ukvarjamo tudi z obšolskimi dejavnostmi;
- pokazati, da krepimo in ustvarjamo pozitivno klimo med dijaki in zaposlenimi;
- povezati in spodbuditi starše k njihovemu večjemu sodelovanju s šolo;
- povezati se tudi z najbližjimi osnovnimi šolami;
- dvigniti ugled šole tudi na vzgojnem področju;
- pomagati staršem vzgajati mlade in jih pripraviti na življenje, kar je del poslanstva in vizije naše šole.

> *Posamezni dijaki naše šole so obiskali učence osnovnih šol in jim predstavili projekt ter jim pojasnili, da želijo tudi na tak način pokazati, da je treba vsak dan spoštovati različne vrednote, saj je to zagotovilo, da bomo skupaj soustvarili družbo, v kateri se bomo vsi bolje počutili.*

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je vrednota opredeljena kot nekaj, čemur nekdo priznava veliko načelno vrednost in temu zato daje prednost (SSKJ, 2001).

Potek projekta

V okviru projekta se izvaja veliko delavnic. Dijaki se lahko udeležijo tedenskih okroglih miz z naslovom Pogovorne ure, ki so namenjene dijakom v stiski. Teme pogovornih ur se določajo sproti, glede na potrebe, ki jih dijaki pokažejo oziroma izpostavijo. Veliko dijakov se po nekaj skupnih srečanjih odloči svoje težave reševati z individualnim pogovorom (zaradi zasebnosti), kar jim seveda tudi omogočimo. Pomembno je, da vidijo in slišijo drug drugega, da spoznajo, da niso edini, ki jih bremenijo določene težave. Velikokrat si znajo pomagati tudi sami. S Pogovornimi urami krepimo strpnost med dijaki in predvsem pripravljenost poslušati, kajti opažamo, da je slednje dijakom težje od pripovedovanja.

Dijaki prvih letnikov sami dnevno beležijo tudi svoj odnos do štirih vrednot, za katere tako oni kot učitelji menimo, da so osnovne in zlasti na začetku najbolj potrebne naše pozornosti: sami skrbijo za čistočo učilnic, sami brez opozorila sporočajo odsotnost dijakov, pozdravijo učitelje na začetku pouka in se tudi na vseh interesnih dejavnostih izven šole vedejo primerno, brez vnaprejšnjih opozoril učiteljev. Dijake s tem navajamo na samokritičnost in na dnevno ozaveščanje, da smo se kot šola odločili, katere vrednote bomo v letošnjem šolskem letu še posebej spodbujali.

Anketni vprašalniki o projektu, ki so jih anonimno izpolnjevali starši dijakov prvih letnikov, so nam dali jasno sporočilo, da se starši s cilji projekta strinjajo in so z njim zelo zadovoljni. Velika večina jih pri svojih otrocih opaža, da so nekoliko bolj pozorni pri hišnih opravilih in da so bolj samostojni pri učenju, še posebej pa se izkazuje, da se zavedajo, da se je treba učiti in delati domače naloge, zato ne potrebujejo veliko starševske spodbude.

Anonimni anketni vprašalniki, ki so jih izpolnjevali učitelji, pa so pokazali, da se učitelji pogosto počutijo nemočne in da je uspeh viden pri tistih dijakih, ki imajo podporo tudi doma, kar pomeni, da so starši dosledni pri upoštevanju določenih ciljev in pravil, ki si jih postavi vsaka posamezna družina. Vsak dijak, ki je vajen upoštevati pravila doma, je pripravljen upoštevati in dosledno spoštovati tudi pravila, ki jih sprejmejo dijaki in učitelji v šoli.

Idejo smo širili

Izvedli smo tudi delavnico Lampijončki, s katero smo v projekt aktivno vključili vse dijake naše šole. Vsak dijak je iz papirja po navodilih izdelal metulja in nanj napisal vrednoto, ki mu je najbližja. Vse metulje različnih barv smo obesili na zunanje hodnike naše šole. Med odmori so dijaki pogosto iskali svojega metulja in prebirali vrednote, ki so jih zapisali drugi. Po treh tednih smo metuljčke pobrali. Izdelali smo velike marjetice, nanje pripeli nekaj metuljčkov in tako pripravljene pakete odnesli na najbližjih devet osnovnih šol. Predhodno smo z dopisom in po telefonu vsem okoliškim osnovnim šolam pojasnili namen projekta, ki smo ga izvajali na šoli, in poudarili, da želimo stkati verigo vrednot ne le med dijaki naše šole, pač

pa vsaj nekaj vrednot prenesti tudi na učence osnovnih šol. Posamezni dijaki naše šole so tako obiskali učence osnovnih šol in jim predstavili projekt ter jim pojasnili, da želijo tudi na tak način pokazati, da je treba vsak dan spoštovati različne vrednote, saj je to zagotovilo, da bomo skupaj soustvarili družbo, v kateri se bomo vsi bolje počutili. Učenci osnovnih šol so

Foto: Matej Hozjan

bili našega obiska zelo veseli. Povabili smo jih, da lahko verigo vrednot tkejo še naprej: po ostalih osnovnih šolah, znotraj razredov svoje šole ali pa jo prenesejo tudi v vrtce.

Pretirana pasivnost, h kateri nas v sedanji družbi vse pogosteje vleče, ne bo nikomur izmed nas zagotovila boljšega počutja. Kot šola smo želeli dijakom in njihovim staršem ter okolju pokazati, da se z aktivnimi akcijami lahko počasi, a vztrajno spreminja okolje in njegov odnos do vrednot. Vsi pa smo realni in se zavedamo, da se čez noč stvari ne bodo spremenile. Pomembno pa je, da jih želimo spreminjati na bolje in da smo pri tem aktivni, ne pa da se vdajamo malodušju in le apatično opazujemo.

S sodelovanjem pri projektu dijaki aktivno sooblikujejo skupne vrednote v šoli. Postajajo še bolj odgovorni in samostojni, kar jim pomaga pri njihovi osebnostni rasti. Mogoče bomo ugotovili, da smo vrednote, za katere menimo, da se izgubljajo, le uspeli oživeti. ■

Otroci z ADHD

Kdo jim lahko pomaga?

✍ Lidija Šket Kamenšek

Med 19. in 29. septembrom 2010 je potekal teden osveščenosti o ADHD – Attention Deficit Hyperactivity Disorder (pomanjkljiva pozornost ali hiperaktivnost). V slovenskem prostoru označujemo otroke in tudi odrasle s to težavo kot nemirne, hiperaktivne, hiperkinetične, v sodobnem času pa se uveljavlja pojem otroci in odrasli z ADHD. Slednje pojmovanje zajema težave, ki jih ima omenjena populacija: težave s pozornostjo (šibka pozornost) in hiperaktivnostjo (prekomerna aktivnost), k čemur je treba dodati še impulzivnost (reagiranje brez premisleka).

Vzroki za nastanek ADHD

Kot možne vzroke za nastanek ADHD (Hughes, Cooper, 2007; Barkley, 2005) raziskovalci navajajo genetiko, biološke faktorje in socialno okolje, vendar dokončen vzrok za nastanek ADHD še ni določen. Slabo starševstvo ali neurejeno družinsko življenje ne povzroča ADHD (Barkley, 2005) – to potrjujejo tudi študije, vendar lahko starši s svojim ravnanjem težave otrokom z ADHD lajšajo ali pa otežujejo (Rotvejn Pajič, 2006; Pulec Lah, 2005). Luckert (2002) prepoznava v hiperaktivnosti družbeno pogojen dejavnik in ga razlaga s spremenjenimi okoljskimi, socialnimi in družinskimi razmerami.

Po izsledkih študij dvojčkov in študij o posvojitvah se da sklepati, da je ADHD pretežno dedna motnja.

Vplivi okolja, kamor sodijo različni dejavniki, ki v času nosečnosti, poroda ali po rojstvu povzročijo poškodbo možganov, bi prav tako lahko povzročili ADHD (Sekušak Galešev, 2005; Barkley, 2000), čeprav dokazov za to ni, ugotovili so le, da omenjeni dejavniki poslabšajo simptomatiko ADHD.

Simptomatika in njene posledice

Večino otrok z ADHD hitro prepoznamo, zlasti dečke, ki so predvsem hiperaktivni. Težje je odkriti deklice, ki imajo težave s pozornostjo. Dober pokazatelj težav s pozornostjo ali/in hiperaktivnosti so učne težave, ki se pojavijo kljub povprečni ali nadpovprečni inteligenci.

Simptomatika otrok z ADHD je razdeljena na primarne simptome, druge težave in sekundarne posledice.

Primarni simptomi:

- hiperaktivnost (razvoju neustrezna, prekomerna in pretirana aktivnost),
- impulzivnost (reagiranje brez premisleka),
- težave s pozornostjo (kratkotrajna in skrenljiva pozornost).

Druge težave:

- učne težave (tudi specifične učne težave),
- čustvene težave (čustvena nestabilnost),
- težave v socialnem razvoju in vedenjske značilnosti (slabo razvite socialne veščine in dojemanje socialnih situacij, kar ima za posledico težave pri uporabi ustreznega socialnega vedenja),
- kognitivne posebnosti (svojstven sistem razmišljanja, predstav in sklepanja),
- razvojne težave (na področju moto-

rike, koordinacije, ravnotežja),
- negativna samopodoba,
- (pre)občutljivost (na hrup, vonj, dotik, kritiko, druge močne dražljaje),
- zdravstvene in psihične težave (motnje razpoloženja, anksioznost, motnje komunikacije).

Navedene posebnosti se pri otrocih z ADHD pojavljajo v različnih kombinacijah, ni nujno, da otrok kaže vse naštete značilnosti. Težave se lahko pojavijo samo na enem področju, ostalo pa je lahko posledica.

Poslabšanje vedenja je opazno zlasti v situacijah, kjer se od otrok z ADHD zahteva trajna pozornost ali intelektualni napor oz. so te situacije neprivlačne, brez vedrine ali česa novega.

Sekundarne posledice

O njih govorimo, ko so čustvene, vedenjske in učne težave neprimerno obravnavane, ko je bila intervencija neuspešna ali je sploh ni bilo. Takrat se pri otrocih z ADHD poleg primarne simptomatike pojavijo še:
- čustvene motnje (težnja po umiku iz ogrožajoče šolske situacije, depresivnost, tesnoba, strah, negativna samopodoba, pasivnost),
- vedenjske motnje (mladostnik se težje obvlada, izbira socialno neustrezne oblike vedenja in je v neprestanem konfliktu z okolico).

O njih govorimo po otrokovem 14. ali 15. letu, saj se njegova osebnost prej še formira (Škoflek, 2002).

> *Odrasli smo tukaj, da pomagamo. V prvi vrsti so to starši, ki naj svojega otroka sprejmejo takšnega, kot je, ki so njegovi zagovorniki, tolažniki, spodbujevalci in predvsem ljubeči starši. Vzgojitelji, ki poznajo problematiko otrok z ADHD, so lahko staršem v oporo in otrokom v pomoč s pravilno strukturiranim delom in igro. Predvsem pa naj imajo radi tudi takšnega otroka.*

S čustvenimi in vedenjskimi motnjami se posebnosti in težave ne končajo. Doslej še nobena raziskava ni pokazala, kako se pozneje odvija življenje mladostnikov z ADHD, pri katerih je zaznati omenjene motnje.

Škoflek (2002: 44) je s pomočjo številnih življenjskih zgodovin otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti sestavil hipotetični kronološki potek razvojnih, vedenjskih in čustvenih posebnosti, težav in motenj (od najbolj naravnih pojavov do kriminalne kariere), ki je (hipotetično) možen v razvojno neugodnih življenjskih pogojih. Dodaja (prav tam), da se to ne zgodi v vsakem primeru, pač pa ostaja kot potencialna možnost v določenih, za otrokov razvoj rizičnih okoliščinah. Omenjena ilustracija nam je v pomoč pri prepoznavanju pomembne vloge okolja, ki otroka razume, sprejme in mu pomaga ali pa njegove posebnosti ignorira in obsoja. Ne smemo pozabiti, da otrokov razvoj generira kakovost interakcij med njim in okoljem. Ne želimo govoriti o hipotetični možnosti, še manj o resničnosti, ko otrok z ADHD lahko postane prestopnik. Otroke z ADHD moramo odkriti pravočasno in jim omogočiti ugodne okoliščine za rast in razvoj.

Foto: Peter Prebil

Otrok z ADHD

V pomoč nam bo opis učenca z ADHD, ki je predvsem hiperaktiven, in deklice z ADHD, ki ima težave s pozornostjo.

Kristjan je star devet let. V šoli težje sedi pri miru, pogosto vstaja, hodi ali teka po razredu. Tolče s pestmi, grozi in se plazi. Uničuje potrebščine. Govori pootročeno in izziva. Pogosto ni motiviran za delo. Ko ne zna rešiti naloge, se močno razburi. Njegov učni uspeh je nižji, kot bi pričakovali glede na njegove intelektualne sposobnosti. Do sošolcev je nasilen. Zna biti tudi zelo prisrčen, iskren, ustrežljiv. So dnevi, ko je deček dokaj umirjen, sodeluje in opravi zahtevane naloge. Zelo rad ima šport, rad poje, si izmišlja in pripoveduje zgodbe. Njegovo močno področje je likovna vzgoja. V nekaterih likovnih dejavnostih, ko se vanje poglobi, zmore vztrajati celo dve šolski uri (Šket, 2007).

V tretjem razredu so pri Juliji postale vidne lastnosti, ki prej niso bile tako očitne. Pogosto je bila zmedena, izgubljala je svoje stvari, prve ure je bila zaspana, zvonjenje telefona je premotilo njen miselni tok. Pri matematiki je bila površna, obračala je številke. S prehodom na predmetno stopnjo so se težave potencirale. Je počasnejša, pogosto zmedena glede dogodkov in informacij okoli nje. Njeni zapiski so zmedeni in pomanjkljivi. Domače naloge so pogosto nepopolne. Julija po šoli deluje zasanjano. Njeno močno področje je glasba, zelo rada poje. Je zelo čustvena in srčna, nezamerljiva. Ima čut za sočloveka, rada ima živali (Kesič Dimic, 2008).

Težave otrok z ADHD se pojavijo že v najzgodnejšem obdobju, ko dojenček težje zaspi, je zelo jokav in razdražen. Težave ima s hranjenjem. Zahteva

pozornost, se ne želi igrati sam in je vedno v gibanju (Phelan, 2005). Slednje postaja opazno v vrtcu in moteče v šoli. Takrat slišimo, da takšen učenec ne more sedeti in je moteč, kot je zapisano v Kristjanovem primeru. Pri deklicah se težave obračajo navznoter kot v Julijinem primeru.

Kdo lahko pomaga?

Odrasli smo tukaj, da pomagamo. V prvi vrsti so to starši, ki naj svojega otroka sprejmejo takšnega, kot je, ki so njegovi zagovorniki, tolažniki, spodbujevalci in predvsem ljubeči starši. Vzgojitelji, ki poznajo problematiko otrok z ADHD, so lahko staršem v oporo in otrokom

Foto: Nataša Pezdir

v pomoč s pravilno strukturiranim delom in igro. Predvsem pa naj imajo radi tudi takšnega otroka. Učitelji, ki jim težave otroka z ADHD niso tuje, naj pripravijo zanimive ure, otroka z ADHD pa naj razumejo, spoštujejo in ga imajo radi.

V okolju, kjer se otrok čuti sprejet, ljubljen in razumljen, je varen, njegove posebnosti so težave, ki so premostljive. Ob tem pa se odkrijejo še njegove druge lastnosti in sposobnosti. Tako otroke z ADHD poznamo tudi kot neposredne, prisrčne, junaške (Mikuš Kos, 2002), živahne, vedoželjne, ustvarjalne, optimistične, zabavne (Neuhaus, 2002), imajo svojevrstne miselne rešitve in bogato domišljijo. So tudi iskreni, ljubeznivi, empatični, pripravljeni pomagati in imajo vsaj eno močno področje, ki jim je pri preseganju ovir lahko v pomoč. Ko se opremo na otrokove pozitivne lastnosti in močna področja, mu s tem dajemo priložnost, da sliši pohvalo, dobi potrditev in je pripravljen storiti še kaj več.

Staršem, vzgojiteljem in učiteljem otrok z ADHD ni lahko. Vendar se je treba zavedati, da tudi otroku v njegovi koži ni lahko, ko nenehno posluša, kakšen bi moral biti, kljub trudu pa mu ne uspeva. Kristjan je ob neki priložnosti učiteljici dejal: *"Ne vem, kaj mi je! Najraje bi znorel!"* (Šket, 2007).

Ob vzajemnem sprejemanju se lahko vzpostavi nova kakovost življenja. Otrok z ADHD tako zaživi manj stresno in svobodnejše, z njim pa tudi njegovi starši, vzgojitelji in učitelji.

Ni homogenih otrok z ADHD. Vsak prinaša svojo zgodbo, sebi lastno simptomatiko, močno področje, svoje pozitivne lastnosti in potrebo po pomoči. Starši, vzgojitelji, učitelji, ne prezrimo je! Zaradi njih, nas samih in dejstva, da so imeli težave, ki jih prepoznamo v terminu ADHD, tudi Beethoven, Edison, Einstein, Newton, da Vinci ... V svoji okolici so imeli vsaj eno osebo, ki je verjela vanje in jih spodbujala pri prizadevanjih, zato so lahko razvili zaupanje v lastne zmožnosti in samospoštovanje. Ponavadi so bili to starši, učitelji ali drugi odrasli, s katerimi je otrok želel vzpostaviti komunikacijo (Šket, 2007).

Z otroki z ADHD lahko v najpristnejšem pomenu besede upravičimo svoje poslanstvo vzgojitelja, učitelja in starša.

Izkoristimo to priložnost in rastimo skupaj z njimi! ■

Literatura

Barkley, A. Russell (2005): *Das große ADHD--Handbuch für Eltern. Verantwortung übernehmen für Kinder mit Aufmerksamkeitsdefizit und Hyperaktivität*. Bern: Vrlag Hans Huber.

Hughes, Lesley, Cooper, Paul (2007): *Understanding and Supporting Children with ADHD. Strategies for teachers, parents and other professionals*. London: Paul Chapman Publishing.

Kesič Dimic, Katarina (2008): *ADHD – ali deklice hitijo drugače. Spregledanost deklic z motnjo ADHD*. Ljubljana: Društvo Bravo.

Luckert, Heinz-Rolf (2002): Hiperaktivnost kot civilizacijska motnja. V: Passolt, Michael (ur.): *Hiperaktiven otrok: psihomotorična terapija*. Ljubljana: Zveza Sožitje, str. 24–32.

Mikuš Kos, Anica (2002): Psihosocialne spremljave specifičnih učnih težav. V: Kavkler, Marija (ur.): *Razvijanje potencialov otrok in mladostnikov s specifičnimi učnimi težavami*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana, str. 7–16.

Neuhaus, C. (2002): Kakšen je tako imenovani nemirnež? Možnosti za usmerjeno poseganje v družino in šolo. Trening staršev. V: Passolt, Michael (ur.): *Hiperaktiven otrok: psihomotorična terapija*. Ljubljana: Zveza Sožitje, str. 104–126.

Phelan, W. Tomas (2005): *Sve o poremećaju pomanjkanja pažnje. Simptomi, dijagnoza i terepija u djece i odraslih*. Lekenik: Ostvarenje.

Pulec Lah, Suzana (2005): *"Nisem težaven zato, ker želim biti težaven, ampak sem težaven zato, ker težave imam": Težave s pozornostjo in (hiper)aktivnostjo – nekatere pogoste zmote in novejša dognanja*. Bilten Bravo, 1 (1), 14–16.

Rotvejn Pajič, Leonida (2006): Nemirni otroci: hiperkinetična motnja – prepoznavanje in možnosti pomoči. V: Andolšek, Irena (ur.): *Mozaik našega delovanja*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana, str. 199–212.

Sekušak Galešev, Snježana (2005): *Hiperaktivnost*. Djete i društvo: časopis za promicanje prava deteta, 7 (1), str. 40–57.

Škoflek, Ivan (2002): Kritični pogled na poimenovanje motenj vedenja in osebnosti v osnovnošolski zakonodaji. V: *Defectologica Slovenica*, 10 (3), str. 41–47.

Šket, Lidija (2007): Nemiren učenec – nadloga ali priložnost? V: Prosnik, France (ur.): *Različni učenci – različni pristopi*. Ljubljana: Supra, str. 39–41.

Iz življenja v šoli: Zabava med poukom

Nekoč sem v času pouka zalotila v spodnjih (že kletnih prostorih) skupino fantov, ki so se zabavali, namesto da bi bili pri pouku. Ko sem jih spraševala, kaj počno in zakaj niso pri pouku, mi je eden od fantov, po postavi visok in močan, začel nesramno oporekati. Ko sem jih sama začela prepričevati, da morajo k pouku, je ta fant postal še bolj glasen in nesramen. Ob tej burni polemiki sem se kar naenkrat zalotila, da se mi je roka nekontrolirano sprožila proti njemu. K sreči se je ustavila nekaj centimetrov pred njegovim obrazom.

Odmev: *Marijana Kolenko*, ravnateljica OŠ Lava, Celje

V primeru, ko dijaki ali učenci kršijo pravila obnašanja, ima šola v Šolskem redu zagotovo opredeljen postopek ravnanja. Učiteljica, ki je fante, ki so očitno izostali od rednega pouka in se zabavali, opomnila, da niso pri pouku, bi morala takoj poiskati ustrezno pomoč pri razredniku ali svetovalni službi in ravnatelju. Spopad učiteljice s fanti ne bi smel biti tako neposreden, še posebej, ker so se čutili ogrožene, saj so bili videni pri nepravilnem ravnanju. Menim, da bi učiteljica morala nujno obvestiti razrednika in ravnatelja, da bi pomagala urediti problem odsotnosti od pouka. Takoj zatem pa bi morala seveda poklicati starše, saj so ti odgovorni za mladostnika, še posebej, ker se je neprimerno vedel. Prav v takšnih primerih učitelji naredijo največjo napako, ker se bojijo staršev in agresivnih učencev ter želijo sami razrešiti težavo. Učiteljica je ravnala čustveno, jezno, primerno pa bi bilo, da bi ravnala v skladu s pravili, ki jih je sprejela šola. Pravila so tudi argument za tiste starše, ki niso sposobni objektivnega in korektnega sodelovanja s šolo.

Foto: Peter Prebil

Odmev: *mag. Albin Vrabič*, ravnatelj Rudarske šole ŠC Velenje

Učiteljici ni bilo vseeno, ker skupina dijakov ni bila pri pouku, ampak v kletnih prostorih. To je dobro, ker včasih učitelji ne ravnamo dosledno, ko opazimo nepravilnosti. Doslednost je še posebej kočljiva pri dijakih, ki jih ne poznamo. Lahko razumemo njeno frustracijo ob neprimernem obnašanju dijaka v skupini. Po prijaznem nagovoru skupine namreč pričakujemo korekten odgovor. Iz napisanega ne moremo vedeti, ali je bil nagovor zares prijazen ali pa učiteljsko strog, saj slednji lahko povzroči neprimeren odziv. Če korektnega odgovora ne dobimo, nam preostane še formalno postopanje (identifikacija dijakov s pomočjo razrednikov, pogovor z učiteljico, razrednikom in dijaki ter podelitev vzgojnih ukrepov zaradi neprimernega obnašanja do učiteljice in neopravičenega izostajanja od pouka).

Lahko razumemo vznemirjenost učiteljice, ki ji ni uspelo, da bi dijaki takoj priznali krivdo in se umaknili. Še tako nesramna dijakova reakcija ne opravičuje klofute, ki se na srečo ni zgodila. Učitelj je strokovnjak, ki mora tudi v takih razmerah ohraniti čim bolj mirno kri in se ne prepustiti navalu čustev, kar privede do nerazumske reakcije.

Odmev: *Marjan Žveglič*, svetovalec na zaupnem telefonu Samarijan

Zelo poučen primer. Nekaj učencev, ki jih žene potreba po izstopanju, se odloči med poukom zabavati (na skrivnem). Kaj je njihov resnični problem? To, da se ne zavedajo, kako s tem usodno škodujejo samim sebi. Učiteljev problem pa je, kako jim to dopovedati. 'Nekontrolirano sprožena roka' pa je drugo vprašanje. Govori o tem, da je učiteljica za kratek čas zapadla v stanje 'čustvene ugrabitve'. To je stanje, ko zaradi močne čustvene vzburjenosti odpove razum (dostop do razmišljajočega uma je blokiran). V takšnem stanju prizadeti lahko ukrepa nepredvidljivo (zanj in za okolico), ker se mu 'utrga'. Tukaj ni prostora za obravnavo čustvene ugrabitve. Vsem, ki bi želeli vedeti kaj več o tem (to velja za vse pedagoge), priporočam, naj preberejo osemnajst strani (str. 28–45) v knjigi Daniela Golemana *Čustvena inteligenca* (Mladinska knjiga, 2001). ■

Gradimo mostove

Pogovor z dr. Hansom Küngom

✍ Zvone Štrubelj

Švicarski teolog Hans Küng iz Tübingena, letos bo trinosemdesetletnik, še v polni intelektualni formi in v dobri telesni kondiciji, je svetovno znani katoliški teolog, avtor 63 strokovnih teoloških del, ki so prevedena v številne svetovne jezike. Velja za resnega in dialoškega intelektualca, pomembnega sooblikovalca drugega vatikanskega koncila, reformatorja v katoliški Cerkvi, zavzetega ekumenskega delavca ter dobrega poznavalca in strokovnjaka svetovnih verstev. Predvsem je ponosen, da je avtor projekta Svetovni etos, ki od leta 1990, ko je globalizacija s svojim plaščem zagrnila celoten planet, vse bolj osvaja in navdušuje odgovorne osebnosti iz sveta verstev, znanosti, vzgoje, politike in gospodarstva.

V slovenščino je bila leta 2008 prevedena njegova knjiga o svetovnem etosu, založila in izdala jo je založba 2000. Poleg prevoda njegove knjige katoliška Cerkev: kratka zgodovina (Sophia, 2004) je to tudi vse, kar imamo Slovenci v svojem maternem jeziku od njegovega celotnega opusa, kar nas uvršča med zadnje prevajalce med evropskimi narodi.

Člani duhovne skupine Pesem tisočerih zvonov (sedem nas je bilo) smo v petek, 29. oktobra 2010, na sedežu Ustanove svetovnega etosa (Stiftung Weltethos) v Tübingenu, obiskali profesorja Küngа in se z njim pogovarjali o možnosti ustanovitve podružničnega sedeža v Sloveniji, kar sedaj ustanavljajo na Hrvaškem. Profesor Küng nas je bil vesel in nas je prijazno in gostoljubno sprejel, tako smo pripravili tudi ta intervju za revijo Vzgoja.

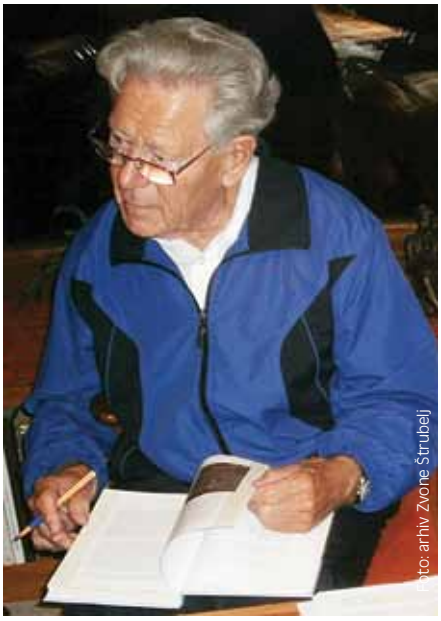

Foto: arhiv Zvone Štrubelj

Profesor Küng, v Rimu ste v času svojega študija (1948–1955) nekaj časa stanovali s slovenskim duhovnikom Janezom Zdešarjem, spomnite se tudi že pokojnega ljubljanskega nadškofa Alojzija Šuštarja, ki je dlje časa preživel v Švici. Kaj povedo prvi spomini na Slovence?

Ko sem iz Luzerna prišel v rimski kolegij *Germanicum et Hungaricum*, smo mladi Alojzija Šuštarja zelo spoštovali. Janez Zdešar je bil dve leti moj prijetni družabnik, stanoval je v sosednji sobi. Z njim in z drugimi iz bivše Jugoslavije sem se zelo dobro razumel. Le pri vprašanju, ali smo dolžni obiskovati tudi slaba in dolgočasna predavanja, sva z Zdešarjem imela popolnoma različna stališča. Kot moj neposredno odgovorni vzgojitelj, prefekt teologov, je menil, da smo bili dolžni obiskovati prav vsa predavanja, jaz pa sem trdil, da smo v vesti svobodni na taka predavanja hoditi ali ne. Tega sem se spomnil v prvi knjigi mojih spominov, ki nima zaman naslova *Erkämpte Freiheit* (Izborjena svoboda). To svobodo sem si moral priboriti že kot študent.

Leta 1955 ste končali teološki študij na Gregoriani v Rimu. V doktorski tezi ste leta 1957 na do tedaj nenavaden način obravnavali temo o opravičenju, ki je v 16. stoletju zahodno krščanstvo razdelila na katoliško in evangeličansko Cerkev. Nakazali ste možno spravo in ste že od tedaj zavzet ekumenski mislec. Kako vidite prihodnost ene Kristusove Cerkve; bo vendarle kdaj uresničena?

V času papeža Janeza XXIII. in drugega vatikanskega koncila, v šestdesetih letih, so prišli impulzi za ekumensko razumevanje krščanskih cerkva 'od zgoraj'. Rim se je potem žal vrnil k predkoncilskim držam in hotel druge Cerkve nagniti k temu, da bi se vrnile pod okrilje rimsko-katoliške Cerkve. Tako pod poljskim kot tudi pod sedanjim nemškim papežem ekumenizem ni napredoval, v marsičem je celo nazadoval. Da poskušajo konservativne anglikanske duhovnike odvrniti od njihove Cerkve in jih pritegniti s tem, da jih razrešijo obveznosti celibata –

skoraj v posmeh katoliškemu kleru – kaže na kontradiktorne in dvomljive drže rimskih ustanov.

Več o Deklaraciji o svetovnem etosu si lahko preberete na spletni strani: http://www.weltethos.org/. Pripravlja se tudi slovenska spletna stran o svetovnem etosu.

Nujno je dobro premisliti, kaj lahko naredimo za ekumenizem 'od spodaj'. Povsod po svetu, še posebej pa v posameznih skupnostih, je postalo marsikaj mogoče, kar je bilo še pred koncilom nepojmljivo. Veliko katoliških in evangeličanskih duhovnikov je postalo prijateljev in delajo skupaj, drug z drugim in ne drug proti drugemu. Pogosto si izmenjavajo prižnice, sem ter tja skupaj obhajajo evharistijo, priznajo drug drugemu njihova pooblastila in liturgične pristojnosti. 'Od spodaj' se torej ekumenizem da graditi, ne da bi morali čakati, kaj bo odrejeno 'od zgoraj'. Pogosto je treba prestopiti meje dovoljenega, da se gre lahko naprej. Boga moramo bolj poslušati kot ljudi.

Že v času študija v Rimu, še posebej pa, ko ste sodelovali na drugem vatikanskem koncilu (1962–1965), ste odkrivali temelj Vaše ideje o svetovnem etosu, t.i. temeljno zaupanje, ki je osnova vere v Boga. Gre za temeljno zaupanje v resničnost. Brez te osnovne pozitivne naravnanosti do biti in do življenja ne more nihče ravnati etično. Zato je po Vašem prav to temeljno zaupanje tudi osnova za temeljni, svetovni etos, ki nas lahko vse poveže, tako verujoče kot neverujoče, celo ateiste in agnostike. Lahko rečemo, da se je ta Vaša globoka intuicija, ki ste jo leta 1990 formulirali v tezo o svetovnem etosu, pripravljala in razvijala celih štirideset let?

Moja pot do svetovnega etosa je dejansko dolga. Predstavil sem jo v obeh obsežnih delih svojih spominov: *Erkämpfte Freiheit* (Priborjena svoboda) in *Umstrittene Wahrheit* (Neizpodbitna resnica). Že v času študija v Rimu sem prišel do spoznanja, da vsakega človeka določa njegova temeljna naravnanost; ali temeljno zaupanje ali pa temeljno nezaupanje do resničnosti. To je že razlaga zakaj ljudje, ki ne verujejo v Boga, lahko najdejo svojo pot do odrešenja: če namreč hodijo svojo pot v zaupanju do sebe in do sočloveka ter živijo po svoji vesti. Ta temeljni uvid je posebej pomemben za državo kot je Slovenija in nasploh za države bivše Jugoslavije, kjer je zaradi marksistične vzgoje veliko agnostikov in ateistov, ki živijo in delajo skupaj s kristjani. Na skupnih etičnih osnovah lahko drug z drugim gradijo novo družbo.

Na Gregoriani v Rimu sem v doktorski tezi (1990) zagovarjal idejo krščanske vere, ki sloni na temeljnem zaupanju, razvil jo je francoski mislec Marcel Légaut (1900–1990), ki je podobno kot Vi zagovarjal prepotrebno reformo v katoliški Cerkvi in vračanje na solidne temelje prvotnega krščanstva. Cerkev je vsakemu kristjanu obenem mati in križ, je večkrat ponavljal. In tako kot Vi je tudi on spodbujal verne kristjane, naj ne zapuščajo Cerkve, ampak naj ji pomagajo, da se znova rodi in se prenavlja. Cerkev ste ves čas doživljali kot svojo duhovno mater, kot križ pa ste jo doživeli leta 1979 v sporu z Rimom. Križ boli, vendar tudi osvobaja. Kaj danes menite o tem?

Gojim veliko spoštovanje do Marcela Légauta, ki ga žal osebno nisem poznal, imel sem pa priložnost prebirati njegova dela.

Dejansko so bili štirje meseci najrazličnejših konfliktov z Rimom, potem ko so mi pred božičem leta 1979 odvzeli dovoljenje za univerzitetno poučevanje, najtežji meseci mojega življenja. Pripeljali so me na rob uničenja. Zahvaljujem pa se Bogu in podpori številnih ljudi, da sem konflikt dobro prestal in se danes čutim okrepljenega kot še nikoli. To seveda ni v opravičenje tistih posameznikov, ki so me na univerzi poskušali marginalizirati in uničiti. Na srečo sta me univerza sama in dežela Baden-Württemberg proti premoči cerkvenih institucij, ki so se me poskušale otresti, odločno podprli. Bil bi že čas, da bi v Rimu in pri nemških škofih prišli do spoznanja, da ta inkvizicijski postopek proti meni ni koristil nikomur. S tem sem se osvobodil rednih predavanj in se z veliko in-

Foto: arhiv Zvone Štrubelj

tenzivnostjo posvetil interreligioznemu dialogu, česar bi sicer ne mogel storiti. Možno bi bilo, da sploh ne bi prišel do ideje skupnega, vse človeškega – svetovnega etosa. Tako lahko kdaj pa kdaj iz slabega nastane dobro.

Že leta 1982 ste začeli intenzivni dialog z judovstvom, islamom, hinduizmom in budizmom, pozneje tudi s taoizmom in drugimi oblikami svetovnih verstev. Ta poglobljeni študij je v Vas zbudil željo po intenzivnem dialogu med svetovnimi religijami. Napisali ste vrsto študij o posameznih svetovnih religijah. Vse to je bil naslednji pomemben korak k uresničitvi ideje o svetovnem etosu. Od tu tudi vaša osnovna teza: brez miru med svetovnimi religijami ni svetovnega miru, miru med religijami pa ni brez dialoga med njimi.

Najprej sem se zavedel velikega političnega pomena dialoga med religijami. Tako bi te pomembne trditve, ki jih v vprašanju navajate, lahko formuliral že veliko prej kot je Samuel Huntington objavil svojo tezo o trku med kulturami (*Clash of Civilizations*). Pri študiju posameznih religij sem čedalje bolj spoznaval, kako so si svetovna verstva, čeprav različna po verovanju, dogmah in nauku, podobna po merilih za obnašanje, v etičnih držah. To je bil moj temeljni uvid za idejo svetovnega etosa, ki sem jo potem podrobneje izdelal in nadgradil.

Nekateri menijo, da Vaša ideja o svetovnem etosu, ki presega raven etike ali morale, pod katero razumemo zgolj prepričanje ali nauk o moralnem obnašanju, religije spravlja v Prokrustovo posteljo in jih reducira zgolj na minimalni etični konsenz. Kako bi na to odgovorili?

Svetovni etos nikakor ne pomeni redukcije na moralni minimum, ampak predvsem odkritje in priznanje neke skupne etične dediščine, ki prav v zlatem pravilu doseže svoj vrhunec. Religij s tem nikakor ne omejujem, prav nasprotno: V igro mora vsaka od njih unovčiti svoje močne točke in to ne proti drugim, ampak za skupno dobro ter z zavestjo o skupnih etičnih merilih. Sam sem naletel na idejo svetovnega etosa kot krstjan in jo lahko zelo dobro zagovarjam in opravičim z evangelijem. Obenem sem z rabinom Walterjem Homolko napisal knjigo, ki predstavlja svetovni etos iz judovskih virov. Trenutno iščem še muslimanskega teologa, da bi svetovni etos opredelil še iz islamskih virov. Tako lahko vsaka religija zagovarja tako tisto, kar je skupnega z drugimi, kot tudi tisto, kar je zanjo specifično.

Foto: arhiv Zvone Štrubelj

Naš planet ne bo preživel brez svetovnega etosa, ste zapisali že leta 1990. To se kaže čedalje bolj. Kako bi danes na kratko podkrepili to trditev?

Leta 1990 je bilo marsikaj na dobri poti. Brez militarizma, arogance velikih sil, bi že takrat lahko začeli graditi bolj miren svet. Predsednik Bush senior (starejši) je takrat napovedal novi svetovni red (*A New World Order*), ki ga je z navdušenjem pozdravil ves svet. Njegov sin pa je naredil prav nasprotno: s tipično ameriško vehemenco je menil, da lahko napade druge dežele in s silo vzpostavi svoj imperij. To je ZDA zelo škodovalo. Trenutno poskuša predsednik Barack Obama s svojo vlado vsaj delno popraviti nastalo škodo. To bo trajalo še zelo dolgo, saj je preko take ameriške politike in Wallstreeta nastopila tudi gospodarska kriza.

> *„Nobena svetovna politika ne služi blaginji človeštva, če je ne vodijo etični standardi, ki jih zna uveljaviti in zagotavljati."*

Moje prepričanje je: prvič, nobena svetovna politika ne služi blaginji človeštva, če je ne vodijo etični standardi, ki jih zna uveljaviti in zagotavljati; drugič, vsako gospodarstvo, ki ga vodi le želja po uspehu in dobičku, je v škodo ljudem. Tudi gospodarstvo mora sloneti na etičnih normah, če nočemo, da nas procesi globalizacije uničijo. V tem smislu se pokaže veljavnost izbranih rekov, ki sem jih formuliral že v knjigi *Projekt Weltethos* (Svetovni etos) leta 1990: ni svetovnega miru med narodi brez miru med religijami; ni miru med religijami brez dialoga med njimi; ni dialoga med religijami – to sem osvetlil kasneje – brez skupnih etičnih standardov.

To pomeni, da naš planet brez skupnih etičnih vrednot, meril in drž, brez globalnega etosa človeštva, brez svetovnega etosa ne bo preživel, ne bo napredoval v miru in pravičnosti.

Pred seboj imam projekt Weltethos in der Schule (Svetovni etos v šoli, 2008), ki je bil izveden na nekaterih šolah v Tübingenu, da bi že otroke od vrtca in osnovne šole naprej vzgajali v duhu dialoške solidarnosti in odprtosti do drugačnih. Ali taki projekti potekajo tudi drugje po svetu in kakšno težo jim pripisujete?

Medkulturno kompetenco v smislu svetovnega etosa je treba gojiti že pri otrocih in mladih. Gre za ključno pristojnost, ki jo je treba privzgojiti že v zgodnjih letih, da bi v pluralistični družbi ljudi usposobili živeti odgovorno. Ustanova Svetovni etos (Stiftung Weltethos) je že od svojega začetka poudarjala delovanje na področju šolstva. Ta prizadevanja so prinesla vedno bogatejše sadove. Osrednjo vlogo pri tem igrajo učni pripomočki: sedemdelni multimedijski projekt *Spurensuche* (V iskanju sledi), zelo uspešna učna mapa *Weltethos in der Schule* (Svetovni etos v šoli), ki ima

500 listov, razstava *Weltreligionen-Weltfrieden-Weltethos* (Svetovne religije-svetovni mir-svetovni etos) in najnovejše internetna učna stran: *A Global Ethic now!* (Globalna etika sedaj!) Ta učna sredstva se v prilagojeni obliki uporabljajo po šolah celo v Hongkongu in na Kitajskem. Poleg tega je ustanova *Svetovni etos* aktivno navzoča pri šolanju in nadaljnjem izobraževanju učiteljic in učiteljev, prireja pa tudi veliko posameznih ustvarjalnih projektov na področju oglaševanja po šolah na lokalni in nacionalni ravni.

Slovensko ustavno sodišče je leta 2001, približno po desetih letih obstoja samostojne Slovenije in tri leta pred vstopom Slovenije v EU (1. maj 2004), prepovedalo verski pouk v šolah. Religiozna kultura je v Sloveniji izredno nizka. Verni starši lahko pošiljajo svoje otroke k verouku v župnije, na ravni splošne izobrazbe pa nimamo nobene ponudbe. K temu je treba dodati, da je za nami dolgo komunistično obdobje (1945–1990), ki je imelo odklonilen in ciničen odnos do vere in do religij. Kako z vidika svetovnega etosa ocenjujete tako stanje?

Očitno ima sovraštvo do vere iz komunističnega obdobja v Sloveniji še vedno vpliv. Po drugi strani veri škodi tudi novi klerikalizem, ki se širi iz Rima preko projektov nove evangelizacije; veliko ljudi se je tako obrnilo proti veri. Svetovni etos temelji na tem, kar verni in neverni, ljudje v Cerkvi in tisti, ki so izven nje in živijo v laicistični miselnosti, zmorejo narediti skupaj. V tem pogledu bi bil pri vas projekt svetovnega etosa v veliko pomoč pri učenju v šolah. Slabo je, če se v sekularizirani laicistični družbi, kot je npr. v Franciji, zanemarja moralno in versko informiranje šoloobveznih otrok in mladih. Potem se nam ni treba čuditi, da večina mladih na obrobjih velikih mest ne najde nobenega smisla v življenju. Zagotovo se ne moremo vrniti k tradicionalni, stari obliki poučevanja verskega pouka. Izhajati moramo iz tega, kar je v etosu in v religijah skupnega vernim in nevernim, judom, kristjanom, muslimanom in drugim religijam. S tem bi lahko religija in religijski pouk veliko pripomogla k razvoju družbe.

V slovenski ustavi ni nobenega člena, ki bi govoril o etičnih vrednotah. Evropska ustava v t.i. Lizbonski pogodbi vsebuje člen, kjer so navedene vse moralne vrednote, ki jih EU zastopa. EU ni samo gospodarsko združenje, tudi ne samo politično, želi biti tudi etično, moralno združenje, ki promovira temeljne etične vrednote, kot so človekovo dostojanstvo, demokracija, pravičnost, svoboda, spoštovanje človekovih pravic. Ali menite, da bo EU mogla kdaj postati model etično vzornega združenja držav, ki bo vsaj približno odgovarjalo osnovnim načelom svetovnega etosa?

Dejansko se v EU vedno znova govori o skupnih vrednotah. So pa pogosto premalo in nedoločeno formulirane, še posebej ko gre za etične vrednote. Z veseljem bi pozdravil, če bi bila sprejeta pobuda *Inter Action Councils* prejšnjega državnega predsednika in predsednika vlade, ki bi univerzalno deklaracijo o človekovih odgovornostih povezala z deklaracijo o človekovih pravicah. Leta 1997 sem napisal osnutek zanjo. Tako bi prišlo do organske povezave med pravom in etosom.

V sklepnem prispevku slovenske izdaje Svetovnega etosa je Vaš projekt s simpatijo podprl eden od vodilnih slovenskih filozofov, Tine Hribar, ki se izjavlja za ateista, brezbožca. V prispevku Vam postavlja tudi vprašanje. Pravi namreč, da Hans Küng neverujoče istoveti z ateisti, to je, z brezbožci. Čeprav se ima za brez-božca tudi sam, protestira, da bi ga kdo označil za brezverca, saj verjame v svetost življenja in v posvečenost mrtvih. Gre v zgornjem očitku za nerazumevanje?

Veseli me, da tako odličen intelektualec, kot je filozof Tine Hribar, podpira projekt svetovnega etosa. Ne verjamem, da gre pri njegovem vprašanju za bistveno razliko med nama. Neverujoče nikakor ne enačim z ateisti, pogosto jih imenujem agnostike ali humaniste, ki zavračajo obstoj Boga. Če seveda za vse te ljudi iščemo skupni imenovalec, kaj hitro pridemo do nasprotja od verujočih in jim preprosto rečemo ne-verujoči. Le-ti morejo imeti in razvijati svoje vrednote. Prav oni so vabljeni, da aktivno sodelujejo pri projektu svetovnega etosa.

Začela sva s 16. stoletjem, tudi končala bova z njim. Eden prvih Slovencev, kateremu je Tübingen postal drugi dom, je bil Primož Trubar, ki je leta 1550 tam izdal prvi slovenski tiskani knjigi, Katekizem in Abecednik, in kasneje celoten prevod Svetega pisma nove zaveze ter Davidov psalterij. Zadnjih dvajset let življenja (1508–1586) je kot evangeličanski župnik deloval v Derendingenu pri Tübingenu, kjer je tudi pokopan. Združeval je katoliško tradicijo (od 22. do 40. leta je bil katoliški duhovnik) in evangeličansko novost, gradil je kulturne in verske mostove, v krščanstvu je videl povezovalno vlogo med vsemi evropskimi ljudstvi in kulturam. Zaradi turške nevarnosti, ki je grozila Evropi, se je ukvarjal tudi z islamom, prisegal je na človečnost, ki je, kot je sam rekel, odločilna karta prihodnosti. Vam vse to ne zveni domače? Ne bi lahko rekli, da tübingenski profesor Hans Küng danes, v času globalizacije, opravlja podobno povezovalno vlogo in da je njegovo pomembno življenjsko poslanstvo graditev mostov med ljudstvi različnih kultur in različnih verstev?

Lepo je, da ste opozorili na vašega rojaka *Primoža Trubarja*. Poznam ulico Primoža Trubarja v Tübingenu (Primus Truber Straße), dolgo pa nisem vedel, kako velika zgodovinska osebnost se skriva za tem imenom. Sedaj, po slovesnostih ob 500-letnici njegovega rojstva, bo počasi bolj poznan tudi pri nas. V celoti se strinjam, da vidim v njem predhodnika svojih reformnih prizadevanj. Veselilo bi me, ko bi njegova dediščina prinašala čedalje več sadov tudi v Sloveniji in bi tako še naprej mogli graditi mostove med različnimi kulturami in verami.

Profesor Hans Küng, zahvaljujem se Vam za pogovor! ■

Kakšnega učitelja potrebuje šola

Jurij Šink

Na okrogli mizi o razvoju slovenske univerze, ki so jo pripravili v okviru civilne iniciative Napredna šola, sem kot predstavnik srednjih šol skušal predstaviti pogled na to, kakšen bi bil učitelj sodobne slovenske šole.

Vprašanje je zelo kompleksno in nanj ni mogoče odgovoriti na hitro, vendar bi začel z mislijo, ki sem jo slišal od kolegice ravnateljice. Rekla je, da si želi imeti takšne učitelje, ki bi jim v poučevanje lahko zaupala svoje otroke. Kakšen učitelj pa je to? Predvidevamo, da je najboljši, saj želimo za svojega otroka le najboljše. Ne bi želel posploševati, kaj bi to pomenilo za slovensko šolo, lahko pa povem svojo izkušnjo s šole, ki jo vodim.

Naša izkušnja

Sem ravnatelj Gimnazije centra ESIC iz Kranja. Naša šola ima približno 650 dijakov, med katerimi jih je približno četrtina v športnih oddelkih. Šolska zgradba je stara šele dobra tri leta, kar pomeni, da ponuja tako dijakom kot profesorjem možnost za delo in učenje na najvišjem nivoju. Učitelji na naši šoli so – ali zaradi opreme šole ali pa trdne vizije, ki jo uresničujemo – zelo inovativni, uporabljajo in vpeljujejo nove načine poučevanja, so prepoznavni po medpredmetnem povezovanju, kot predavatelji predstavljajo dobre prakse na drugih šolah, vsako leto pripravljamo Festival primerov dobrih praks, objavljamo strokovne razprave in članke, vsi pa smo zelo aktivni tudi pri uporabi IKT-tehnologije.

Smo edina šola na Gorenjskem, ki ima vpeljan sistem SIQ v vzgoji in izobraževanju. To pomeni, da moramo vsako leto opraviti notranjo in zunanjo presojo kakovosti učnega procesa, da lahko ta certifikat ohranjamo. Redno zato preverjamo zadovoljstvo staršev, dijakov in učiteljev, s pomočjo povratnih informacij pa se trudimo za nadaljnje izboljševanje.

Kdo je dober učitelj

Prav pred kratkim smo izvedli anketo med vsemi dijaki o zadovoljstvu na šoli, in sicer smo jih med drugim spraševali, ali učitelji podajajo snov razumljivo in jo povezujejo z vsakdanjim življenjem, ali odgovarjajo na vprašanja in so pripravljeni pomagati, ali spodbujajo kritično in samostojno razmišljanje, ali uporabljajo sodobne učne pripomočke, ali so korektni, objektivno sprašujejo, in ne nazadnje, ali je vzdušje pri njihovih urah prijetno. Odziv večine učiteljev do preverjanja oz. ocenjevanja je bil pozitiven – v povratni informaciji, ki bo na voljo samo učiteljem, bodo našli izhodišča za nadaljnje še boljše delo. Tudi analiza anket je pokazala visoko stopnjo zadovoljstva dijakov s profesorji (v povprečju je ocena višja od 4; od možne ocene 5). Nekateri zelo redki posamezniki pa se ocenjevanja svojega dela bojijo z izjavo, da jih drugi ne morejo ocenjevati, in menijo, da delajo na najvišji kakovostni ravni. V tem vidim velik izziv v prihodnje, saj je učitelj tisti, ki se mora zavedati, da je na šoli zaradi dijakov, staršev in odgovornosti do okolja ter družbe, ne vrti pa se svet okoli njega. Samo trden trikotnik dijaki – starši – učitelji zagotavlja najvišjo kakovost dela, ki si jo želimo in zaslužimo vsi udeleženi v vzgojno-izobraževalnem procesu.

Menim, da so zgoraj omenjene značilnosti dobrega učitelja resnično pomembne za delo z odraščajočo generacijo. O strokovnosti posameznih učiteljev načeloma ne dvomim, saj naj bi jim diploma omogočila vstopnico za poučevanje v šolstvu. To je nekakšen minimalni standard za delo v razredu. Osebno pa ugotavljam, da je to premalo in da izjemna strokovnost ni vedno zagotovilo za kakovost poučevanja v srednji šoli. Učitelj, ki samo prenaša znanje na podoben ali celo enak način že vse svoje življenje, ima krasne rezultate na maturi, obenem pa so njegove ure dolgočasne, ne more biti ideal.

Kakšne mlade si želimo

Vprašanje, ki je zame najpomembnejše, je, koga želimo vzgojiti. Kakšen naj bo dijak, ko zapusti našo šolo? Ali gre le za številko, ki nam prinaša finančna sredstva MŠŠ, ali gre za osebnost, ki bo po srednji šoli začela aktivno sodelovati v družbi, ali pač ne in bomo imeli četice pridnih študentk in študentov z visokimi povprečnimi ocenami, a po koncu študija nezaposljivih oz. tudi neiznajdljivih.

Cilj vsakega dobrega učitelja bi moral biti izobraziti in vzgojiti dijaka, ki bo imel jasno vizijo, kaj in kako prispevati k razvoju družbe. Dober učitelj je zame tisti, ki vse svoje strokovno znanje kritično presoja, vrednoti, ki ga zanima aktualno dogajanje okrog njega, ki bere. Potem pa je sposoben vrednote pozitivne kritičnosti in samostojnega razmišljanja prenašati na dijake.

Učitelj naj gre v korak s časom

Učitelj si prav tako ne sme dovoliti, da ga povozi čas. Na šoli, s katere prihajam, imajo vsi profesorji aktiv-

ne spletne učilnice, že tretje leto smo v projektu izobraževanja na daljavo. Veliko naših dijakov športnikov je namreč odsotnih; kot šola smo najboljšim dali prenosne računalnike, in če so dlje časa odsotni, komunicirajo s profesorji in se izobražujejo na daljavo.

Ampak z vsemi temi dijaki lahko delajo učitelji samo zato, ker so usvojili znanja IKT. Ta izobraževanja smo izvedli sami, veliko učiteljev je veščih uporabe novih tehnologij tudi zaradi lastne želje po tem znanju. Vemo pa, da je mladim generacijam to še bližje. Učitelji bi zato morali biti v znanju IKT vsaj na primerljivi, če ne na višji ravni, kot so mladi. Na fakultetah, s katerih dobimo diplomante (če izpostavim npr. filozofsko), ni v predmetniku ničesar, s čimer bi bodoči učitelji usvojili znanje za delo na naši šoli – izpostavljam našo Gimnazijo, ker je sodobno poučevanje tudi zaradi pogojev del vsakdanjika. Uvedeno imamo tudi e-redovalnico, e-dnevnik in program e-asistent, s katerim med drugim tudi po sporočilih SMS samodejno sporočamo staršem izostanke dijakov. Bodočega učitelja moramo za takšno delo v razredu naknadno usposobiti, saj mu univerza teh znanj očitno (z izjemo redkih fakultet) ne daje.

Odpira se tudi vprašanje zgradbe strokovnih izpitov, ki je tridelna: poznavanje Ustave in evropske zakonodaje; poznavanje zakonodaje VIZ ter slovenščine. Gre za faktografska znanja, ki se jih lahko nauči kdor koli. Ne preverja pa se, ali je učitelj sposoben psiholoških, sociоloških, komunikacijskih ipd. pristopov za delo z dijaki, starši, kolegi; ne preverja se, ali obvlada osnovno znanje za delo z IKT. Izvirni greh pa se morda začne že pred vpisom na fakulteto – dovolj bi bil samo preprost intervju s kandidatom za pedagoški študij z vprašanji: zakaj želite učiti, kako boste s svojim delom in zgledom prispevali h kakovostnemu pouku, katera znanja lahko ponudite bodočim dijakom in menite, da bi jim koristila. Morda bi kandidate 'postavili' v konkretno igro vlog, izvedli bi nekajminutni javni nastop ... Možnosti je veliko, matura in njene točke pač ne morejo izbrati tistega, ki bi mu zaupali svoje otroke. ■

Foto: Peter Prebil

Razvijanje etične kulture v šolstvu

Reportaža s posveta v Ljubljani

Erika Ašič

V naši družbi se kaže močna 'kriza etike', ki je posledica odsotnosti etičnih načel. Stanje v gospodarstvu, znanosti, šolstvu, politiki, odnosih med ljudmi nas je pripeljalo tako daleč, da smo se za obstoj družbe primorani ustaviti, temeljito premisliti svoje prihodnje ravnanje ter aktivno prispevati k razvoju etične kulture na vseh področjih, kjer koli pač smo.

Posvet Razvijanje etične kulture v šolstvu

V času priprave nove Bele knjige o vzgoji in izobraževanju v RS (v nadaljevanju Bele knjige) je 16. 2. 2011 v Ljubljani potekal posvet Razvijanje etične kulture v šolstvu. Organizatorji posveta so bili: Inštitut Franca Pedička, Inštitut Antona Trstenjaka, Društvo katoliških pedagogov Slovenije in revija Vzgoja. Večina prispevkov je bila objavljena v 49. številki revije Vzgoja, ki je izšla nekaj dni pred posvetom.

Posvet je bil sestavljen iz treh okroglih miz, na katerih so sodelovali vidni strokovnjaki in praktiki s področja etike in šolstva. Povzeti so glavni poudarki s posveta.

Na novinarski konferenci

Marjan Žveglič, ustanovitelj Društva zaupni telefon Samarijan, je uvodoma povedal, da se moramo zavedati potrebe po tem, da je treba etiko upoštevati, ji dati pomembno mesto in jo na novo postaviti. Odrašča namreč že tretja generacija, ki je bila prepuščena permisivni ali celo nikakršni vzgoji (saj je še pred časom veljalo, da je vsakršna vzgoja nasilje nad otrokom), stanje v gospodarstvu in družbi pa je posledica odsotnosti etičnih načel.

Mag. Silvo Šinkovec (Inštitut Franca Pedička, revija Vzgoja) je poudaril, da je bil ob pripravi nove Bele knjige obljubljen posvet o etiki, ki pa ga ni bilo. Zato smo ga pripravili mi. Šinkovec je povedal, da Kohlbergov doktorat o etičnem razvoju v petdesetih letih ni zanimal nobene založniške hiše v ZDA, tema se jim je zdela povsem nepomembna. V sedemdesetih se je ob njegovem doktoratu in delu na etičnem področju sprožil cel val razmišljanj in študij o razvoju etične presoje. Medtem ko se zadnja desetletja v mnogih strokovnih krogih pogovarjajo o ciljih, didaktiki in metodah poučevanja etike v luči spodbujanja višje stopnje etičnega razvoja pri učencih, se pri nas še vedno sprašujemo, ali bi sploh poučevali etiko v šoli. To je resničen izziv za Belo knjigo.

Tudi **dr. Miro Cerar,** prof. prava na Pravni fakulteti v Ljubljani, meni, da bi morali v šolah večkrat spregovoriti o etičnih vprašanjih, ker na področju vrednot vlada velika zmeda; na novo se pojavlja veliko vprašanj (znanost, svetovni splet, kloniranje, umetna oploditev, gensko spremenjena hrana), ki jim še nismo kos, zato je treba več pozornosti namenjati poučevanju etike na vseh ravneh.

Dr. Dejan Hozjan, doc. pedagogike na Pedagoški fakulteti v Kopru, je predstavil posvet kot odziv civilne družbe na pripravo Bele knjige, ki bo ključni strateški dokument za razvoj šolstva v naslednjih desetletjih. Zato je v času priprave potreben odprt dialog, da bi našli ustrezno soglasje o temeljnih smernicah in vrednotah.

Dr. Jože Ramovš (Inštitut Antona Trstenjaka) je izhajal iz celostne psihologije (Frankl, Trstenjak), ki nam narekuje, da temeljnih preživetvenih vrednot ne prepuščamo naključju. Bistvo etike je v tem, da odkriva temeljne razvojne zakonitosti narave, človeka in družbe. Vrednot ne konstruiramo sami, vrednote odkrivamo. Upoštevati moramo celostno ekološko paradigmo. Vse ima svoje zakonitosti (človek, družba in narava), zato je pomembno, da temu sledimo.

Foto: Janko Jarc

Pogovor o etiki je torej nujen. Pa ne le pogovor, ampak dejanja, ki bodo pomagala k temu, da se bomo ljudje obnašali v skladu z etičnimi načeli, z vrednotami, ki ne morejo biti za vsakega drugačne, ampak skupne vsem.

Družbeni kontekst in krik po etiki

Prvi del posveta je vodil mag. Silvo Šinkovec, sodelovali so naslednji gostje: dr. Jože Trontelj, dr. Igor Lukšič, dr. Janez Krek, dr. Branko Klun in dr.

Roman Globokar. V pogovor jih je popeljala misel dr. Franca Pedička: "Ne pozabite v središče svojega pedagoškega dela postaviti človeka."

Dr. Jože Trontelj, predsednik SAZU, je poudaril, da ne gre le za čas priprave Bele knjige, ampak za dobo, saj smo sredi globoke krize – planetarne, okoljske, vrednotne, ki se nam je bližala že desetletja. Meni, da nas je kriza našla slabo pripravljene. To dogajanje gotovo ni v celoti naša 'zasluga', je pa na nas, da jo začnemo resno reševati, saj v nasprotnem primeru nimamo pred otroki in vnuki nobenega opravičila. Izrazil je dvom v poskuse reševanja krize, saj so identični s tistimi, ki so nas v krizo spravili; to so tržni sistem, vladavina filozofije dobička. Pregledati je treba lestvico vrednot in razmisliti, kako ljudem povedati, da je najvišja vrednota odgovornost. Edina pot za to je vzgoja, lekcija pa mora priti ob pravem času, da lahko otrokom in mladim privzgojimo čut za prav, za dobro, za lepo. Dr. Trontelj je dodal, da je usmerjevalni odbor za bioetiko Sveta Evrope izpostavil dostojanstvo človeškega bitja kot eno od osnovnih vrednot. Meni, da tak koncept lahko lepo vpnemo v šolski program ter z otroki vodimo pogovor v smeri učenja in spoštovanja etičnih načel, da bi si oblikovali jasna etična stališča ob vprašanjih, kot so vojna, evtanazija, splav, darovanje človeških zarodkov za raziskave ipd.

Dr. Igor Lukšič, minister za šolstvo in šport, je trdil, da etika zadeva skupnost in ravnanje v njej. Težava naše civilizacije je, da ravnanja ne ustrezajo deklariranim vrednotam. Gledamo druge, ki ne ravnajo tako, kot govorijo, sami zase pa smo prepričani, da smo izvzeti iz tovrstnega neskladja. Poudaril je, da je včasih znanost služila razvoju človeštva, danes je prepogosto v službi utrjevanja obstoječih monopolov moči. To je ideologija. Ljudje (tudi znanstveniki), ki so vpeti v tok dogajanja, ne poskušajo preusmerjati nepravilnosti. Potapljajočo ladjo je treba reševati, ne pa je pustiti, da tone. Zahodna civilizacija nima rešitve za način življenja, ki ga je razvijala zadnja desetletja. Stvari so se v zadnjih letih tako spremenile, da smo izgubili vsako orientacijo. Zato je razprava o etiki potrebna.

Dr. Branko Klun, prof. filozofije na Teološki fakulteti, je predstavil Habermasovo razlikovanje med instrumentalno racionalnostjo (ki je v službi iskanja najboljše tehnične rešitve za

Foto: Janko Jerc

doseganje cilja, a se ne sprašuje, zakaj je tak cilj) in vrednostno racionalnostjo (sprašuje se čemu, po smiselnosti – zakaj je to dobro, vredno). Meni, da smo podvrženi instrumentalni racionalnosti, ne premoremo več razmišljanja *čemu*, o vrednosti. Vrednostna racionalnost sicer še ne pomeni etike, je pa nujen pogoj za etiko. Poudaril je, da nam manjka refleksija na ravni posameznika in družbe, zato živimo, kot nam sugerira družba. Pomeni, da ekonomija določa znanost, politiko. Etična vzgoja bi tako morala biti vzgoja za razmišljanje onkraj tehnične racionalnosti.

Dr. Roman Globokar, direktor Zavoda sv. Stanislava, se je posvetil vprašanju, zakaj in kako bolj sistematično poučevati etiko. Poudaril je: (1) Človek je z znanstveno-tehničnim dosežkom pridobil izredno moč (npr. genski zapis), čemur pa etična razsežnost ni dorasla, zato potrebujemo etične osebnosti, ki bi bile odgovorne, da bi napredek usmerjale v smer večjega dobrega za vsako človeško skupnost in človeštvo kot celoto. (2) Posledice naših dejanj vplivajo na ljudi na drugem koncu planeta in obratno – smo t. i. globalna vas. Toda ali se oblikuje neka skupna civilizacijska osnova, iskanje etičnih temeljev za vse? (3) V središču je človek kot individuum, velike moralne avtoritete pa izgubljajo moč. Zato je od vsakega posameznika odvisno, ali in kako si bo oblikoval etični čut.

Dr. Janez Krek, dekan Pedagoške fakultete v Ljubljani, je poudaril, da je etika temelj človekovega življenja. Poudaril je nekatera vprašanja, ki jih odpira Bela knjiga. Med drugim je poudaril tudi etični izziv: "V drugih državah otroci v šolah izvedo več in na boljši način na področju etike, saj imajo pouk religije, etiko pa kot alternativni predmet za tiste, ki tega ne obiskujejo. Bistvo je, da pri nas v osnovnih šolah manjka osnovna teoretična podlaga, ki bi mladim omogočala prepoznavanje osnovnih etičnih dilem, iskanje možnih etičnih rešitev. Današnja osnovnošolska izobrazba tega ne daje."

Kaj nam nudi šolski prostor

Drugi del je vodil dr. Jože Ramovš, sodelovali pa so: dr. Magdalena Šverc, dr. Božidar Voljč, mag. Jernej Pisk, dr. Zdenko Kodelja, mag. Lidija Hamler, dr. Stanko Gerjolj, Helena Mazi Golob.

Helena Mazi Golob, ravnateljica OŠ Trzin, je uvodoma povedala, da v šoli obstaja možnost za poučevanje etike: (1) pouk – v učnih načrtih je treba prepoznati in izkoristiti priložnosti za vnos etičnih vsebin; (2) pravila, ki jih

Foto: Janko Jarc

šola sprejme in po katerih se ravna: vzgojni načrt, šolski red ter hišni red; (3) odnosi v šoli – tu je po besedah Mazijeve etično ravnanje nujno, odgovornost šole je tu izjemna, saj so otroci tam večji del dneva, ponekod tudi 15 let (kjer je vrtec pod okriljem šole).

Dr. Božidar Voljč, vodja zdravstvene gerontologije na Inštitutu Antona Trstenjaka, je spregovoril o etiki domoljubja, ki jo je razdelal na temeljne kamne: (1) Jezik – dr. Voljč meni, da smo danes verjetno najbolj ogroženi prav na področju jezika, saj kar voljno sprejemamo zunanje vplive. Slovenci stojimo in pademo z jezikom. Imeti bi morali mnogo močnejši urad za slovenski jezik, morda celo ministrstvo za slovenski jezik. Bolj pozorni bi morali biti na slovenski jezik v govornih medijih in na to, da bi otrokom v šoli privzgojili ljubezen do slovenskega jezika. Sprašuje se, kako poučujemo slovenski jezik, da ga ne marajo? (2) Država je po mnenju Voljča drugo področje, kjer bi se morali resno vprašati: kako se vedemo do nje, kako se o njej izražamo ('ta država'), ali ločimo med državo in vlado? (3) Državno samospoštovanje – v razmislek naj nam bodo vprašanja, koliko samospoštovanja je v nas do nas samih – ali se imamo za 'slovenceljne'? Ko prestopimo mejo, smo v prvi vrsti Slovenci, po vsakem od nas drugi prepoznajo narod.

Mag. Lidija Hamler, vodja dijaškega doma v Zavodu Antona Martina Slomška, je spregovorila o medgeneracijski vzgoji. Poudarila je nekaj izhodišč: spoštovanje človekovega življenja v vseh njegovih obdobjih, solidarnost, pot k drugemu (saj vsak sam ne more preživeti) ter odprtost za medgeneracijsko dimenzijo v šolstvu. Izrazila je zaskrbljenost, ker prejšnja Bela knjiga ni omenjala vzgoje v dijaških domovih.

Dr. Zdenko Kodelja s Pedagoškega inštituta je v svojem prispevku poudaril, da je Bela knjiga teoretična osnova in je njen osnovni problem glorificiranje zakona ter pomanjkanje vrednot v šoli.

Dr. Stanko Gerjolj, dekan Teološke fakultete, je poudaril vlogo pedagoga – ta mora postavljati vprašanja: "Če bomo spretno postavljali vprašanja, bodo mladi našli dobre odgovore." Dodal je še sporočilno mnenje 15-letnika: "Ko boste vi sebe 'zrihtali', bomo mi čisto v redu."

Mag. Jernej Pisk, prof. filozofije na Škofijski klasični gimnaziji v Šentvidu, je poudaril pomembno spoznanje, da je dijakom treba dati orientacijo, merilo za presojanje, drugače še vedno ne vedo, kaj je prav in kaj ne. "Problemi so drugačni, ljudje se pa nismo kaj veliko spremenili – še vedno hrepenimo po sreči, po miru. Klasična etika nam ponuja cilje. Spodbuja k dovršenosti človeka. Vključuje temeljno merilo: delaj dobro, izogibaj se slabega." Meni še, da s tem mlade rešimo moralnega nihilizma, saj ni vseeno, kaj delamo.

Dr. Magdalena Šverc, prof. didaktike na Teološki fakulteti, meni, da je splošen problem to, da pri družbenih predmetih nastaja mnenjski pouk. Najprej bi bilo treba mladim predstaviti dejstva, obdržati objektivnost. Opozarja, da se je vzgoje treba lotiti resno; tudi tu je treba vaditi, trenirati. Z uvedbo vzgojnih načrtov se načrtujejo tudi vzgojne dejavnosti.

Prihodnost šole v Beli knjigi

Razpravljavci tretjega dela so bili: dr. Miro Cerar, dr. Kristijan Musek, dr. Ivan Štuhec, Marijana Kolenko, Gordana Tekavčič ter Marjan Žveglič. K pogovoru jih je povabil dr. Dejan Hozjan.

Dr. Miro Cerar, doc. na Pravni fakulteti v Ljubljani, je poudaril, da je med otrokom in modrecem razlika le v času in prostoru, zato je treba otroke obravnavati skrajno resno in odgovorno, še posebej na področju etike. Meni, da bi morali dati otrokom najboljše učitelje, ki pa imajo na razpolago pomoč (misli modrecev), da otrokom ponudijo osnovo, na kateri bodo gradili. Predlaga, da se pri poučevanju etike učitelj osredotoči na 2 do 3 primere in jih globlje razdela. Čeprav učenec morda še ne razume vsega, bo z leti ozaveščal, kar je slišal in doživel.

Dr. Ivan Štuhec, prof. moralne teologije na Teološki fakulteti, je povedal, da je v obstoječi Beli knjigi zapisano, da mora biti izobrazba usmerjena k polnemu razvoju človekove osebnosti ter utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in svoboščin. Dejstvo pa je, da je bila "duhovni dimenziji človeka z obstoječo zakonodajo nadeta huda uzda", zato imamo generacijo, del katere so popolni analfabeti na tem področju. Dr. Štuhec meni, da smo ustanovili avtonomijo šolskega prostora

(naj bi bila brez religije in politike), s tem pa smo uvedli novo ideologijo, ki želi obvarovati javno, državno (to enači) pred zasebnim.

Dr. Kristijan Musek, direktor Inštituta za razvijanje osebnosti, meni, da v prihodnosti od te Bele knjige ni pričakovati veliko. Težavo vidi v tem, da ni resne raziskave na področju šole pri nas, na podlagi katere bi oblikovali nove smernice, izhodišča za novo Belo knjigo: "... zadnji dve leti sta bili izgubljena priložnost za razpravo; lahko pa se z novo Belo knjigo odpre priložnost za razpravo o šolski stroki, da se ozre v ogledalo ter pogleda, ali je oblečena ali naga."

Marijana Kolenko, ravnateljica OŠ Lava, Celje, je iz šolske prakse povedala, da se Bela knjiga premalo ukvarja z vsebino. Poudarila je, da je treba otrokom privzgojiti odgovornost, spoštovanje, solidarnost, delovne navade, sposobnost za dialog, jim dati znanje, vrednote. Pri tem je pomembna tudi odgovornost staršev, s katerimi je treba vzpostaviti zaupanje, spoštovanje, dobro komunikacijo, vsa ta izhodišča pa morajo biti nekje zapisana. Vse našteto vpliva tudi na učne rezultate: "Pogrešamo sistematično umeščenost vsebin etike. Dokler to ne bo sistematično urejeno (otroke usposobiti za odgovorno, samostojno življenje, za kritično razmišljanje), bomo težko dosegli imaginarno zastavljene cilje. Tu praktiki zaznavamo praznino: vse je prepuščeno nam, naši intuiciji ... učitelji potrebujejo smer, to se pričakuje tudi od nove Bele knjige."

Mag. Gordana Tekavčič, predstavnica staršev, je v svojem prispevku povedala, da se otroci najprej oblikujejo doma, nato v šoli; da pa učitelji za svoje delo potrebujejo smernice. Meni, da si morajo učitelji sami pridobiti spoštovanje, saj se mora najprej vsak človek sam spoštovati, šele potem ga bodo drugi.

Marjan Žveglič je kot ponazoritev, kako škodljiva je permisivna vzgoja oz. odsotnost vsake vzgoje, podal slikovit primer: "Kako to, da noben vrtnar ni prišel na idejo, da bi permisivno vzgajal svojo zelenjavo? Ker je vedel, da v tem primeru ne bo nič." Vprašal se je, kaj je z ljudmi, da smo prišli na to idejo. Pomanjkanje vrednot se odraža tudi v razslojevanju družbe, ki je vedno večje. Predlaga, da se nehamo deliti na leve in desne ipd., da uvedemo le eno delitev: ali nekdo laže ali ne; ali nekdo krade ali ne; ali je pripravljen sodelovati ali ne; ali priznava, da tudi 'naši' kdaj delajo napake, in ali je sposoben kritičnega pogleda nase oziroma obtožuje vedno samo druge. Na koncu je pozval še k pripravljenosti na dialog. Lepa beseda omogoča več možnosti za uspeh kot nasilje.

Foto: Janko Jarc

Nekaj opomb k posvetu in osnutku besedila Bele knjige

Aprila 2011 je bil dan v razpravo osnutek besedila Bele knjige. Iz povedanega na posvetu ter primerjave osnutka besedila Bele knjige je opaznih nekaj vrzeli. Naj jih omenim nekaj:

Vzgoja celostne osebnosti: Bela knjiga bi morala na vseh ravneh, še posebej pa v uvodnem delu, kjer so dana izhodišča, vključiti definicijo smotra vzgoje – spodbujanje celostno razvite osebnosti, da bi učencem omogočali skladen razvoj vseh razsežnosti.

Ker je ugotovljeno, da slovenski otroci dobijo mnogo manj kakovostnih informacij na področju etike in religije, pričakujemo predlog novosti v slovenskem šolstvu, da bodo učenci na tem področju primerljivi z evropskimi.

Učencem bi morali omogočiti odkrivanje vrednot, naravnih etičnih zakonitosti človeka, družbe in narave.

Vzgojni načrt v osnovni šoli je v osnutku besedila Bele knjige omenjen mimogrede. Bela knjiga bi mu morala posvetiti posebno poglavje, s smernicami za njegovo evalvacijo in razvoj.

Vzgojni načrt bi bilo dobro uvesti tudi na srednješolski ravni izobraževanja.

Medgeneracijsko sodelovanje je v osnutku besedila Bele knjige omenjeno le enkrat na osnovnošolski ravni. Toda glede na razvoj družbene strukture je to temelj (kakovostnega) preživetja družbe. Modro bi bilo, da bi se Bela knjiga za to zavzela.

Vzgoja v dijaških domovih v osnutku besedila Bele knjige ni omenjena. Vzgojitelji v dijaških domovih imajo razvito svojo pedagogiko. Tudi njihovo delo naj bo zabeleženo v Beli knjigi.

Učiteljski poklic je zahteven, zato je pomembno narediti najboljši nabor učiteljev za poučevanje in vzgajanje v slovenskih šolah ter jih v teku izobraževanja v tej smeri usposabljati.

Jernej Pisk je v prispevku poudaril, da je vzgoja temeljnega pomena: "Po Platonu je cilj vzgoje mlademu človeku privzgojiti čut za dobro." Želimo si, da bi bile slovenske šole pri tem uspešne. ■

Barviti triptih kalejdoskopskih sanj

Stane Kregar: Deček pod oblakom, 1970/71

✍ Milček Komelj

Stane Kregar je bil v neskončna obzorja zazrt, a tudi družbeno angažiran umetnik. Zato se v njegovi umetnosti prižigajo tudi podobe z odzivi na nemirna in usodna zgodovinska dogajanja v 20. stoletju (tudi na letos jubilejni Gagarinov polet v vesolje), nekatere pa se nanašajo tudi na stanja zbeganega in iščočega posameznika, še posebej doraščajočega otroka, ki v primežu neprimerne ali nikakršne vzgoje in sirenskim petjem vsakršnih omam blodi v svetu lepih, a lahko tudi strupeno nevarnih sanj.

Umetnost slikarja in duhovnika Staneta Kregarja je ustvarjalno izrazito svobodna, ne vzgojiteljsko katehetska, saj je zavezana le njegovemu ustvarjalnemu vzgibu, sproščeno oprtemu na dialog z najmodernejšo umetnostjo, zato v njej seveda ni kakih izrecno vzgojnih namenov ali namigov, če seveda odmislimo cerkveno 'dokumentarno' upodobitev sv. Dominika Savia med otroki s knjigami v rokah. (Bolj 'alegorično' podobo vzgoje je pred njim v nekdanjem ljubljanskem Akademskem domu simbolično upodobil ekspresionistični France Kralj s podobo rok, ki negujeta 'vzljubljeno' drevo, ter mogočnih dlani, ki ukrivljata še voljno železo, se pravi dojemljivega mladostnika.) Hkrati pa je bil umetnik že s svojim razumevanjem življenja in sočutno ter svetniško milo naravo, podobno kot Jakopič, gotovo tudi neke vrste neapodiktičen vzgojitelj, ker je vselej usmerjal k dobremu in ker je v umetnosti razkrival tudi človeške podzavestne vzgibe ter doumeval človeka v njegovih večnih dilemah in vsakršnih sanjah ter celo s tem, ko je slikal predvsem njegovo lepoto oziroma vsaj bolj prikrito razkrival tudi tegobe tedanjega sveta, ki se vse bolj intenzivno nadaljujejo tudi v naše čase.

Kregar je kot ustvarjalni 'božji človek' tudi najtemnejše, nasilniške in mučeniške pojave na svetu prikazoval skozi speve lepote, težeče k večni harmoniji, torej na izrazito estetski ravni, kot bi se mu vse zemeljsko prikazovalo skozi mavrično utripanje nebesnih oblakov, blago zvenenje spevnih linij in izrazno žarenje živih barv. Več kot ubrano je z veliko ljubeznijo slikal Sveto družino, polno miline in dobrohotnega delovnega sožitja, kakršno naj bi ožarjalo tudi idealno zemeljsko družino, sam pa je svojo človeško 'družino' vzgajal le tako, da se je odprl stanju sveta, a je pri tem že s svojo sámo ustvarjalno naravo vzbujal upanje, pa tudi vero in ljubezen.

V zadnjem ustvarjalnem obdobju je večkrat razumevajoče prislikal tudi položaj doraščajočih otrok z glavo v oblakih, tudi izrecno nekdanjih hipijev, in se je skozi svoje razumevanje življenja prepustil lepotam in nevarnostim njihovega sveta, zazrt v doživljanje sanj, ki jih je že v svoji nadrealistični mladostni dobi slikal tudi v njihovi krčevitosti. To dojemljivost pa je posebej prenovil v času, ko je bil po sredi šestdesetih let 20. stoletja v zgodovini slovenske (in tedanje jugoslovanske) umetnosti prepoznan kot napovedovalec nove figuralike (že pred vojno pa je obveljal za prvega nadrealista ter po njej za prvega pomembnega abstraktnega slikarja). To figuraliko in segmente iz konkretnega, realnega dogajanja je v skladu s svojim ustvarjalnim principom slikovito naselil v oblake svoje domišljijske fantastike, a je pri tem prikazal temačni svet v njegovih vsakršnih, tudi moralnih dilemah, vendar zaupajoč v višje svetove, ki se lahko gledalca tudi globlje dotaknejo ali ga ozaveščajo in mu poklanjajo svetlobo upanja že s sámo harmonično lepoto.

Takó je v jedru navideznega triptiha, torej po izvoru oltarne kompozicije, dojet tudi Kregarjev deček pod oblakom. V svoji temini je zamejen v organskih neprodušnih obrisih, kot bi bil ujet v 'dresu' sodobnega tehniziranega sveta, a je hkrati živ, četudi kot

velika nejasnost in skrivnost. Njegova postava, segajoča s škornjem v levi pol 'triptiha', je s svojim 'anatomskim' temnim oblakom ob vsej realnosti videti že kar fantastična, enako kot celotna, prek vse slike raztezajoča se slikovito razčlenjena slikarska panorama, ki je v bistvu podoba dečkovega doživljanja, njegovih sanj. Ta v ploskev razgrnjena sanjska pokrajina se razteza v ritmičnem razponu arabesknih barvnih oblik, ki segajo med kozmos in zemljo, in enakomerno utripa v barvni živahnosti in obrisih, ki vključujejo v barviti sklop svojega sanjskega življenja tudi znakovno navzočnost konkretnih elementov, razpetih med svet predmetov in med planetarne ter svetlobne pojave kozmičnih daljav.

Iz ognjevite rdečine se kot na naslikani tapiseriji izvijajo arabeske oblakov in zelenih zvrtinčenih obzorij, v desnem krilu 'triptiha' pa se nad poetičnimi sinjimi čolni razpira bel cvet, pretkan z mehurčki potujoče sinjine, ki je v resnici razprto padalo, katerega vrvice se kot cvetlična stebla spuščajo h kljunu čolna, nad obzorji pa se med progami temine svetijo planeti, ki si skozi muzikalno vzorčasto celoto ritmično odpevajo oblike in barve, ter ognjena in zlata svetloba in lirična sinjina. Samotni deček pod oblakom, v katerem mu je izginila (ali se mu je vanj spremenila) nevidna glava, pa je prepuščen samemu sebi in zapeljivostim sveta ter hkrati klicu Kregarjeve ustvarjalne lepote. Vse do vratu je potopljen v skrivnostnost njegove umetnine, kot bi ga vsevidni slikar ugledal med procesom neznane metamorfoze, ko je v naročju prividov izgubil lastno obličje in ga s svojimi kalejdoskopsko razčlenjenimi odmevi usmerja na vrtljivem stolu vabljivi klic zemlje in neba. A umetnik pušča hkrati vse odprto, zaupajoč nepredvidljivim poletom cvetličnih padal in pesniških čolnov, kot bi še vedno, kot nekoč v mladosti, ves uročen zrl v ognjevite nemirne sanje, skozi katere se prebuja in prečiščuje ali intenzivira skrita resničnost, ki je lepa tudi v nevarnosti, ker jo nežnemu umetniku samodejno oživlja svetli, vselej nemoralistično razumevajoči in ponotranjeni, poetično ustvarjalni, izrecno umetniški pogled. ■

Slepi in slabovidni učenci v večinski šoli

✍ Franci M. Kolenec

Vzela dežnik sem in palico belo
dež je lil na premraženo mesto.
"Lahko pomagam?"
si me vprašal,
preden sem stopila na cesto.
(Ljubezen na prvi dotik: Aksinija Kermauner)

"Psihosocialni in psihomotorični razvoj slepega ali slabovidnega učenca (v nadaljevanju: otrok) potekata po enakih zakonitostih in po enakih stopnjah kot pri videčem otroku. Razlike nastanejo le v pojavnih oblikah posameznih stopenj, morebitnem medsebojnem prekrivanju in prepletanju ter seveda v hitrosti njihovega pojavljanja"
(Kobal Grum D., Kobal B., 2006).

Kdo so slepi in slabovidni otroci

Slepi in slabovidni otroci imajo okvaro vida, očesa ali okvaro vidnega polja. Slaboviden otrok ima ostrino vida od 0,10 do 0,05 ali zožitev vidnega polja. Glede na slabovidnost se razlikuje:

- zmerno slaboviden otrok ima 10% do 30% vida in dela v šoli po metodi za slabovidne,
- težko slaboviden otrok, ki ima od 5% do 9,9% preostalega vida.

Slepi otrok ima ostrino vida manj od 0,05 do 0,02 ali zoženost vidnega polja okrog fiksacije točke na 5 ali 10 stopinj ne glede na ostrino vida oziroma ostrino vida manj od 0.02 do zaznavanja svetlobe ali zoženosti vidnega polja okrog fiksacije točke do 5 stopinj ne glede na ostrino vida oziroma ostrino vida 0 (amaurosis). Glede na slepoto se razlikuje:

- slepi otrok ima 2 % do 4,9 % vida in prepozna z vidom manjše objekte na 1-2 metra,
- slepi otrok z minimalnim ostankom vida ima 1,9 % vida, vidi sence, obrise večjih objektov, predmete v velikosti prstov prepozna do razdalje 1 metra,
- popolnoma slepi otrok, ki mora v vsakdanjem življenju uporabljati ostala čutila.

Vzgoja in izobraževanje slepih in slabovidnih otrok poteka po izobraževalnem programu s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, kar pomeni šolanje v večinski šoli ('redni šoli'). Ta program omogoča slepemu in slabovidnemu otroku izobraževanje v znanem okolju in življenje v družini ter s tem naraven potek čustvenega razvoja in socialne vključenosti.

Pogoji za učenje

Za uspešno vzgojno izobraževalno delo so zelo pomembni pogoji, ki jih je treba zagotoviti pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega procesa.

1. Prilagoditev prostora

Slepi in slabovidni otrok potrebuje prilagoditev šolskega prostora, ki izhaja iz stanja otrokovega vida:

- **Razsvetljava:** slepi in slabovidni otrok potrebuje primerno osvetlitev delovnega prostora (dodatna osvetlitev), ki se ne blešči. Pri osvetlitvi izhajamo iz stanja otrokovega vida.
- **Delovno mesto otroka v razredu:** slepemu in slabovidnemu otroku je treba zagotoviti ustrezen sedež v učilnici – v bližini table in učitelja. Miza naj bo dovolj velika za odla-

ganje pripomočkov. Miza naj ima možnost dviga delovne površine. Po možnosti naj ima omaro za odlaganje in shranjevanje učbenikov, pripomočkov itd.

> *"Ne slepota, temveč odnos drugih – tistih, ki vidijo, je breme, ki ga je težko nositi!" (Hellen Keller)*

- **Prilagoditev šolskega prostora:** slepi in slabovidni otrok naj ima označen prostor v garderobi, jedilnici in v prostorih, kjer poteka vzgojno-izobraževalno delo. Pozorni moramo biti na nevarne ovire v prostorih, predvsem na odprta vrata, omare, na tleh ležeče šolske torbe, na različne predmete na hodnikih itd. Za orientacijo slabovidnemu otroku pomagamo s kontrastno obarvanimi robovi stopnic, vogalov, vrat, stebrov ipd. Za slepega otroka je treba v obliki reliefnih nalepk ali braillovih oznak označiti nadstropja šole, napise na učilnicah ipd. Za pot v šolo in gibanje po šoli je treba slepega otroka naučiti orientacije in mobilnosti. Šola mora poskrbeti tudi za prostor za izvajanje dodatne strokovne pomoči.

2. Didaktični pripomočki in oprema

Slabovidni in slepi otrok potrebuje prilagojene učbenike in didaktične pripomočke:

- **Učbeniki, delovni zvezki in dodatna gradiva:** slabovidni otrok naj uporablja učbenike, delovne zvezke, dodatna gradiva v prilagojeni tehniki – povečan tisk, fotokopije v povečavi, posnetki v zvočni tehniki. Bleščeči papir naj se ne uporablja, zapisi naj bodo dovolj veliki ter z ustrezno kontrastno podlago. Slike naj bodo jasne, kontrastne, razločne in zemljevidi ustrezno označeni. Primerna je elektronska oblika, predvsem za gradiva, ki jih lahko v skladu z individualnimi potrebami povečajo. Pisala morajo biti ustrezno zadebeljena, puščati morajo intenzivno sled, ki mora biti razločno vidna (flomastri, označevalci). Pozorni moramo biti pri zvezkih, da se papir ne blešči in da so črte dovolj vidne. Povečava se prilagaja individualnim vidnim sposobnostim, ki pa morajo biti razločne in pregledne.
  Če imamo slepega otroka, moramo zagotoviti učbenike in ostala pisna gradiva v braillovi pisavi (papir je debelejši), v zvočni ali elektronski obliki. Priporočljivo je, da ima otrok dva izvoda – enega za šolo, drugega za doma. Otrok potrebuje tudi prilagojene didaktične pripomočke – tipne zemljevide, reliefe, makete, modele ipd.; oblike, ki jih je mogoče zaznati tipno. Uporablja se tudi folija za pozitivno risanje, prenosni računalnik (po možnosti z braillovo vrstico), braillov pisalni stroj, geometrijski pribor in pribor za merjenje z braillovimi označbami. Učbeniki, dodatna gradiva, učiteljeva razlaga in izvlečki učne snovi so lahko posneti v kasetni tehniki. Uporabljati je mogoče tudi druge zvočne ali elektronske vire.
- **Optični pripomočki:** glede na stanje otrokovega vida slepi otrok uporablja očala, kontaktne leče, teleskopska očala, teleskop, različne lupe (elektronske) in povečala (elektronske).

Foto: Nataša Pezdir

- **Računalniška oprema in elektronski pripomočki:** slabovidni otrok potrebuje kakovostni barvni zaslon večje velikosti z multimedijsko opremo, program za povečavo, optični čitalec, sintetizator govora. Slepi otrok potrebuje računalnik z braillovo vrstico in program za zvočno sintezo. Uporablja se tudi elektronski braillov pisalni stroj, prenosna beležnica za zapisovanje informacij v braillovi pisavi, pri matematičnih operacijah in računanju tudi govoreči kalkulator.
- **Ostali pripomočki:** slepi in slabovidni otroci lahko uporabljajo braillove in zvočne ure, braillove metre, termometre, kompase, braillove tehtnice, različne merilce, prilagojene družabne igre ipd.

3. Vloga strokovnih delavcev na šoli pri izvedbi in načrtovanju vzgojno-izobraževalnega procesa

Vsi, ki delajo s slepim in slabovidnim otrokom, morajo biti seznanjeni s stanjem vida otroka in potrebujejo dopolnilno znanje o poučevanju slepih in slabovidnih otrok. Strokovni delavci načrtujejo in izvajajo vzgojno-izobraževalni proces v skladu s prilagojenim programom in z individualnimi prilagoditvami. Izvajajo dodatno strokovno pomoč po odločbi o usmeritvi, praviloma tiflopedagog oziroma usposobljen strokovni delavec z dodatno usposobljenostjo. Vloga svetovalnega delavca je, da usklajuje sodelovanje med člani strokovne skupine za pripravo, spremljanje in evalvacijo individualiziranega programa, sodeluje z ostalimi strokovnimi delavci in starši otroka, vzpostavi stik s strokovnjaki iz drugih ustanov. Ravnatelj imenuje strokovno skupino za pripravo, spremljanje in evalvacijo individualiziranega programa, zagotoviti mora ustrezne materialne in kadrovske pogoje za doseganje optimalnega razvoja.

- **Organizacija časa:** slepi in slabovidni otrok potrebuje več časa za branje in pisanje ter druge dejavnosti, zato mu je treba zagotoviti dovolj časa, da ni v časovnem pritisku. Pri podajanju učnih vsebin je treba zagotoviti sistematičnost in nazornost ter dovolj časa za predelovanje informacij. Podaljšan čas potrebujejo pri utrjevanju,

preverjanju znanja in pri pisnem preverjanju.

- **Poučevanje in učenje:** pri slepem in slabovidnem otroku je treba izhajati iz psihofizičnih značilnosti in sposobnosti otroka. Zagotoviti je treba individualiziran pristop, stimulativno okolje in spremljanje usvojenih vsebin. Učno snov je treba po potrebi deliti na manjše vsebinske enote, v proces učenja pa vključiti vse percepcijske sposobnosti otroka. Celoten vzgojno-izobraževalni proces je treba graditi na pozitivnih pričakovanjih.
- **Metodično-didaktično podajanje učne snovi:** podajanje, prikazovanje učne snovi mora biti sistematično, nazorno, natančno, razločno. Treba je kombinirati različne metode poučevanja, govor naj bo dovolj glasen in razločen. Slepemu in slabovidnemu otroku je treba omogočiti primerno bližino opazovanega predmeta, jim omogočiti otip predmeta in natančen opis. Omogočiti jim je treba uporabo vseh ustreznih pripomočkov: lupe, povečala, monitorji, predhodno posneto gradivo, poslušanje gradiva s pomočjo kaset, fotokopirano gradivo, gradivo v braillovi pisavi, reliefne skice; uporabijo naj metode, ki omogočajo oblikovanje predstav na osnovi tipa. Uporabljajo naj gradiva v povečanem tisku oziroma v drugi ustrezni tehniki glede na stanje otrokovega vida in tista didaktična sredstva in pripomočke, ki jih je mogoče zaznavati z drugimi čutili. Tabla naj bo suha in čista, zapisi na njej dovolj veliki in kontrastni. Pri športni vzgoji je treba upoštevati oftalmologova navodila glede diagnoze in prognoze otroka, je pa za slepega in slabovidnega otroka športna vzgoja nujno potrebna.
- **Preverjanje in ocenjevanje znanja:** slepi in slabovidni otrok mora na koncu izobraževanja doseči sprejete standarde znanja. V individualiziranem programu se opredeli posebnosti pri preverjanju in ocenjevanju znanja. Usvojeno znanje se ugotavlja tudi s sprotnim preverjanjem znanja. Uporabljajo se načini, ki so prilagojeni posameznikovim zmožnostim otroka. Ogibati se je treba miselnih vzorcev, nejasnih slik in nalog, pri katerih je treba povezovati različne zapise ipd. Zagotoviti je treba ustrezno prilagojeno tehniko za slepega in slabovidnega otroka. Preverjanje znanja naj bo sprotno, da tako ugotovimo morebitne težave pri učenju in jih z dodatno strokovno pomočjo lahko odpravimo. Vsebine, ki jih otrok zaradi vida ni zmožen usvojiti, je smiselno izločiti iz ocenjevanja znanja in jih nadomestiti s tistimi, kjer se lahko pokažejo otrokove sposobnosti. Upoštevati je treba zaznavne in komunikacijske sposobnosti slepega in slabovidnega otroka.

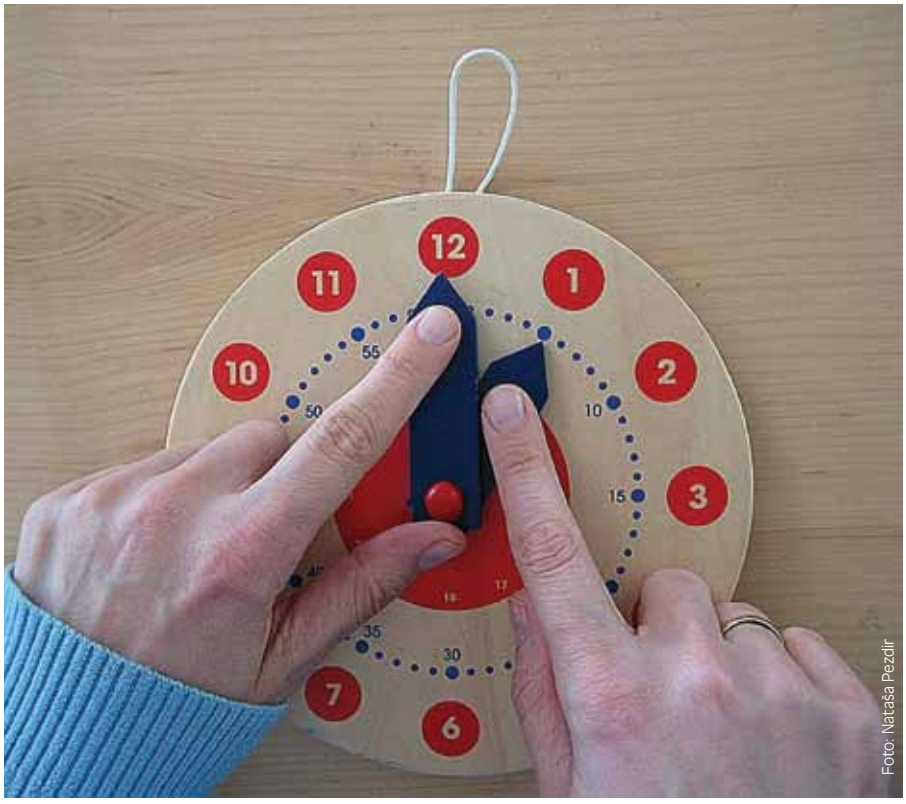

Foto: Nataša Pezdir

Pomoč literature

Strokovnim delavcem na področju vzgoje in izobraževanja slepih in slabovidnih otrok sta na razpolago dva zelo kakovostna priročnika, ki sta nastala na podlagi dolgoletnih delovnih izkušenj s slepimi in slabovidnimi otroki: Murn Tatjana: *Kaj piše na tabli? Ne vidim prebrati*, 2002 in Brvar Roman: *Dotik znanja: Slepi in slabovidni učenci v inkluzivni šoli*, 2010.

Oba priročnika sta namenjena vsem strokovnim delavcem v naših vzgojno-izobraževalnih ustanovah, ki poučujejo slepe in slabovidne otroke. Tam boste našli marsikateri odgovor ter tako odpravili morebitni strah, s katerim se soočate pri delu s slepim in slabovidnim otrokom. ■

Viri

Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami, Ur.l., št. 54, 6. 6. 2003, str. 6363.

Navodila za izobraževane programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devetletno osnovno šolo, Ljubljana 2003

Murn, Tatjana (2002): *Kaj piše na tabli? Ne vidim prebrati.* Priročnik za načrtovanje in izvajanje pouka s slepim ali slabovidnim učencem. Škofja Loka: CSS.

Brvar, Roman (2010): *Dotik znanja: slepi in slabovidni učenci v inkluzivni šoli.* Ljubljana: Modrijan.

Kobal Grum, Darja (ured.), Kobal, Barbara (ured.) (2006): *Zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje slepih in slabovidnih v Sloveniji.* Ljubljana: DEMS.

Kobal Grum, Darja (ured.), Kobal, Barbara (ured.) (2009): *Poti do inkluzije*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Padežnik, Stane (ured.) (2000): Ustvarjalnost ne pozna teme: življenjske zgodbe nekaterih najbolj uspešnih slepi in slabovidnih Slovencev. Ljubljana: Past.

Moda in modne zapovedi

3. del

✍ Matevž Grenko

Objavljamo tretji del razmišljanja o modi in njenih zapovedih. V prvem delu (Vzgoja 47) smo obravnavali prvo modno zapoved (koristnost in/ali pomen izdelka). V drugem delu (Vzgoja 48) smo pisali o drugi (biti potrošnik oz. porabnik) in tretji modni zapovedi (imeti idealno telo). Sedaj se bomo posvetili četrti, ki se posveča medijem.

Četrta modna zapoved: Na krilih medijev

O modi lahko začnemo govoriti šele v ozkih družbenih okvirih v urbanih središčih 18. stoletja. Takrat se je tudi rodil fenomen javnega mnenja o tem, kaj je moderno in kaj modno. Z izboljšano komunikacijo se je moda selila tudi v druge dele sveta. Tako je postala moda, podobno kot javno mnenje, globalni pojav. Danes je moda v središču globalizacije, skupaj s športom in glasbo.

Medijska globalizacija mode

Če pojem medijev razčlenimo, potem je razlikovanje med t. i. tiskovnimi mediji in elektronskimi mediji izjemno pomembno. Odločilna razlika med tiskom in elektronskimi mediji je v tem, da pisanje in branje ne moreta obstajati brez volje udeležencev in njihovega sodelovanja. Tiskani časopisi se razvijajo v smeri predstavitve ozadja posameznih novic, saj se sveže informacije hitreje dobijo na spletu, televiziji ali mobilnem telefonu. Časopisni založniki so danes v prvi vrsti ponudniki interesnih vsebin, med katere v ospredje sodijo tudi modne vsebine. Svetovno znani finski sociolog opozarja, da je edini problem v globaliziranem sistemu v tem, kako spodbuditi ljudi z različnim imidžem, da bodo kupovali in uporabljali isto blago ter s tem vzdrževali in ohranjali iste potrošniške obrazce. Tisto, kar je na začetku prisvajanja mode videti kot različnost, se na koncu spremeni v njeno skrivno uniformiranost

Foto: A.J.

(Prim. Gronow, 2000). Da podkrepimo Gronowo trditev, vzemimo v precep modne časopise. Pri njih igrajo pomembno vlogo naslovnice. Vemo sicer, da ne bi smeli vsebine časopisa ali revije soditi le po naslovnici, a vendar to počnemo. Za naslovnice modnih časopisov tako velja nenapisano pravilo, da ne smejo nikoli biti kot plakat. Najboljše naslovnice naj bi bile tiste, ki ne posnemajo besedila, ampak opazovalca navajajo, da razvozla simbole (znake) in alegorije (prispodobe), ki jih prinašajo skrivna sporočila mode.

Tej vsenavzočnosti tiskanih medijev se kot nadaljnja značilnost pridruži elektronska prepletenost, ki nastopa v svetovnih razsežnostih. In prav v elektronskih medijih se najbolj nazorno kaže globalizacija mode. Moda prek medijev komunicira z množico, pri čemer množica ni v položaju, da bi bila organizirana, dejavna in enakopravna udeleženka tega procesa. Resda pri elektronskih medijih prihaja do interaktivnosti, vendar brez stika iz 'oči v oči'. Pojem mode je zato tesno povezan prav z novimi mediji, ki so modi zagotovili tisto, kar je za sodobno pojmovanje mode bistveno: hiter prenos informacij ter globalnost. Šele s pomočjo novih medijev lahko določen stil mode postane moderen, saj se lahko bliskovito razširi po vsem svetu.

Modna sporočilnost medijev

1. Sporočilnost fotografije

Da bi neko fotografijo lahko obravnavali kot modni vir, je že ob pridobivanju treba poskrbeti za dokumentiranje vseh podatkov, ki so z njo povezani, in dojeti kontekst, v katerem je nastala. Fotografije same po sebi ne morejo razložiti ničesar, so pa neizčrpno vabilo k sklepanju, špekuliranju in fantaziranju. Sporočilnost fotografije obravnavamo samostojno, čeprav se zavedamo, da po naravi stvari fotografija spada med vizualne medije. Da smo ravnali prav, dokazuje naslednji citat: "Za modnega fotografa ni dovolj, da le posname oblečeno ali slečeno telo, kot da bi bila fotografija namenjena za v katalog, temveč mora v gledalcu zbuditi željo, čustva, reakcijo in zajeti kontekst časa. Zato nekateri modni fotografi postanejo soustvarjalci modnih trendov" (Gruden Dannenberg, 2004: 52)[1]. Navedeno besedilo nam z umetniškim izrazjem sporoča, kako se človekovo zavedanje svoje celostne podobe lahko kakovostno izrazi zgolj in samo skozi fotografijo.

Koristen vir modnih fotografij so med drugim reklamne fotografije iz različnih obdobij, ki nam govorijo o pogledu oglaševalcev na življenje tistega časa. Modne fotografije lahko vsebujejo tudi kakšna skrita sporočila, ki pa jih je težje razkriti. Na modnih fotografijah lahko opazujemo, kako je neka oseba oblečena, kakšno frizuro ima, kaj ima na glavi, kakšen je njen nakit, ličenje, okus, tkanina, iz katere je obleka itd. Iz tega lahko razberemo, kakšna je moda tistega časa ali stil oblačenja pri različnih slojih prebivalstva. O vsem tem pove fotografija veliko več kot umetniška slika ali beseda.

2. Vizualna in internetna sporočilnost

Vizualni mediji, podobno kot modna industrija, temeljijo na želji občudovati in biti občudovan. Ko gledamo film, se še zavedamo, da gledamo fikcijo, že pri gledanju videa pa smo prepričani, da gledamo realnost. Medtem so vizualni mediji že prerasli v naslednjo stopnjo, to je v simulacijo – v novo medijsko virtualno realnost. Ta nam sedaj vsiljuje vzorce in stereotipe, hkrati pa nam nastavlja zrcala, ki naj nam pomagajo pri prepoznavanju samega sebe. Naš nadzor nad vizualnimi mediji je vedno manjši in naša identiteta je v svetu virtualne simulacije vedno bolj ogrožena. Prav zato je pomembno, da vizualne medije poznamo in razumemo njihovo sporočilnost. Vizualni mediji nam sporočajo, da današnja izbira modnih stilov ni toliko zasluga razmaha tekstilne ali kozmetične industrije, pač pa je rezultanta ogromne količine vizualnih informacij. Zato se postavlja vprašanje, kako sporočiti svojo modno pripadnost: Ali je sploh mogoče urediti našo modno podobo tako, da bodo drugi v njej prepoznali naše lastnosti, želje in status? Ali pa je res, da že vsak naš modni dodatek spominja na podobo, ki izvira iz vizualnih medijev? Prav ta možnost posnemanja modnih podob je postala poglavitno gonilo napredka vizualnih medijev.

Raziskave iz obdobja uvajanja internetnih storitev so pokazale, da osnovni socialni stiki človeka na račun računalniške opreme in digitalnega videa prispevajo k njegovi družbeni izolaciji. Ljudje, ki upravljajo z elektronskimi aparati, se pogosteje izogibajo stikov z ljudmi. Prav tako se tisti, ki intenzivno delajo z računalniki, pogosteje razvezujejo oziroma so samski (Prim. Flere, 2003). Raziskave predlagajo, da bi lahko to 'elektronsko' obsedenost zmanjšali z bolj uravnoteženim načinom življenja. Po podatkih pionirja raziskovanja s področja novih trendov komuniciranja je imela elektronska pošta velik pomen pri obredih dvorjenja mladostnikov. Zaradi bojazni pred osebno doživeto zavrnitvijo fantje iz skandinavskih in tudi drugih držav, ko zaprosijo za zmenek, najraje uporabijo e-pošto. Fant pošlje dekletu svoje pozornosti prazno sporočilo ali pa nekaj neobvezujočega, na primer: "Dober žur je bil včeraj." Prejemnica lahko pobudo prezre, lahko pa se nanjo odzove in s tem sporoči zanimanje. S pomočjo raziskav so opazili, da mlajši mladostniki včasih s kom 'hodijo' samo prek elektronske pošte (Rheingold, 2004). Danes sicer mladostniki za te namene uporabljajo MSN ali Facebook, vsebina njihovega spletnega sporočila pa ostaja nespremenjena.

3. Sporočilnost klubske scene

Zgodbe o modi in modnih smernicah se po navadi pričnejo na modnih stezah znanih ustvarjalcev. Klubska scena pa zgodbo o modi nadgrajuje. Številni svetovno znani modni kreatorji so našli svojo inspiracijo v klubski sceni. Sodobna klubska scena je spoj mode, svojevrstnega bivalnega okolja, estetike in načina življenja, ki se s pomočjo medijev močno širi v vsakdanje življenje. Mediji sami lahko krojijo določene modne smernice in so hkrati člen, prek katerega pride do razpršitve mode v vse življenjske sfere. Zanimanje medijev za klubsko sceno je v stalnem porastu. V zadnjem času medijski interes za klubsko sceno narašča tudi v Sloveniji, še posebej, odkar je na oblasti levi politični pol. Skladje med določeno politično usmeritvijo in mediji se pri nas zrcali tudi skozi prizmo klubske scene. V klubih so poleg stilistov, frizerjev, fotografov in drugih modnih delavcev prisotni vsi, ki se tako ali drugače prepoznajo v klubski sceni. Mednje po navadi sodijo tudi bolj ali manj pomembni politični veljaki in veljakinje. Njihov cilj klubskega druženja je izoblikovanje ustrezne podobe v javnosti. Modni trg je namreč neusmiljen in je tudi pri politikih usmerjen na potrošnjo podob, ki so v določenem trenutku 'in' ali pa 'avt'. Naloga politika in še posebej političarke je, da svojo zastarelo podobo pravočasno zamenja z novo in svežo. Navkljub vsemu, pa se pogosto zgodi, da je video podoba celo boljša od originala. ■

Literatura

Flere, Sergej (2003): *Sociologija*. Maribor: Pravna fakulteta.

Gronow, Jukka (2000): *Sociologija okusa*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Gruden Dannenberg, Ana (2004): *Medijske podobe: kalejdoskop stila in mode*. Ljubljana: UMco.

Rheingold, Howard (2004): *Ne-vidne množice: horizontalne združbe, trenutne skupnosti in mobilna plemena* . Ljubljana: Vale-Novak.

Opomba

1. Na naši šoli smo pred časom izdali modni katalog na petdesetih straneh. Vsi, ki so ta katalog prejeli, so v en glas izpostavili dve značilnosti: (1) da jih je na prvi pogled najbolj pritegnila podoba naslovnice kataloga in (2) da je bila sporočilnost fotografij v katalogu bistveno večja od spremljajočega teksta.

Socialni praktikum

Za dijake Škofijske klasične gimnazije

✍ Lily Schweiger Kotar

Vzgojna pot na Škofijski klasični gimnaziji med drugim predvideva tudi dijakovo spoznavanje socialne okolice, učenje socialnih veščin in krepitev osnovnega človeškega čuta do soljudi. Zato je razvojni tim gimnazije skupaj s profesorico, ki vodi prostovoljstvo na šoli, letos prvič organiziral t. i. socialni praktikum za vse dijake drugih letnikov.

Ljudje, ki ne morejo živeti kot ostali, imajo pa podobne želje

Socialni praktikum je potekal tri dni (19.–21. 1. 2011), od katerih so dijaki dva dneva preživeli v različnih ustanovah, ki skrbijo za otroke in starostnike s posebnimi potrebami. Nenazadnje so bili ti trije dnevi tudi lepa priložnost za poklicno usmerjanje v smislu spoznavanja različnih poklicev, katerih skupni imenovalec je delo z ljudmi.

Prvi dan je potekal na šoli, delo pa je zaznamovalo uvodno pričevanje vrstnice na invalidskem vozičku, ki je ugotavljala, da je drugačnost v 21. stoletju še vedno tabutema. V osebni izpovedi svojih občutij je bila najmočnejša. Takole pravi: "Včasih se počutim, kot da že vse življenje živim v domu za ostarele, daleč proč od dogajanja. Hudo je in iz tega ne vidim izhoda. Takrat se pogledam v ogledalo in vame zre živahna šestnajstletnica, ki mi govori: 'Pojdi, uživaj svoje življenje, kajti to je tvoja edina priložnost, druge ne bo.' In dam ji prav. Vedno mi bodo ostali lepi trenutki in zadovoljstvo, če to storim. Tudi če sem drugačna. Vendar se sama ne bi poimenovala tako. Sem mladenka, s katero se je poigrala usoda, vendar si vseeno želim uživati življenje."

Delavnice, ki so sledile, so opremile dijake z osnovnim znanjem o osebah, ki naj bi jih srečevali v prihodnjih dneh. Pogovarjali so se tudi o tem, kaj lahko mladostnik da takim osebam. Sledila je še predstavitev ustanov, ki so jih večinoma pripravili njihovi predstavniki.

Drugi in tretji dan sta potekala v različnih ustanovah. Prijazno so nas sprejeli: Univerzitetni klinični center Ljubljana, Center za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič (enote Draga, Dom in dnevni center Šiška ter Dnevni center Fužine), Dom starejših občanov Šiška, Center starejših Trnovo, Dom starejših občanov Preddvor-Naklo, Dom upokojencev Center (enoti Tabor, Poljane), Dom Janeza Krstnika v Trnovem, Zavod sv. Martina v Srednji vasi v Bohinju, Mladinski dom Malči Beličeve, Azilni dom Vič v Ljubljani, Vincencijeva zveza dobrote – Dnevni center za brezdomce.

Dijaki so se srečali z invalidnimi, duševno prizadetimi otroki ali bolnimi otroki, ostarelimi, mladimi iz socialno ogroženih okolij, prebivalci azilnega doma in brezdomci. Odzivi dijakov in profesorjev ter osebja in prebivalcev ustanov so bili izredno spodbudni. O tem še največ povedo vtisi dijakov, ki so jih pisali v dnevnik socialnega praktikuma:

(...) Bila sem navdušena nad tem, kako malo je treba, da lahko pomagaš drugim, in kako veliko lahko pridobiš.(...) Če mi bo le čas dopuščal, bom prihodnje leto postala prostovoljka. (Lija je obiskala Mladinski dom Malči Beličeve.)

Imela sem se odlično. Vsekakor pa je to izkušnja, ki je ne bom pozabila. (Neža je obiskala DSO Tabor.)

(...) Moram reči, da so mi ti dnevi pomagali pri lažjem razumevanju ljudi, in menim, da bi to morali ponoviti vsako leto. (...) Menim, da izkušnje, ki si jih naberemo ob teh ljudeh, velikokrat odtehtajo tudi kakšno učno snov. (Kristjan je obiskal Center starejših Trnovo.)

Lahko je govoriti o pomoči. Zato cenim, da nam je šola omogočila, da stopimo v akcijo. Želim si, da bi se v težkih trenutkih spomnila na te ljudi, te tri polno preživete

dneve. Tudi če nimaš materialnih dobrin, imaš kaj dati – svoje srce. Spoznala sem, da imam čudovito življenje in da življenje lahko gledam z odprtimi očmi. (Kaja je obiskala azilni dom.)

Pridobili smo vsi

Najbolj razveseljivo je, da so dijaki potrpežljivo in vztrajno premagovali zadrege ob prvih stikih z ljudmi in jih iskreno poskušali spoznavati kot njim enake osebe, le z drugačnimi zmožnostmi in potrebami. Postali so bolj pozorni do soljudi, pa tudi do lastnih odzivov in občutij.

Dijaki in profesorji ugotavljamo,

Foto: arhiv Lily Schweiger Kotar

da je takšnih vzgojnih vsebin, ki bi spodbujale razvoj socialnega čuta, in dejavnosti, ki bi širile tovrstna obzorja, v programu obveznega izobraževanja premalo. A storjen je bil prvi korak, ki obeta nadaljevanje in nadgradnjo začetega.

Za konec sem izbrala utrinek iz zapisa dijakinje Maruše, ki je obiskala Dom starejših občanov Poljane: *Neka gospa je praznovala 89. rojstni dan. Gospod zraven nje ji je čestital, čeprav je to od njega terjalo kar precejšen napor. Ko ji je dal roko, je gospa rekla: "Joj, vi imate pa tako mrzle roke ... pa tako toplo srce!"* ■

To sem jaz, to si ti

✍ Lidija Slana

Smo skupina otrok iz Vrtca Vrhnika, starih od 3 do 5 let. Januarja 2010 smo dočakali nov vrtec in takrat se je oblikovala tudi naša skupina. Nekaj otrok je bilo prvič v vrtcu, nekaj jih je prišlo iz drugega vrtca. Ker smo bili nova skupina, smo se usmerili predvsem na področje razvijanja pozitivnih medsebojnih odnosov.

Kako smo začeli?

Pomembno se nam je zdelo, da bi spoznali življenje v vrtcu, začeli delovati kot skupina, si ustvarili ugodno ozračje v oddelku. Vzgojiteljici sva želeli, da se otroci začnejo zavedati sebe in drugih, različnosti, da se počutijo kot del skupine, da razvijamo pozitivne medsebojne odnose ter primerno rešujemo nesporazume in spore.

S pomočjo socialnih iger in ostalih dejavnosti smo začeli spoznavati drug drugega. Otroci so se delili v skupine in iskali igralne prijatelje. Naloga je bila še težja, ker trije otroci niso govorili slovensko, eden je tudi zelo malo razumel. Zato so se ti otroci združili, komunicirali v svojem jeziku ter si pomagali. Ostali smo sprejeli njihovo drugačnost in se tako učili različnosti ter spoštovanja druge kulture.

Cilji

Izpeljali smo daljši tematski sklop To sem jaz – to si ti z glavnim ciljem, da spoznavamo samega sebe in druge. Iz tega so sledili naslednji cilji:

- zavedanje sebe in svojih sposobnosti,
- graditev pozitivne samopodobe,
- zavedanje in spoznavanje drugega kot drugačnega,
- negovanje, spodbujanje in razvijanje pozitivnih odnosov,
- spoznavanje sebe, svojega telesa, njegovih delov in njihovih funkcij ter spoznavanje in dojemanje telesnih podobnosti in razlik med ljudmi ter zavedanje o enakovrednosti vseh.

Projekt

V projekt sva s sodelavko vključili tudi starše, ki so skupaj z otroki doma izpolnili otrokovo osebno izkaznico, prinašali fotografije, pripovedovali anekdote. Vse to sva vključili tudi v *portfolio* otroka. Otroci so spoznavali svoje ime in druga imena, spoznavali so pomen imen, povedali so, kaj najbolje znajo in v čem so dobri, spoznavali so svoje telo, njegove dele in njihove funkcije, čutila. Veliko časa smo namenili sprostitvenim igram, masažam, umirjanju ob mirni glasbi. Risali smo sebe, obrisali roke in noge, merili višino in težo, ustvarili skupinske umetnine. Pogovarjali smo se o tem, kdaj smo veseli in kdaj žalostni. Poudarili smo tudi prijateljstvo: kako se obnašamo do prijateljev in kako rešujemo spore. Ker smo starostno mešana skupina, sva navajali otroke, da starejši pomagajo mlajšim, če to potrebujejo. Na sprehodih so starejši otroci držali mlajše za roke. Starejši otroci so se ob teh dejavnostih učili pomoči, skrbi za druge, strpnosti, razvijali so pozitivno samopodobo in bili zgled mlajšim.

„Pogovarjali smo se o tem, kdaj smo veseli in kdaj žalostni. Poudarili smo tudi prijateljstvo: kako se obnašamo do prijateljev in kako rešujemo spore.“

Mlajši otroci pa so se učili od starejših, od njih srkali znanje, jih posnemali in se hitreje navajali na samostojnost. Izvedli smo veliko različnih socialnih iger, ki jih vsakodnevno vključujemo v vzgojno delo. Socialne igre so zelo pozitivno vplivale na otroke. Še posebej so jim bile všeč naslednje: moj dan, avtopralnica, elektrika, stol na moji desni, osliček, zeleni krokodil.

Zelo smo napredovali, a naše delo še zdaleč ni končano in cilji še niso doseženi. Otroci so preko teh dejavnosti začeli spoštovati druge, poudarjali smo prijateljstvo, pomoč, ljubezen, sodelovanje. Vendar se še velikokrat zgodi, da otroci sporov ne rešujejo primerno, zato nas čaka učenje prijazne in prijetne komunikacije, primernega reševanja nesporazumov, izražanja svojega mnenja, postavljanja zase in razvijanje pozitivne samopodobe.

Uspelo nam je

Rezultat izvajanja teh dejavnosti je pozitiven. Veliko energije in časa smo vložili v to, da bi si naredili prijetno bivanje v vrtcu, da bi se otroci in odrasli v vrtcu dobro počutili. Menim, da smo veliko ciljev uresničili, veliko pa jih še moramo. Na začetku smo se vsi še spoznavali in prilagajali, sedaj pa imamo zgrajene temelje za nadaljnje delo. Otroci so se zelo dobro vključili v skupino, začutili pripadnost skupini, med seboj si pomagajo in se podpirajo. Velika nagrada je to, da otroci radi prihajajo v vrtec, so nasmejani in dobre volje ter da starši to opazijo in tudi oni z zadovoljstvom prihajajo v vrtec. Ustvarili smo dobro, pozitivno vzdušje, na katerem bomo gradili. V tem času sem opazila, da so otroci izredno napredovali na različnih področjih. Ob tem se res dobro počutim in vidim, da smo na pravi poti.

Izzivi

Misli so že usmerjene v to, kaj bi bilo treba izboljšati v naslednjem šolskem letu. Še naprej nas bo vodil cilj, da v skupini spodbujamo in razvijamo pozitivno ozračje, pomoč, sodelovanje, zaupanje, odprtost in medsebojno podporo. ■

Učitelj 2.0

Smo pripravljeni na spremembo narave učiteljevega poklica?

✍ Marija Čerin

Ali ste si pred nekaj leti predstavljali, da se bo mogoče brezplačno sporazumevati z ljudmi s celega sveta, če le imate dostop do svetovnega spleta? To nam omogoča brezplačna spletna telefonija.

Ali ste si pred nekaj leti predstavljali, da boste lahko s svojimi kolegi povezani v socialno mrežo *Facebook*, v kateri je povezanih že približno 500 milijonov ljudi?

Ali ste si kdaj želeli imeti pri roki enciklopedijo, kjer v nekaj trenutkih najdeš 'skoraj vse'? Vse to nam omogoča *Wikipedija*, ki ima več kot 17 milijonov člankov, od tega 3,4 milijona v angleščini in okoli 102.000 člankov tudi v slovenščini. Vse to je sodelovalno delo prostovoljcev z vsega sveta.

Ali ste si predstavljali, da boste imeli dostop do svojih dokumentov s katerega koli računalnika preko spleta, če jih boste imeli v *Dropboxu,* in da si boste mape lahko delili z drugimi brez uporabe e-pošte?

Ali ste si predstavljali, da vas bo *sodelovalni koledarček* z e-pošto sam opominjal na dogodke v prihodnjih dneh in ga boste lahko urejali skupaj z drugimi?

Ali ste si pred samo tremi leti predstavljali, da boste lahko s kolegi npr. iz Maribora, Novega mesta in Ljubljane (v istem 'prostoru', a fizično vsak v svojem mestu) *pripravljali skupni projekt*, skupaj izdelovali koncept, ga skupaj izpopolnjevali in prilagajali sprotnim spremembam (spet v istem 'prostoru'), skupaj skrbeli za njegovo izvajanje in na koncu sodelovali pri pripravi poročila? Ta 'skupni prostor' je seveda spletno okolje. Orodja, ki jih v tem okolju uporabljamo, pa imenujemo *sodelovalna orodja 2.0*.

V zgoraj opisanem primeru uporabljamo *video–internetno* telefonijo (za komuniciranje 'v živo'), *sodelovalni miselni vzorec* (za načrtovanje in pripravo koncepta), *wiki* (za definiranje podrobnosti projekta in izdelavo poročila), *mikroblog* (za komuniciranje med samo izvedbo).

Izkoristiti tehnologijo v učnem procesu

Živimo torej v času velikih tehnoloških sprememb. Spremembe so hitre, globoke in jim ni videti konca. Ne smemo se slepiti – te spremembe močno vplivajo na naše življenje in na življenje naših otrok. Vemo, da ima lahko tako kot vsaka novost tudi globalna povezanost dobre in slabe posledice. Učitelji moramo znati to zmožnost povezovanja uporabiti za dobro. Tehnološke spremembe moramo biti sposobni zaznati in ovrednotiti, jim dodati uporabnost v učnem procesu in jih biti voljni v njem tudi uporabiti.

Človekov odpor do sprememb je seveda razumljiv, strah pred prevlado tehnologij nad človekom utemeljen in morda celo potreben. Gotovo se učitelji zavedamo, da človek kot socialno bitje rad dela v živem odnosu s sočlovekom. Neposreden stik med ljudmi (in ne odnos človeka s strojem) je vedno osnova za uspeh na vseh življenjskih področjih. Tehnološka orodja bodo (upam) vedno drugotnega pomena – samo kot pomoč, ko stik s sočlovekom 'v živo' ni mogoč.

Tak način dela nekatera podjetja, nevladne organizacije in posamezniki uporabljajo že sedaj. Čez nekaj let (ne desetletij!) bomo vsi tako delali, ker bo tak način dela učinkovitejši, enostavnejši, cenejši in tudi bolj ekološki.

Pa smo na tak način dela pripravljeni? Še boljše vprašanje: ali pripravljamo naše otroke na način dela, ki jih čaka v prihodnosti? Ali jih pripravljamo na poklice, ki jih sedaj sploh še ni?

Sprememba narave učiteljevega poklica

Človekovo bivanje je prepleteno z željo po razumevanju samega sebe, narave, družbe in stvari okoli nas. Da bi človek razumel vse to, smo izumili strukture, v katere smo 'ujeli' znanje (knjige, knjižnice, enciklopedije, iskal-

Foto: France Kokalj

nike), prostore, ki znanje zbirajo, predpisujejo, ga tudi predajajo naprej (šole, podjetja, državne ustanove, združenja), in orodja za razširjanje znanja (strokovne revije, konference, predavanja). Zaradi potreb po vedno hitrejšem pretoku v družbi se bodo te strukture, prostori in orodja spremenili.

Svetovni splet s svojo veliko tehnološko in vsebinsko zmogljivostjo take spremembe že omogoča. Od ljudi se že sedaj pričakuje kaj več kot le ponavljanje posredovanega. Tudi ljudje, vpeti v odločanje o našem šolskem sistemu, razmišljajo o tem in se ukvarjajo s spreminjajočo se naravo učiteljevega poklica. Namreč, posredovanje znanja v obliki 'predzapakiranih rezervoarjev' védenja, ki jih učitelj posreduje s 'katedra', ki jih dijaki v procesu učenja usvojijo in čez nekaj časa vrnejo nazaj, se umika skupnemu iskanju, pri čemer smo vsi udeleženi v procesu in vsakdo nekaj prispeva. Učenci in učitelji.

Vloga učitelja kot posredovalca znanja se bo počasi zmanjševala, povečevala pa se bo njegova vloga, ki bi jo lahko primerjali z vlogo 'vrtnarja' (pripravljanje pogojev in okolja, odstranjevanje 'plevela' in pravo kombiniranje 'rastlin'), spodbujevalca, usmerjevalca in povezovalca.

Sodelovalna orodja in njihova uporaba v šoli

V Srednji šoli za farmacijo, kozmetiko in zdravstvo v Ljubljani se zavedamo sprememb okolja, v katerem bodo delali naši dijaki. Tako smo že pred nekaj leti uvedli sodobne načine poučevanja, in sicer tudi s pomočjo sodelovalnih orodij 2.0.

Pomen uporabe sodelovalnih orodij v šoli ni toliko povezan z znanjem tehnike dela z njimi, pač pa je veliko bolj pomembno to, da dijakom omogočimo izkušnjo sodelovanja, soustvarjanja, ki bo v prihodnje (za razliko od 'to je moje in nočem deliti') prevladujoča paradigma v organizacijah.

Pri delu z dijaki uporabljamo predvsem:

- sodelovalne miselne vzorce (najbolj uporabna platforma se nam zdi MindMeister),
- wiki (uporabljamo TikiWiki odprtokodno platformo),
- sodelovalni koledar (Google koledar),
- shranjevalnik dokumentov na spletu (Dropbox).

Uporabljamo jih pri delu na projektih, kjer skupina (okoli 8 dijakinj in dijakov) soustvarja in sodeluje v projektu.

Zaključek

V zelo bližnji prihodnosti lahko v naših organizacijah pričakujemo povsem drugačne načine dela in naravnanosti. Tehnologija nam marsikaj omogoča že sedaj, šolski sistem in tudi učitelji pa (pre)počasi sprejemamo drugačne paradigme učenja.

Pomembno je, da dijaki že v času šolanja dobijo izkušnjo soustvarjanja in sodelovanja, ki jo bodo prinesli v svoje delovno okolje, ki bo moralo, če bo hotelo v globaliziranem svetu preživeti, postati sodelovalno; 2.0 torej. ■

Skupaj smo sestavljali besede

Prostovoljci programa Človek za druge smo v soboto, 26. 3. 2011, naredili spremembo – v svojem življenju in v življenju stanovalcev Doma Janeza Krstnika v Trnovem. Sobotno dopoldne smo preživeli skupaj z igranjem igre scrabble. Razdeljeni v štiri skupine smo poskušali sestaviti čim daljše besede iz sedmih črk. Devetnajst starejših stanovalcev doma, pet prostovoljcev in delovna terapevtka smo skupaj razgibavali naše male sive celice. Prijetno je bilo. Morda se kmalu spet srečamo. Ideje in želje po skupnih aktivnostih ostajajo.

Aktivnost smo izvedli v okviru Dneva za spremembe, ki ga je 2. leto zapored organizirala Slovenska filantropija. Ta dan je potekalo več kot 150 akcij v skoraj 50 krajih po Sloveniji. Izvedene so bile številne čistilne akcije, urejali so se parki in otroška igrišča, mlajši so pomagali starejšim in se družili z njimi, zbirala se je pomoč za socialno šibkejše idr. Dan za spremembe prinaša možnost, da se skupnost poveže, da se aktivirajo novi prostovoljci in skupaj naredijo nekaj dobrega v lokalnem okolju. Čas, v katerem živimo, kliče po spremembah in vsi smo odgovorni zanje. ■

Kristina Lepen

Foto: arhiv programa človek za druge

O Beli knjigi

V začetku aprila 2011 je Ministrstvo RS za šolstvo in šport dalo v razpravo osnutek besedila Bele knjige o vzgoji in izobraževanju v RS 2011. Delo komisije, ki je osnutek pripravljala, je bilo obsežno in dolgotrajno, saj gre za dokument, ki bo nekaj let usmerjal slovensko vzgojno-izobraževalno delo.

Tudi člani DKPS smo želeli sodelovati pri tem pomembnem delu. Srečali smo se dvakrat, da smo predstavili mnenja o besedilu in se o njih pogovorili. Na drugem srečanju smo oblikovali predloge in jih poslali Ministrstvu za šolstvo in šport.

Menimo, da je v osnutku besedila Bele knjige še premalo poudarjen smoter vzgoje in izobraževanja celostno razvita osebnost. Premalo je poudarjena vzgoja na srednješolskem nivoju. Vzgojni načrt v osnovni šoli je omenjen le bežno, potrebuje bolj jasno mesto in jasno strategijo v prihodnosti. Želimo si tudi več poudarka na vzgoji odgovornega posameznika – do sebe, drugih, družbe. Pogrešamo večji poudarek na področju etike, medgeneracijskega sožitja, samospoštovanja, čustvenega opismenjevanja, kulture nenasilja. Oblikovali smo 40 pripomb in predlogov. ■

Erika Ašič

Odmev s seminarja Osebni dnevnik 2011/I.

Na seminarju *Osebni dnevnik* je nastal pričujoči sonet.

Beseda je posoda Tvojega imena,
neslutena bližina vseh svetov,
iskanje smisla in poti domov –
v trenutku, ki je zbežal od pomena.

Kakor zastrte slike in obrisi sanj,
v okrušku časa kličejo spomine,
da steče solza čiste bolečine
in se kot mirna reka sklene dan.

Ne, nisi sam v brezčasju preživetja,
čeprav se zdi tvoj mir raztresen prah,
čeprav se v neme pore tvojega trpljenja –

kakor kislina tihotapi strah.
Ti si svetišče v naročju Odrešenja,
kjer najdeš smisel svojega življenja. ■

Dragica Šteh

OS Ljubljana

Bralni večer

Že nekaj let je v našem odboru tlela ideja o skupnem branju tekstov, ki bi nas kot pedagoge strokovno krepili in nam širili obzorja. Idejo je zanetil p. Silvo Šinkovec in na letošnji skupščini smo se dogovorili, da se posvetimo spoznavanju prvih slovenskih pedagogov: dr. Karlu Ozvaldu, Stanku Gogali in dr. Francu Pedičku.

Kulturna pedagogika dr. Ozvalda je bila prvo delo, ki smo se mu posvetili na aprilskem Slomškovem večeru. Na bralni večer smo povabili bralce besedila in kolege, ki jih vsebina zanima, pa besedila niso prebrali. Vsak od udeležencev je prebral nekaj delov besedila in predstavil drugim to, kar se ga je dotaknilo. Branje nas je po eni strani zabavalo s svežim jezikovnim izražanjem, po drugi strani pa presenečalo: skozi celotno delo je stkana rdeča nit spoznanja, da brez kulture ni celovitega razvoja osebnosti ter da znanje ne sme biti edini in najvišji cilj šole in izobraževanja. Delo je nastalo v času med obema vojnama, a je tako aktualno, da smo se odločili, da mu posvetimo še oktobrski Slomškov večer. ■

Helena Kregar

OS Zahodna Dolenjska

Letni občni zbor

V Kočevju smo imeli 4. marca 2011 dobro obiskan letni občni zbor DKPS območne skupnosti Zahodna Dolenjska. Obravnavali smo poročilo o delu v preteklem letu, sprejeli program za letošnje leto in opravili volitve v upravni odbor (v nadaljevanju UO) za novo mandatno obdobje. Glede na teritorialno razširitev naše območne skupnosti smo povečali število članov s pet na osem. V UO smo bili izvoljeni: Ludvik Mihelič, Alojz Košir, Brigita Gregorčič, Melita Berlan, Anica Benčina, Božena Vesel (tajnica), Majda Kovačič Cimperman (podpredsednica) in Slavka Janša (predsednica UO).

Predavanje

6. aprila 2011 smo v Kočevju skupaj z župnijo Kočevje organizirali izredno bogato in zanimivo predavanje Julije Pelc, univ. dipl. psih., spec. za psihološko svetovanje in družinske terapevtke. Predavanje je bilo namenjeno pedagogom, staršem in drugim faranom, njegov naslov pa je bil Odnosi starejših do mladih. Udeležilo se ga je 20 poslušalcev, pretežno članov naše območne skupnosti.

Molitev in duhovnost

Istega dne, 6. aprila 2011, smo pred sveto mašo v kočevski cerkvi pedagogi molili rožni venec za strpnost med učenci, učitelji in starši.

V soboto pred cvetno nedeljo, 16. aprila 2011, je kočevski župnik g. Tone Gnidovec za katoliške pedagoge pripravil izjemno bogato duhovno razmišljanje ob Jezusovi veliki molitvi za duhovnike. V prvem delu je razmišljal on, potem smo v kapeli in v tišini razmišljali sami. Sledila so še krajša pričevanja, vprašanja in razlaga posameznih misli. Bilo je enkratno popoldne za skoraj 20 pedagogov. Po duhovni obnovi smo imeli še priložnost za sveto spoved med večerno mašo. Hvala g. župniku za te dragocene minute. ■

Slavka Janša

Recital o papežu Janezu Pavlu II.

V pričakovanju beatifikacije papeža Janeza Pavla II. smo člani Društva katoliških pedagogov Slovenije iz območne skupnosti Zahodna Dolenjska na velikonočni ponedeljek v župnijski cerkvi sv. Štefana v Ribnici pripravili recital o papežu Janezu Pavlu II.

Tako smo se seznanili z njegovim delom, življenjem, njegovo mislijo in besedo. V svojem 27-letnem pontifikatu je storil mnogo dobrega; tudi nam Slovencem, saj je bil Vatikan med prvimi, ki je priznal samostojno Slovenijo; hkrati je imel papež kot moralna avtoriteta velike zasluge za demokratizacijo vzhodnega bloka.

Iz velike zakladnice papeževega dela smo izbrali:

- Mladi kot upanje Cerkve in sveta.
- Obramba slehernega življenja.
- Svoboda, ki je povezana z resnico. Če ne priznavaš resnice, podpiraš laž. Če te laž ne moti, pravzaprav nisi svoboden.
- Ne bojte se.
- Papež bolnih in trpečih.
- Narod.

K veličini papeža Janeza Pavla II. se bomo še vračali. Spoznavali in premišljevali bomo njegove besede in se po njih ravnali. ■

Anica Benčina

Petra Pucelj Lukan (ured.)

Mladinsko delo v teoriji in praksi

Mladinski svet Slovenije: Ljubljana, 2011
153 strani

Knjiga je rezultat skoraj triletnega dela. Predstavlja celosten pogled nad stanjem mladinskega dela v Sloveniji. Namenjena je predvsem tistim, ki želijo razumeti pomen mladinskega dela za posameznika in družbo: mladinskim voditeljem in delavcem ter vsem, ki odločajo o razvoju mladinskega dela na lokalni ali državni ravni ter v akademski sferi. Knjigo je pripravilo več avtorjev, ki so dejavni na področju mladinskega dela.

Annette Kast-Zahn

Vsak otrok se lahko nauči premagovati težave

Kako pomagati otroku, da premaga razvojne težave

Mladinska knjiga: Ljubljana, 2011
157 strani, cena: 27,95 EUR

Avtorica z modelom 'vzgojnih škatel' nazorno prikaže, kako se porajajo težave z otroki od drugega do osmega leta starosti. Največkrat se to zgodi takrat, ko jim starši zaprejo škatlo 'hočem' in odprejo škatlo 'moram'. Posebno pogosto se to dogaja staršem, katerih otrok ima zelo močno voljo, je nemiren ali plašen.
Vprašalniki v knjigi staršem pomagajo bolje oceniti sebe in otroka ter izboljšati način vzgoje. Številni praktični primeri pa pokažejo, kako z otrokom premagati čisto običajne vsakodnevne krize in razvojne težave – brez stresnih bitk za oblast. V knjigi spoznamo tudi najučinkovitejše vzgojne metode za odločilne kritične situacije.

Ivan Esenko

Katera žival je to?

Oka otroška knjiga: Ljubljana, 2010
100 strani, cena: 19,95 EUR

Knjiga predstavlja živali, ki jih najdemo v naši okolici. Namenjena je staršem in vzgojiteljem, in sicer kot pomoč pri seznanjanju otrok z živalskim svetom. Živali so predstavljene z odličnimi fotografijami ter s kratkim in jedrnatim opisom živali, njihovega prehranjevalnega sistema, bivalnega okolja in drugih zanimivosti.

Matic Munc

Nemoč nasilja

De Vesta: Maribor, 2011
451 strani, cena: 55,00 EUR

Knjiga je uporabna za širok krog bralcev, saj se z različnih vidikov loteva soočanja z nasilnim vedenjem, ki je v naši družbi v različnih oblikah močno razširjeno. Je priročnik za hitro in učinkovito pomoč oškodovancu nasilja z izdelavo učinkovitega načrta pomoči za vsakega posameznika; vsebuje povzetke členov različnih zakonov v RS, ki obravnavajo področja preprečevanja, obravnave ali kaznovanja nasilja; psihologija ponuja nekaj možnih odgovorov na vzroke in motive za nasilno vedenje. Zbrani so primeri različnih oblik nasilnega vedenja iz avtorjeve prakse, ki ilustrirajo posamezne opise oblik nasilnega vedenja.

Urška Slana

Prisluškovanje življenju

Biografsko učenje v skupini

Salve: Ljubljana, 2011
122 strani, cena: 5,00 EUR

Knjižica je namenjena voditeljem skupin, trenerjem, učiteljem in izobraževalcem. V njej je predstavljeno biografsko učenje (v skupini), njegovo načrtovanje in priprava. Posebno poglavje je posvečeno voditelju, njegovim znanjem in veščinam, ki jih potrebuje za to delo. V nadaljevanju so predstavljene tudi teme in tehnike biografskega učenja (npr. časovna premica, genogram, knjiga življenja, avtoportreti, osmrtnica).

Prejeli smo

Urška Krišelj-Grubar, Tomaž Grubar
Medijski izziv
DVD 1: Dest nujnih korakov za začetek zanimivega popotovanja skozi mavrični svet medijskih pasti
DVD 2: Homo ludens, Gola resnica
Učni pripomoček za učence zadnje triade osnovnih šol
Mangrt d.o.o. (izvedba)

Olivier Bonnewijn
Zbirka Dogodivščine Pepija in Tinkare
Emanuel: Ljubljana
Vsaka knjiga: 48 strani, cena: 8,50 EUR

Gilles Diederichs
Knjiga, ki zaziblje v sanje
Pesmice v izvedbi Mance Izmajlove
Knjiga in zgoščenka
Oka otroška knjiga: Ljubljana, 2011
42 strani + zgoščenka, cena: 18,00 EUR

Branka D. Jurišič
Priročnik za risanje živali
Oka otroška knjiga:
Ljubljana, 2011
116 strani, cena: 17,95 EUR

Ana Marija Toman
Muhaste muhe
Oka otroška knjiga:
Ljubljana, 2010
19 strani, cena: 11,00 EUR

Pedagoške sv. maše

Sv. maša za potrebe vzgoje, ki jo daruje p. Silvo Šinkovec, duhovni asistent DKPS, bo **20. junija 2011** ob 19.00 v Marijini kapeli cerkve sv. Jožefa v Ljubljani na Poljanah. Pred sv. mašo je priložnost za spoved, po maši pa kontemplacija in pedagoški klepet do 21.00.

OS Zahodna Dolenjska

Vabimo vas v Kostel, kjer bo **25. junija 2011** ob 16.00 zahvalna sveta maša, kulturni program ob državnem prazniku in družabno srečanje.

Duhovne vaje

Duhovne vaje v Ilirski Bistrici bodo:

- od 12. do 17. julija 2011 za vse
- od 2. do 7. avgusta 2011 za učitelje in druge.

Vodi: p. Silvo Šinkovec
Prijave: jerneja.burja@rkc.si.

Romanje po Slomškovi poti 2011

OS Ljubljana vabi na letošnje julijsko pešromanje po Slomškovi poti, ki bo **od 8. do 10. julija 2011**. Romali bomo od Celovca do Sv. Andraža na Koroškem.
Po poti si bomo ogledali semenišče v Celovcu, v katerem je Slomšek začel s poučevanjem, obiskali bomo koroški Kamnik z izredno lepim in znanim križevim potom, ogledali si bomo Grebinjsko jamo, star samostan v St. Paulu, morda še ruševine gradu na Krokarskem Kamnu. Romanje bomo zaključili v cerkvi sv. Andreja, iz katere je Slomšek prenesel sedež škofije v Maribor.
Romanje je primerno za vse, ki želite v prijetni družbi in v molitvi zaključiti šolsko leto, se zahvaliti našemu zavetniku bl. Slomšku in imate nekaj vztrajnosti pri hoji.
Pohodni del romanja bo vodil Vido Kregar, za duhovno bogastvo pa bomo poskrbeli romarji sami.
Prijave: Helena Kregar, 041-455-403

Počitniška delavnica za otroke o nastopanju v javnosti

Se tudi Vaš otrok boji nastopati pred razredom, ne zna povedati, čeprav se je doma pripravljal, ga je strah in si ne zna pomagati?
Delavnica o nastopanju v javnosti je namenjena otrokom med 11. in 13. letom. Naučili se bodo premagovati tremo, sestaviti svoj govor, izražati svoja stališča in izboljšati svojo prepričljivost.
Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala
Izvedba: 23., 24. in 25. avgust 2011 (vsak dan med 9.00 in 12.30, skupaj 12 ur)
Cena: 90,00 EUR, drugi otrok iz iste družine ima 10 % popust; možnost plačila na obroke
Prijave (do 12. avgusta 2011 oz. do zapolnitve mest): (01) 43 83 987, dkps.seminarji@gmail.com

Dan prijateljstva 2011

Letošnji Dan prijateljstva bo potekal v soboto, **27. 8. 2011**. Ogledali si bomo Saleško dolino z okolico. Dan bo namenjen druženju članov vseh območnih skupnosti in prijateljem DKPS.
Ob 8.00 bomo začeli z ogledom Kavčnikove domačije v Zavodnjem. Kavčnikova domačija je biser kmečke arhitekture na Slovenskem in najjužnejša ohranjena alpska dimnica v evropskem prostoru. Z avtobusom bomo nadaljevali pot do Slemena, do Andrejevega doma. Tu bomo začeli triurno pešpot do Svetega Križa nad Belimi Vodami. Tisti, ki težko hodijo, se bodo vrnili z avtobusom v dolino in si v Šoštanju ogledali Muzej usnjarstva na Slovenskem. Skupini, ki bo romala s Slemena, se bodo priključili v Belih Vodah, kamor jih bo pripeljal avtobus, in romali z njo zadnje pol ure. Ob 13.00 bo sv. maša na Svetem Križu nad Belimi Vodami. Cerkev je leta 1862 posvetil blaženi A. M. Slomšek. Ob 14.30 bo kosilo na kmetiji odprtih vrat Razpodovnik v Belih vodah. Po kosilu bo sledil še ogled centra Velenja, ob 19.00 pa se bomo odpeljali proti Ljubljani.
Iz Ljubljane bo organiziran avtobusni prevoz.
Organizator: Albin Vrabič skupaj z OS Mozirje
Prijave (do 16. avgusta 2011): (01) 43 83 987, dkps.seminarji@gmail.com

Slomškov dan

Tudi letos na Ponikvi pripravljamo Slomškov dan, in sicer 24. septembra 2011. Sv. maša bo ob 10.00, ob 12.00 pa kulturni program. Popoldne bo zanimivo predavanje z vzgojno vsebino. Vabljeni!

Društvo katoliških pedagogov Slovenije
objavlja razpis za

Slomškova priznanja za leto 2011

Priznanja se podeljujejo članom društva za delo na vseh področjih vzgoje in izobraževanja, ki:

- zavzeto vzgajajo in poučujejo,
- pomembno prispevajo k razvoju pedagoške teorije,
- pomembno prispevajo k uveljavljanju novih modelov pedagoške dejavnosti,
- razvijajo in uveljavljajo modele dobre vzgojne prakse,
- mladim načrtno posredujejo etične in moralne vrednote,
- pri delu z mladimi sledijo etičnemu kodeksu društva,
- se trudijo za uveljavljanje etičnega kodeksa v pedagoški praksi,
- prispevajo k strokovnemu razvoju in uveljavljanju društva ter
- za življenjsko delo.

Podrobnejša določila in pogoji so objavljeni v *Pravilniku o Slomškovih priznanjih* na spletni strani društva na naslovu http://dkps.rkc.si.

Predlog mora vsebovati kratek življenjepis kandidata in pisno utemeljitev z ustreznimi dokazili.

Predloge pošljite v zaprti kuverti najpozneje **do petka, 10. junija 2011**, na naslov: Društvo katoliških pedagogov Slovenije, Ulica Janeza Pavla II. 13, 1000 Ljubljana, s pripisom: "Za Slomškova priznanja – ne odpiraj!"
Priznanja bodo podeljena ob praznovanju Slomškovega dne, 24. septembra 2011 na Ponikvi.

Stane Kregar: Deček pod oblakom, 1970/71

Slika iz umetnikove zapuščine, olje na platnu, 135,5 x 160 cm. Foto: Marjan Smerke